

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

II и III.

Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

X.

КРАТКИ УСТАВ ИЛИ ЦРКВЕНО ПРАВИЛО

ЗА УЧЕНИКЕ

БОГОСЛОВСКО УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
на рускоме
пише М. М.
CRNE GORE ĐURĐE

— CRNOJEVIĆ

ГЛАВА ШЕСТА.

О минеју мјесечном.

П. Шта је то минеј мјесечни?

Од. Минеј мјесечни књига је, која се употребљава за празнике Господње, Богородичине и другијех светитеља свакога дана преко године.

П. Колико има мјесечних минеја?

Од. По броју мјесеци има их дванаест.

П. Како се свршава служба по манџу?

Од. Свршава се овако: кад је Господњи празник, онда из минеја узима се служба празнику Господњему; кад је празник Пресвете Богородице узима се служба празнику Богородичину; кад је пак празник којег већег светитеља, или је светитељ мањи, који се и не светкује узима се служба светитељу, мученику или преподобноме, чију успомену црква оног дана и држи.

Осим тога у mineју има служба предпразнства и попразнства, а то бива по томе, што се празновање Господњијех и Богородичнијех празника почиње прије, него ли сами празник наступи, а тако исто продужава се и послије празника. И тако оно, што бива прије празника, зове се предпразнство; а оно, што бива послије, зове се попразнство.

II. Свршавају ли се једнијем начином све службе, које се у mineју налазе?

Од. Не свршавају све једнијем истијем начином, него по различности и значају празника и Божијих Светитеља и службе им се држе различито. У црквеноме уставу празници дијеле се на три разреда, и то: велике, средње и мале. Ови разреди опет се дијеле на шест мањих разреда тако, да свака служба mineјска подходи под један од ових разреда.

II. Какви су то разреди?

Од. Ови разреди дијеле се овако:

1. Велики празници Христови и Богородични у уставу имају знак крста у кругу (+). Овијем знаком каже се, да празнике са истијем знаком има бденије и сву службу великог празника.

2. Средњи празници од двије врсте; први у уставу бележе се крстом у полукругу (⊕). Оваквима празницима свршава се бденије са додатком канона Богородици на јутрењи.

3. Други средњи празници који се означавају са једнијем ⊕; овијема се празницима не свршава бденије, но на вечерњи поје се први антифон; Блаженъ мжжъ; поју се: На Господи возвахъ стихире на 6. или на 8. и три паримеје. На стиховнѣ стихире и на јутрењи полувелеј и евангелије.

4. Мале празнике и то, од три врсте. Први су у уставу означени са три црвене тачке у црвеном полукругу (⋈). У такве дане на вечерњи чита се редовна катизма. На Господи возвахъ стихире на 6.; на јутрењи канон на 6 и велико славословије.

5. За празнике, који су означени такође са три црне тачке у црвеном полукругу (⋈); на Господи возвахъ узимају се стихире на 6. На јутрењи канон на 6; али велико славословије изоставља се.

6. У оне дане, који нијесу означени каквим нарочитим знаком на Господи возвахъ узимају се 3. стихире и на јутрењи канон на 4. стиха.

II. Ка служби мјесечног mineја додаје ли се што из које друге књиге?

Од. Додаје из октоиха.

П. Зашто се чине такви додатци?

Од. Ради бољег и потпунијег поретка службе. У mineју често пута није стављен Богородичан. У таквоме случају по уставу ваља узети односни Богородичан из октоиха, по гласу у mineју. Да би се ови Богородични лакше могли наћи, они су стављени при крају mineја. Ово ваља да зна онај, који службу свршава ради правилнога поступања.

П. Кад се употребљава mineји мјесечни?

Од. Mineји мјесечни употребљава се сваког дана преко године заједно са октоихом или без октоиха. Mineји мјесечни изоставља се само велике и свијетле седмице. У mineју исто као и у октоиху налази се: стихире; тропари; сједални; кондаци; икони и канони.

Г Л А В А С Е Д М А.

О mineју општем.

П. Шта је то општи mineји?

Од. Општи mineји ништа друго није, него као допуна мјесечном mineју. Mineји општи садржи опћу празничну службу за поједини ред светитеља.

П. Зашто је потребит mineји општи поред мјесечног?

Од. Као што је напријед казано, у мјесечном mineју празници су подијељени на велике, средње и мале, и свакојему од њих онамо стављена је служба онаква, какву је примила цјелокупна православна црква. Међу тијем у мјесечном mineју има и таквијех светитеља, којима се у неким мјестима одаје већа слава, него ли у другима. Зато у таквим случајевима бива, да се једноме светитељу сврши већа служба, него што је за њега у мјесечном mineју прописано. Ради оваквијех случајева састављен је општи mineји.

П. Да ли је у mineју општем прописана празнична служба за свакојега светитеља?

Од. У општем mineју није прописана служба за свакога светитеља засебно, него су у њему прописане службе опште, које су састављене за један цјелокупни чин светитеља.

П. Шта разумјеваш под ријечју чин светитеља?

Од. Чин светитеља скуп је у једно онијех Божијих угодника, кој су угодили Богу, и спасили своју душу једнакијем начином у побожном подвизавању, докле су се у земноме животу налазили.

П. Је ли само за један чин светитеља прописана служба у општем mineју?

Од. Није само за један чин, него је у општем mineју прописана служба за све празнике Господње, Богородичне и другијех светитеља.

П. Кажите све службе, које су стављене у општем mineју у онаквоме поретку, у каквоме су оне тамо распоређене?

Од. У општем mineју стављене су ове опште службе:

1. Служба општа празницима, предпразнствима и попразнствима у част Господа нашега Исуса Христа.
2. Служба општа празницима у част Пресвете Богородице.
3. " " часноме и животворећему Крсту.
4. " " Ангелима и свима бесплотнима силама.
5. " " Св. Јовану Предтечи.
6. " " Св. Оцима.
7. " " " Пророку.
8. " " " Апостолу.
9. " " " Светитељу.
10. " " " Преподобноме.
11. " " " Мученику.
12. " " " Свештеномученику.
13. " " " Преподобномученику.
14. " " " Мученици.
15. " " " Преподобној жени.
16. " " " Преподобномученици.
17. " " " Исповједнику.
18. " " " Безмладницима.
19. " " " Христа ради јуродивим.

П. Додаје ли се што год општем mineју онако, као што се додаје мјесечном?

Од. У општем mineју стављене су паримеје на службу свакога чина светитеља; а тако исто Евангелије и Апостол са прокименом и причасном. А осим тога све оно, што се додаје у mineју мјесечном, то се додаје обично и у mineју општем.

Најпослије у mineју општем додаје се:

1. Служба васкрсна 6-га гласа из Октоиха.
2. Служба за све дане Господу Исусу Христу.
3. Отпустителни тронари за четрдесницу и педесетницу.
4. Служба Св. Пасхе.

Г Л А В А О С М А .

О триодима.

П. Шта је то триод посни?

Од. Триод посни зове се она Богослужевна књига, која је одређена за службу св. великог поста, и за три недјеље испред самога великог поста.

П. У које се вријеме почиње служба из триода, и кад се она свршава?

Од. Триод почиње у четврту недјељу пред великијем постом, и ове недјеље чита се Евангелије о Митару и Фарисеју; а свршава се на вечерњи св. велике суботе, или боље рећи свршава се између велике суботе и св. Пасхе.

П. Додаје ли се што служби триода посног из друге које књиге?

Од. Служби триода посног додају се тројичне пјесме на 8 гласова, које су распоређене при крају Октоиха; а тако исто додају се сједални из Октоиха, који се читају на јутрењи по првом читању прописане катизме.

П. Шта је то триод цвјетни?

Од. Цвјетним триодом назива се књига, у којој је прописана служба у течају од св. Пасхе, до недјеље свијех светијех, т. ј. до недјеље послје Тројичина-дне.

П. Шта се додаје цвјетном триоду?

Од. Цвјетном триоду додаје се тријесци, који су прописани за све дане осим недјеље, и читају се од понедјељника друге седмице послје Пасхе и сљедују до потоње суботе пред недјељом свијех светијех.

Д Р У Г И Д И О .

О црквеноме Богослужењу, и о поретку, којим се оно свршава.

Предходни појам.

П. Колико је редова црквенога Богослужења?

Од. Према је Богослужење једно, но по различности времена, у коме се оно свршава у нашој цркви, разни су редови Богослужења. Таквијех редова, који се свршавају у току од 24 сахата, има девет. Ево како они долазе један иза другог: 1. вечерња; 2. повечерије; 3. полуношница; 4. јутрења; 5. час

први; 6. час трећи; 7. час шести; 8. час девети и 9. света литургија.

ГЛАВА ПРВА.

О вечерњи.

П. Зашто се најприје с вечера почиње вечерња?

Од. Вечерња почиње се најприје с вечера од обичаја узетог још од јеврејског доба зато, што су Јевреји дан почињали бројити од вечера,*) а не од јутра. По овоме вечерња односи се вазда ка сјутрашњему дану, и по томе она се сматра, као почетак службе тога дана.

П. У које се доба дана обавља вечерња?

Од. Вечерња обавља се од 4 сахата послје подна, па до захода сунца, како је гдје обичај.

П. Свршава ли се вечерња вазда једнијем истијем начином?

Од. Не вазда једнијем истијем начином, него различито по различности празника.

П. Каква је то разлика?

Од. Вечерња бива од 3 различита начина, и то: 1. Мала вечерња; 2. Велика вечерња, и 3. Свакодневна проста вечерња.

П. Кажи, какав је поредак за малу вечерњу?

Од. Мала вечерња обавља се овим поретком:

Свештеник уђе у св. храм и стаје пред иконом Христовом, прекрсти се и дубоко се поклони; јужнима дверима уђе у олтар; целива св. трпезу и св. Еванђелије; затим узме епитрахил, благослови га, и целива крет на врх му и стави га на себе **) и отпочне малу вечерњу.

Свештеник рече: Благословенъ Богъ, всегда нынѣ и присно, и во вѣки вѣковъ. Так одговара — аминъ, па јасно и разговјетно настави: слава тебѣ Боже нашѣ, слава тебѣ. Царю небесный утѣшителю душе истинный и т. д. Затим ђак настави: Придите поклонимся и т. д. и чита вечерњи псалом 103. Благослови душе моя Господа, Господи Боже мой возвеличился еси зело и т. д.

У овоме псалму описује се створење свијета и узноси се промисао Божији о њему.

*) У Јевреја рачунао се дан с вечера, а не из јутра; зато и у нашој цркви почиње се псалмом, који говори о створењу свијета,

**) Овако треба да свештеник с побожношћу приступа вазда при свакоме Богослужењу.

Послије псалма ђак говори: слава и нынѣ — аллилуја, аллилуја слава тебѣ Боже (три пут). Свештеник не говори јектенију, но ђак настави: Господи помилуј (три пут) слава и нынѣ и Господи возвахъ стихире из Октоиха, Минеја или Триода. Ове стихире зову се: стихире на Господи возвахъ. На ма лој вечерњи узимају се три или четири стихире.

Пошто се сврше стихире слава и нынѣ Богородичан. Иза овога сљедује вечерња пјесма сочињење св. Софронија Патријарха: Свѣте тихиі святія славы, и т. д. Прокимен вечерњи, који је у Часловцу означен за сваки седмични дан. Послије прокимена чита се молитва „Сподоби Господи въ вечерь сей без грѣха сохрани се намъ,“ и т. д. Затим читају се стихире на стиховње из Октоиха, Минеја или Триода. Прва стихира н ма стиха, а за друге стихире додају се стихови из псалма, и по овима стиховима ове стихире називају се: стиховњѣ.

Потоња је стихира Богородична, која се обично поје са припјевом: слава и нынѣ. Даље долази молитва св. Симеона богопријимца: Нынѣ отпускаеш раба твоего Владыко, и т. д. Послије, трисвятое, отче нашѣ. Иза возгласа поје се тропар из минеја или триода. Слава, други тропар ако га има, ако ли га нема слава и нынѣ Богородичан по гласу тропара.

Иза овога свештеник говори јектенију: Помилуј насъ Боже по велицѣи милости твоеи, и т. д. (лик) пјевци одговарају: Господи помилуй (три пут). Возгласъ: Оже милостивъ и чело вѣколюбецъ и т. д.

Примједба. Није ово она велика сугуба јектенија, коју свештеник поје на великој вечерњи и јутрењи; него је ово она јектенија, што је свештеник поје на јутрењи прије него ли се почну читати шестопсалмије. Иза возгласа свештеник говори: мали отпуст.

II. Кажи, кад се држи мала вечерња?

Од. Мала вечерња држи се онда, кад се велика вечерња свршава с јутрењом. По овоме она бива у све суботе, као и у очи великијех празника Господњих, Богородичних и већих светитеља, кад се по уставу обавља всеноћно бденије.*)

II. Које се поименице књиге употребљавају за обављање мале вечерње?

Од. За стихире, на Господи возвахъ; на стиховњѣ и богородичне, и за тропаре, како је кад што нужно према дотичноме

*) Код нас врло се кад ријетко држи всеноћно бденије; него се обично у вече у своје вријеме држп вечерња; а у јутро пораније јутрења. Зато се ријетко кад држи мала вечерња.

празнику употребљавају се ове књига: Октоих, Минеи, Триод посни или Триод цвјетни.

П. Има ли разлике између вечерње мале и велике?

Од. Између мале и велике вечерње постоји разлика у томе, што је велика вечерња опширнија и потпунија садржајем од мале вечерње.

П. У сравањењу једне с другом у чему је велика вечерња опширнија од мале?

Од. Велика вечерња опширнија је од мале у овоме, што велика вечерња има више, него ли мала ово: обичне вечерње молитве; јектеније; читање катизме; вечерњи вход и читање паримеја. Осим тога број стихира на Господи Возвахъ и на стиховиѣ већи је на великој, него ли на малој вечерњи.

О великој вечерњи.

П. Како се почиње велика вечерња?

Од. Ако се велика вечерња почиње одма без прекидања иза 9. часа, онда свештеник уђе у олтар, отвори завјесу, излази и испред царских двери чита обичне вечерње у службенику прописане молитве. Читач (Јак) чита обични псалом 103. Благослови душе моя Господа и т. д.

Ако ли се не почне вечерња одма иза 9 часа, него се почиње особито засебно, онда свештеник долази у храм, с дубоким поклоном прекрсти се пред царским дверима, улази у олтар побожно целива часну трпезу и св. Еванђелије, узме епитрахиљ, благослови га, целива врх, на ком стоји крст, метне га на себе, отвори завјесу и говори: „Благословенъ Богъ нашъ. Читач говори: приидите поклонимся, 3 пут, и настави псалом 103. Благослови душе моя Господа и т. д.

П. Које се молитве читају на вечерњи?

Од. На великој вечерњи свештеник чита седам молитава тако названих свѣтилничныхъ, које стоје на реду у службенику. Ове молитве чита тајно у себи стојећи под епитрахиљом пред царским дверима. Докле свештеник чита ове молитве, дотле Јак чита вишеречени 103-ћи псалом.

П. Шта говори свештеник иза вечерњега псалма и свѣтилничныхъ молитава?

Од. Иза обичнога псалма и послѣје очитаних свѣтилничних молитава свештеник говори велику јектенију: Миромъ Господу помолимся, и т. д.

П. Како се и кад се чита псалтир на великој вечерњи?

Од. На великој вечерњи чита се псалтир одма иза велике јектеније, и затим свештеник говори малу јектенију. Послије ове поје се Господи возвахъ и т. д., а свештеник узме кадионицу, па кади олтар, иконе и народ.

П. Кад на вечерњи бива вход?

Од. Вход бива послије стихира̄ на Господи возвахъ, и то баш онда, кад се поје Богородичан.

П. У које се дане на вечерњи читају паримеји?

Од. Паримеји обично се читају у очи Господњих, Богородичних и већих светитељских празника. У суботу вече, кад осим недјеље нема другог празника, а тако и у очи мањих празника паримеја нема.

П. У које се доба службе на вечерњи читају паримеји?

Од. Паримеји читају се послије прокимена и то овако: дјакон или свештеник говори: Премудрость; ђак (читач) говори од које буде књиге чтење на пр. Бытія чтење, и т. д. Дјакон или свештеник говори: вонмемъ, и читач настави читати паримеју.

П. Колика се обично читају паримеја?

Од. Обично у минејама и цвјетном триоду (пентикостару) бивају и читају се по три паримеја; а у посноме триоду различити број има их и према пригодним данима виши их се број чита.

П. По колико се стихира узима на Господи возвахъ и на стиховнѣ на великој вечерњи?

Од. Узима се како кад различито и то: На Господи возвахъ узима се 10, или 8, или 6. стихира; а на стиховнѣ по 3, или 4., а по гдјекад и више, но о томе говорићемо на другоме мјесту.

П. Кажи у кратко цео поредак, којим се свршава велика вечерња?

Од. Велика вечерња свршава се овијем поретком: послије обичног почетка, кога је учинио свештеник, читач чита обични вечерњи псалом Благослови душе моя, и т. д. Иза овог сљедује велика јектенија. За тим катизма, па иза ове мале јектенија. Послије почиње појање, на: Господи возвахъ, и читају се стихови, који обично стоје у часослову иза Господи возвахъ на вечерњи. Затим поју се стихире на Господи возвахъ. На сваку стихиру, као припјев, узима се по један из потоњих стихова из часослова. Иза потоње стихире слава светоме, и нынѣ богородичан. Ако нема славе светоме онда слава и нынѣ богородичан. У вријеме кад се поје богородичан свештеник чини

вечерњи вход, и улазећи царскимa дверима говори: премудростъ прости. Свѣте тихій — прокименъ, и ако има читају се паримеји. Свештеник говори јектенију: Рцемъ вси отъ всея дѣши, и т. д. Иза възгласа чита се: сподоби Господи въ вечеръ сей, и т. д. Затимъ јектенија: Исполнимъ вечернюю молитву нашу Господеви, и т. д. Послије възгласа на реду долазе стихире на стиховнѣ са односнимъ припѣвима. Слава светоме, и нынѣ богородичан. Ако нема славе светоме, онда слава и нынѣ богородичан. Иза овога: нынѣ отпушаеши раба Твоего Владыко, и т. д. Затимъ трисвятое, отче нашѣ. Иза възгласа тропар. Ако је субота најприје тропаръ воскресан, слава тропаръ светоме и нынѣ богородичанъ воскресан по гласу тропара потоњег. Затимъ свештеник или дјакон отвара царске двери и говори: премудростъ — пјевци благослови отче. Сый благословенъ: Утверди Боже Благовѣрнаго Государя и Князя нашего Николая первого, и т. д. Пресвятая Богородице спаси насѣ. Читач: Честнѣйшю: свештеник: слава тебѣ Христе Боже упованіе наше слава тебѣ. Читач: слава и нынѣ Господи помиллѣи 3 пут отче благослови. Свештеник обучен у одежде стојећи на дверима окренутъ лицемъ к западу говори отпуст: Христосъ истинный Богъ нашѣ, и т. д. спомињући онога светитеља, коме је посвећен храмъ и онога светога чија се тога дана успомена држи.

II. Свршава ли се тако вазда велику вечерња?

Од. У свршавању велике вечерње има нека мала разлика од поретка, кога смо већ казали, а то бива на вечерњи уз велике пости. А кад се вечерња свршава заједно с јутрењом или литургијом, тада бива и разлика већа. Но ми ћемо о свему томе говорити обширно на другоме мјесту.

II. Какав је поредак при свршавању вечерње посведневне (просте свакидашње)?

Од. Поредак посведневне (свакидашње) вечерње у главноме има доста сличности са редом велике празничке вечерње. На свакидашњој простодневној вечерњи нема входа, него иза богородичне стихире чита се свѣте тихій, па дневни прокимен. Иза тога: сподоби Господи въ вечеръ сей. Затимъ свештеник говори: јектенију: Исполнимъ вечернюю молитву нашу Господеви. Иза възгласа стихире на стиховнѣ са дотичнимъ припѣвима. Нынѣ отпушаеши раба твоего Владыко. Трисвятое, отче нашѣ. Иза възгласа обични тропари. Послије јектенија: помиллѣи насѣ Боже и т. д. иза възгласа обично отпуст испред двери, јер се на простодневној вечерњи царске двери не отварају.

ГЛАВА ДРУГА.

О повечерију.

П. Кад се свршава повечерије?

Од. Као што се разумијева из самога назива овога Бого-служења повечерије свршава се обично послѣје вечерње.

П. Свршава ли се повечерије вазда једнијем истијем начином?

Од. У велике пости свршава се велико, а иначе преко године мало повечерије.

П. Како се свршава велико повечерије?

Од. Велико повечерије свршава се овако: Свештеник у епитрахилу не отвори завјесу рече: Благословенъ Богъ нашъ, читач — аминъ — и настави: слава тебъ Боже нашъ: Царю небесный: трисвятое и отче нашъ: и иза возгласа Господи помилъ 12. пута: слава, и нынъ: прѣдите поклонимся три пут, и ако је прва седмица великога поста чита се псалом 69. Боже въ помощь мою вонми, и поје се из триода велики канон. Ако није прва седмица св. четрдеснице чита се псалом 4. Внегда призвати ми: псалом 6. Господи, да не яростию твоєю: псалом 12. Доколѣ Господи: слава и нынъ аллилуѣа 3. пут: Господи помилъ 3. пут: слава и нынъ: и псалом 24. Къ тебъ Господи псалом 30. На ти Господи уповахъ, и псалом 90. Живый въ помощи слава и нынъ: аллилуѣа 3. Свѣдѣнъ 3. слава и нынъ: и пјевци на обје стране редом поју: Съ нами Богъ. Затим тропаръ: День прешедъ: слава, день прешедъ славо-словлю: и нынъ: день прешедъ пьснословлю. Обије стране заједно: Безплотное естество; вѣрѣю во единого Бога отца. Затим, пресвятая Владичице Богородице први пут; а оно што иза овога сљедује два пут. Трисвятое отче нашъ, и послѣје возгласа ови тропари: Ако је празник: говори се тропар празника; у понедељник и сриједу вече: Просвѣти очи мои: и нынъ: богородичан, яко не имамы дерзновенія. У уторник и четвртак вече: Невидимыхъ врагъ, и стих слава: слези ми даждъ; и нынъ: богородичан, Непостидвѣю Богородице: Господи помилъ 40. пута, слава и нынъ: честнѣйшѣю: Именемъ Господнимъ: свештеник: Молитвами Святыхъ Отцъ нашихъ: И молитва Господи, Господи: Прѣдите поклонимся: 3, и псалом 50-ти помилъ 8и мя Боже: И псалом 101. Господи услыши молитву мою: Господи Вседержителю: трисвятое с три поклона: Тропари: Помилъ 8и насъ: и нынъ, милосердія двери: (на велике празнике мјесто овијех тропара чита се кондак празника I.

Господи помилѡи 40. слава и нынѣ, честнѣиш8ю: именемъ Господнимъ: Свештеник молитвами святыхъ отецъ нашихъ: молитва, Владико Боже отче: Приидите поклонимся 3. и псаломъ 69. Боже въ помощь мою: псаломъ 142. Господи услыши молитву: и слава въ вышнихъ Богу: (На свеноћномъ бденију о великимъ празницима почиње одавде литија). Канонъ редовномъ светомъ или Богородици: Достойно есть: трисвятое и отче нашъ. Иза възгласа, шестијемъ гласомъ поје се: Господи силъ съ нами б8ди: са односимъ стиховима. Слава, Господи аще не быхомъ: и нынѣ: Многая множества: Всесвятая Богородице: Все упование мое: Господи помилѡи 40. Иже на всякое время: Господи помилѡи 3, слава, и нынѣ: Честнѣиш8ю: Именемъ Господнимъ: Свештеник, Боже ущедрни ны: Поклони с молитвомъ: Господи и Владико: иза поклона трисвятое: Господи помилѡи 12. и молитва: Нескверная, не блзная: У вријеме кад се ова молитва чита пјевци поју: Пресвятая Богородице спаси насъ, и даждь намъ; За колико се ова молитва чита пјевци поју: Слава тебѣ Боже наш слава тебѣ. Преславная Приснодѣво: и упование мое отецъ. Свештеникъ стојећи предъ дверима окренутъ к олтару говори Слава тебѣ Христе Боже: читачъ слава, и нынѣ: Господи помилѡи 3, благослови: и свештеникъ окрене се лицемъ к народу говори отпустъ и чита молитву Владико многомилостиве. Кад свештеникъ ову молитву чита народъ пане ничице к земљи. Послије молитве сви устају, свештеникъ окрене се опетъ лицемъ к олтару и говори јектенију Помолимся: пјевци тихо поју Господи помилѡи. Свештеникъ сврши са овомъ молитвомъ: молитвами святыхъ отецъ нашихъ и т. д. пјевци — амин. —

II. Свршава ли се овако вазда велико повечерије?

Од. Велико повечерије свршава се овако само у велике посты. А кад се оно осимъ великопоснога времена свршава, има изузетакъ од обичнога поретка, и то тако: узевши од великогъ славословија на све до свршетка великогъ повечерија цијело се то изоставља. И ово бива само три пута у години, и то: на Рождество Христово; на Богојављење и на Благовијест; јер се на те празнике велико повечерије свршава заједно с јутрењомъ.

II. Кажи какавъ је поредакъ малогъ повечерија?

Од. Мало повечерије почиње се истијемъ начиномъ као и велико. Послије обичнога почетка, чита се: Слава тебѣ Боже: царю небесный, и т. д. Приидите поклонимся три, и три псалма: 50 тн. 69. тн. и 142.-ги; славословије и Символъ вѣры. Иза овога чита се канонъ пресвете Богородице из октоиха. Послије Достойно есть. Трисвятое, отче нашъ. Иза възгласа тропари.

Господи помилѣи 40. Иже на всякое время; Нескверная, неблазная; И даждь намъ Владыко. Треба примѣтити, да се на малом повечерију не чита молитва Владыко многомилостиве; као што то бива на великом повечерију; него свештеник говори отпуст мали. Затим ону исту јектенију, коју говори при свршетку великог повечерија.

П. Кад се свршава мало повечерије?

Од. Мало повечерије свршава се преко цијеле године, осим онијех дана уз велике пости, кад се свршава велико повечерије и осим св. Пасхе.

П. Обавља ли се мало повечерије вазда једнако?

Од. Има нека мала разлика на повечерију, које се обавља у недјеље великога поста, и у св. педесетницу. Ова разлика састоји се само у молитвама Св. Јефрема, које се читају с поклонима уз велики пост, и у трима пјесамцима, који се читају кроз св. педесетницу заједно са Богородичним канонем.

П. Како се обавља мало повечерије на Св. Пасху.

Од. У свијетлу седмицу мало повечерије обавља се овијем начином; свештеник рече Благословенъ Богъ нашъ. Читач — аминъ. Христосъ воскресъ 3.; Воскресене Христово видѣвше 3. Затим Ипакој: Предваривши Аулро яже о Маріи. Даље: кондак: Аще и во гробъ; Затим во Гроба плотскій; слава яко Живоносець; и нынѣ, богородице Девице, посвященое. Господи помилѣи 40. Слава, и нынѣ: Честнѣишии именованъ Господнимъ благослови отче. Свештеник молитвами святыхъ Отець нашихъ. — Амин — Затим Христосъ воскресъ 3.; слава, и нынѣ Господи помилѣи 3. — благослови — свештеник говори особити отпуст, који је за велики празник Пасхе уставом прописан.

Овако се мало повечерије чита на Пасху и цијеле свијетле седмице изузевши суботу у очи Томине недјеље, јер се тога дана чита обично мало повечерије.

(Наставиће се)

О ПРВОМ ВАСИОНСКОМ САБОРУ У НИКЕЈИ

и

ГОВОР ЦАРА КОНСТАНТИНА.

— Л. Поповић. *) —

Васионски сабори скупљали су се у некој вароши по царској заповијести, гдје су епископи цијеле римске империје јавним гласањем одређивали неко учење вјере, или утврђивали хришћанску побожност у оном случају, кад јој је пријетила општа опасност. Због овога држат је и први васионски сабор у Мало-Азијском граду Никеји 325 године. Прва иницијатива о сазивању овог сабора, као и остварење њено, припада цару Константину Великом.

Поставивши у задаћу свога царовања, како сâм цар каже, да, прво, све народе упозна са Божанством и према суштини хришћанства уједини их, — и, друго, да тијелу све васионе (т. ј. римске царевине), које изгледаше да страда од неке тешке болести, поврати прво здравље, — побожни владар постигао је прву намјеру обраћањем народа у хришћанство, а други циљ достигао је силом оружја. Но на велику жалост цареву породиле се несагласности и распре у самој хришћанској цркви, — распре, које су се тим већма усиљавале, у колико је његово оружје и власт осигуравала младој хришћанској цркви већу слободу и извјесна права. Докле је Константин управљао западним областима римске империје, јако га је занимао *раскол донатиста* у Африци, а доцније раскол еп. тиваитског Мелетија, који је независно од еп. александријског стављао епископе и остале клирике по цијелом Египту. Први раскол, раскол данатиста, поникао је ушљед тога, што је већи дио масе народне држао, да су неки епископи за вријеме Диоклициановог гоњења хришћана протурали гонитељима хришћанске свештене књиге, који су их по особитој наредби скупљали и спаљивали. Донатисти устану против оваког поступка хришћанских епископа, који су поред свега тога и даље остајали у свом звању и обављали рукоположење. Видећи да се није могуће налазити у религијозном опћењу са оваквим епископима, донатисти упуते своју тужбу на име императорово, јер, по римским

*) „Право церковное въ его основахъ, видахъ и источникахъ.“ П. Лашкарева. Киевъ, 1888 г.; „Воскресное Чтеніе“ жур. издаваемый при К. Д. Академіи. Годъ I. Киевъ. 1850 г.

погледима, држали су, да спор сличног својства може ријешити само власт понтификална, као једина компетентна у питањима народне религије. Император одреди да овај спор извиди епископски сабор, чија је власт у старо-римској хришћадској цркви одговарала власти понтификалној. Епископи су држали два сабора — римски и арелатски; али жељени мир ипак није постигнут с тога, што се донатисти, како послје првог, тако и послје другог скупа, одреку слушати ријешење епископског сабора, увијек апелирајући на правосуђе самог императора. Да би угушио ове распре, Константин намисли позвати да ствар извиде и ријеше источни епископи, који су стојали, тако рећи, на самом извору хришћанског предања. Али источне епископе није могао позвати због тога, што су они спадали у област источне римске царевине, гдје је управљао Константинов сауправитељ Лициније, који је одмах послје тако званог миланског едикта (313 године), који је дао религијозну слободу хришћанима, стао био против хришћанства и против самог њега у непријатељски одношај. Поред тога што је Лициније чинио разне сметње и пакости хришћанима, још је забранио и свако опћење међу епископима, бранећи им чак и посеђавати сусједне цркве, које су спадале у јурисдиквенцију цара Константина. Жељећи се једном ослободити пакосних поступака свога сауправитеља, Константин лично уступи у од судну борбу са својим противником и помоћу Божијом победи га, те, на овај начин, цар Константин распростре своју власт и на источну област римске царевине. Но баш тада, када је побожни владар мислио, да је учињен крај свима унутрашњим трзавицама у самој цркви, њега још више порази појава нових несагласности и распра, које су још више пријетиле миру и поретку црквеном, него сам раскол донатиста, од којих су најглавније — питање о времену празновања Пасхе и позната Аријева јерес. Прво питање, питање о времену празновања Пасхе, поникло је у хришћанској цркви још у II-ом вијеку поглавито због тога, што у истој цркви испрва није могло бити какве-год средишне тачке, око које би се могла груписати васионска црква, ушљед чега међу хришћанима и искрену неспоразум односно времена, кад треба да се празнује св. Пасха. Источни хришћани почињали су је за вријеме пуномјесечја, првог прољећњег мјесеца, па ма у који се то дан десило; западни пак хришћани држали су, да је треба празновати послје истог пуномјесечја, и то увијек у недјељни дан.

Но понајвише је брига Константину задала Аријева јерес, која је повикла из незнатног неспоразума између епископа александријског Александра и потчињеног му славољубивог презвитера Арије. Ствар је била у овоме: једном епископ Александар проповиједао је у присуству клира и подручних му презвитера о јединству св. Тројице, на што му је Арије, човјек учен и вјешт у дијалектици, енергично опонирао, говорећи, да: ако је Отац родио Сина, то рођени има почетак свога бића, на основу чега и закључује, да је било када Сина није било и да је постао из ничега. Одричући на овај начин вјечност Сина Бижијег, — Арија је пао у јерес, која је својом новошћу привукла много пошљедовача, тако да је на пошљетку, по ријечима историка Сократа „од малене искре букнуо велики пожар.“ Мишљење Аријево примили су многи из мјесног клира и народа, а послерије се распрострло не само по Африци, већ и по Азији и Јевропи. Епископ Александар преда ствар на суд мјесном сабору, који анатемише Арија и његове присталице, а поред овога још их принуде да се удаље из Александрије, и да траже склоништа изван граница своје државе. И заиста Арије нађе за себе и своје учење моћног покровитеља у лицу Евсевија, епископа никомидијског, где је и сам цар Константин у то вријеме живио. BIBLIOTEKA

Али се са њиме вије ствар ограничила. Александар, у мјесто да ствар прекине без продувијања новијех мјера, учини велику погрешку, која је управо спор и распу у цркви још више распламтила. Тако, по прогнанству Аријеву и његовијех присталица из отаџбине, еп. Александар изда своју окружну посланицу свима црквама, у којој опширно изложи учење Аријево и суд црквени, у исто вријеме корећи Евсевија Никомидијског за то, што је узео под заштиту јеретика Арију. Ово је још више распалило ствар, тако да се свуда почело расправљати о њој, тим прије, што се Евсевије нашао увријеђен због нелијепог о њему одзива и пријекора Александровог, те је, побуђен овим, и одговарао многим оштрим посланицама Александру, ушљед чега је исто питање у народу све већма заузимало озбиљнији карактер и шире границе. Уз Евсевија, као човјека који је уживао велики глас и поштовање, пристане мноштво народа. Трзавицу тога доба ево како описује Теодорит:

„Богохуљство се било распрострло у црквама египатским и источним; у свакој вароши започели су се спорови и свађе односно божанствених догмата. А прости народ гледао би све те догађаје и слушао говоре, па би се сједињавао или са једном

или са другом странком. Збивали су се жалосни догађаји, који су заслуживали да се о њима сузе роне. Прије су опсађивали цркву туђинци и непријатељи, а сад су на њу нападали људи једног племена; људи, који живе под једним кровом и хране се једном трпезом, у мјесто стријела, језиком су поражавали један другог, или боље рећи — чланови, који су чинили једно тијело, наоружали су се један против другог.“

Кад је цар Константин видио, да смутње у хришћанској цркви постају све веће и веће, и да његово судјеловање преко својег изаславика епископа кордубског Осије за примирење између Александра и Арије није уродило никаквим жељеним резултатом, намисли да преда ствар на претрес суду епископском, те да се учини крај свима борбама и немирима у цркви. Ту је замисао и остварио, сазвавши први васионски сабор у Никеји.

Никаких царских грамата и аката односно скупљања и рада овог сабора до нас није дошло. Но нека фактична причања о истом сабору сачувана су код црквених историка, као Евсевија кесаријског, који је лично присуствовао на сабору, Руфима, Сократа, Созомена и Теодорита, који су живјели и писали у времену, које пада недалеко послје овога сабора. Из њихових дјела дознајемо, да је на сабору било 318 најзнатнијих пастира цркве — епископа, међу којима су присутни били и два епископа изван граница римске империје из Персије и Скитије. Поред толиког броја епископа на сабору се скупило било и много пресвитера, ђаконâ и других мужева вјештих дијалектици; дошли су били и сами многобожачки философи. Епископ римски, због дубоке старости, послао је био два опуномоћена пресвитера. Сви пастири славили су се не само својим врлинама, већ, поред овог, неки су још били чудотворци (Спиридон Тримитунтски из Кипра и Јаков Низивијски из Месопотамије), а неки украшени су били разним знацима страдања за Христа, — страдања, која су поднијели за вријеме пошљедњих гоњења. Тако св. Пафнутију из горње Тиваиде избодено је било десно око и сломљено кољено лијеве ноге; а Павлу, епископу Неокесаријском, за вријеме гоњења Лицинијева, усијаним гвожђем опечене су биле жиле обију руку. Првог, Пафнутија, често је Константин Велики дозивао к себи за вријеме сабора и грлећи га цјеливао би му избодено за вјеру око. Између осталих високопросвећених пастира цркве на сабору је био присутан и Атанасије Велики, који је у то вријеме био ђакон код Александријског епископа.

Сабор је имао двојаки састанак: предходни или приватни, гдје су се припремали за спорна питања, и рјешавајући или општи, на којем је ствар коначно ријешена. На главној саборској сједници примали су судјеловање само епископи и њихови заступници. Она се отварала тек онда, кад је дошао сам цар Константин, који је на сабору пресједавао. Његово лично судјеловање на сабору ограничавало се тијем, што би саслушао разлоге обадвију спорнијех странака, и приставао би уз мишљење онијех, чији би разлози и суђења била темељитија, а такође држао је ред на сабору, уздржавајући парничаре од нереди и свађе.

Наступило је вријеме да се држи главна саборска сједница, која је држана у пространој царској палати. Оци сабора посидјели су с једне и друге стране сале и мирно су очекивали долазак царев. Кад су вјесници — хришћани (— а не преторијанци) донијели глас да цар долази, епископи су устали. Цар, одјевен у црвеном одијелу, које је било украшено златом и драгим камењем, ушао у салу саборску. Својим порастом и величанственим изгледом он је надмашао све оне, који га окружавали. Црвенило на његовом лицу и благи поглед очију, били су знаци његове скромности и побожности. Тако је ишао смирено и зауставио се код златног престола, који је за њега спреман био, али на њ није хтио сједнути прије него су му предложили епископи. Кад су сви сјели, један епископ поздравио је цара говором у име свега сабора. Иза говора настаје тишина. Цар, неколико промисливши, обратио је свој весели и радосни поглед на присутне и изговорио је шљедеће ријечи:

„Ништа толико желио нијесам, драги моји, као да се науживам гледањем вашег скупа; и сада од све душе благодарим Свевишњег Цара, Бога, што ми је даровао између осталијех блага и то највише од свију задовољстава, да вас виђу скупљене уједно и одушевљене једном и истом светом намјером. И тако, драги моји, не допуштите, да би какав-год облак несагласности и зависти помрачио ову радост и навео сјенку на нашу општу срећу. Помоћу и силом Бога Спаситеља, ужасно непријатељство тирјана против Његова имена потпуно је побијеђено. Не дајте, да пакосни Демон учини учење и вјеру хришћанску таквом, да постане предметом порицања и клевета. Унутрашње неслоге и смутње у цркви Божијој, по мојем мишљењу, опасније су од сваког рата и теже од самијех битака, и за мене је то жалосније од свију спољашњих невоља. При очевидној

Божијој помоћи одржавши побједу над свијема непријатељима, ја сам већ мислио, да ми више ништа не остаје, него да благодарим Господу и да дијелим само мир и радост са онијема, којијема је Он, преко мене, повратио слободу; — док на једном, мимо сваког очекивања, дошао је до мојијех ушију глас о вашој неслози. Ја никако нијесам могао то оставити без пажње, те због тога, желећи да нађем најбоље средство за лијечење зла, похитао сам да вас свијех овдје сакупим. И сад се душевно радујем, што вас видим овако скупљене. —

Но ја ћу сматрати да сам успио и нешто учинио само онда, кад виђу, да сте ви потпуно једнодушни међу собом, и да међу вама влада братство и сагласност, — врлине, које ви, као служитељи Божији, треба да просите у Бога и за друге. И тако, драги моји, нека далеко буде од вас свако оклијевање. Не оставимо, свети људи Божији и благи служитељи нашега Господа и Спаситеља, не оставимо, а да са највећим старањем не ишчупамо сами коријен који проузрокује раздор, који међу вама бјесни. Но прије свега постарајте се о том, да по законима мира раздријешите све окове, којима је заплетен спорни предмет. Кад овако будете радили, ви ћете учинити дјело, које је угодно врховном Владцици свијех, Богу, а мени, вашему саслужитељу, учинићете највеће добротинство.“ *)

Послије престолопрестолује расправљање *општих* спорних питања, која су нарушавала мир и ред цркве. Узајамни спорови, увреде, грдње, као и свако потајно пањкање, које је носило на себи лични карактер, Константин Велики није допуштао да уђе у дјелокруг сабора. Општа спорна питања била су: јерес Аријева, несагласност односно времена празновања Пасхе и раскол Мелетијев. Поред овога, у намјери исправити живот служитеља цркве, на сабору се још расправљало и о предметима црквене дисциплине.

Што се тиче времена празновања Пасхе, сабор ријеши, да се у свијема хришћанскијема мјестима празнује у једно вријеме, и то у прву недјељу после пуномјесечја, која дође за прољетном равнодневицом. Аријево учење, којим је одрицао божанство Сина Божијег, сабор је осудио као јерес, и да се у будуће не би што слично догодило, исти сабор је изложио своју вјеру у *символу* (осам чланова), који са особитом тачношћу одређује учење цркве о другом лицу Пресвете Тројице. Поред овога сабор је написао 20 правила, од којих се нека тичу

*) Vit. Const. lib. III, c. XII.

раскола Мелетијева, а нека исправљања начина живота служитеља цркве и већ утврђеног црквеног поретка*) у оним случајевима, гдје је овај нарушен био.

Рјешење саборско обнародовано је посланицама царевим и саборским. Цареве посланице упућене су биле: „к александријској цркви против Арија,“ и „к епископима, који нијесу присуствовали на сабору.“ Посланице саборске разаслате су: „црквама Божијим, које се налазе у Александрији, Египту, Пентапољу, Ливији и у свој поднебесној“ и др. Исте одлуке такође су писали и разашиљали својим епархијама и поједини епископи. Кад су сва спорна питања била ријешена, цар је затворио био сједницу саборску. —

Говорећи уопште сабор Nikeјски је ријетка појава у црквеном животу, тако да му и сами савременици сабора налазе прототип у познатом апостолском сабору у Јерусалиму, — сабору, који је расправљао о обрезављу и ријешио, да Моисијев закон није обавезан за хришћане. И заиста, црквена историја предходних вијекова не даје нам сличног примјера. Истина, сабори епископски у првим вјековима историјског бића хришћанске цркве били су обична појава; али никада ови сабори нијесу имали оне величанствености и оноликог броја присутних глава цркве као сабор Nikeјски. А обзирујући се на унутрашњи карактер тију предходних сабора видјећемо, да су исти имали више савјештујући карактер, а не обавезни као први Nikeјски, ушљед чега су и сва рјешења ових предходних сабора служила као нека руководна начела за црквене старјешине; дочим рјешења сабора Nikeјског сачињавају прве каноне црквене, — у смислу закона већ утврђених и обавезних за сву цркву. Због важности овог сабора папа Лав Велики давао му је највећи значај пред свима саборима, говорећи, да је: „сабор Nikeјски освећен таквијем првијенством одозго, да све одредбе, како мањих тако и већих сабора, које не би биле у сагласју са ријешењем 318 отаца Nikeјских, — немају никаквог значаја.“

Послије овог сабора држато је још неколико сабора, који су једнаки били са Nikeјским, но којима је овај послужио за темељ и образац тако, да су се доцније сви уопште православни сабори на њ позивали и оснивали у свима пословима, који су се тицали не само вјере, већ и црквене побожности и

*) Н. пр. у 20 правилу забрањује се у недјељне дане и за вријеме Педесетнице преклањати кољена у цркви, а наређује се молитве Богу приносити стојећи.

реда при држању сабора. И ти пошљедујући сабори имали су исти особити карактер као и Никејски, т. ј., и они су потицали не из конституције цркве, већ ушљед изванредних њених околности и прилика, независно од црквенијех и грађанскијех закона. ---

ИЗ ОБЛАСТИ МЕТОДИКЕ.

Пише учитељ.

(Наставак.)

О избору наставне грађе.

Ако се узму свеколике вјештине и знања, до којих је данас човјек дошао, лако је увидјети, да се не могу узети сва у основној школи за наставу, већ треба бирати оно, што је најпотребније, чувајући се нагомилане грађе. Сам избор грађе треба чинити с погледом на циљ наставе у основној школи. У њој се треба чувати велике пренагомиланости. Грађу у основној школи треба узети таку, која не свестрано развијати ум, и одговарати умном развићу дјетета. Уз јестаственицу могу се узети поуке о чувању здравља, уз рачуницу поука о календару (данима, недјељама и мјесецима), уз историју и земљопис поука о уређењу државном и друштвеном, управо оно што одговара циљу наставе. Наставу треба узети такву, да буде настава за живот, а не за школу, т. ј. да не учи за школу већ за живот, да би се доцније могла употребити на корист (*Non scholae sed vitae discimus*). Да би настава упутила и приправила човјека да може ићи своме циљу, она треба да га упозна с Богом, од кога све долази, да га упозна с природом, зато, што смо и ми саставни дио те природе, и с друштвом, зато, што смо његов члан. Из тога трога треба бирати грађу за наставу. Наука о Богу учи човјека да у истини позна Бога, да буде смјеран, скроман, смирен и у опште *моралан*. Према томе религијска настава треба да узме библијску историју, историју цркве, катихизис, молитве и пјесме, али само онолико, колико дјеца могу разумјети.

Наука о познавању човјека учи нас, да познамо душевну природу, душевне особине човјеконе. Из ове науке треба прво узети вјецбање у говору с очигледном наставом, т. ј. да се

оно што се види искаже. За тим долази читање и писање и граматика, што је понајважније за основну школу. Говор је саобраћајно средство за исказивање мисли, за исказивање разних друштвених стања. Без њега не би могло бити говора о настави. Као што се говором казују мисли, тако се пјевањем казују осјећаји, а осјећај је душевна особина. Наука о природи, која нам даје знања, потребна за реално и идеално образовање, учи нас како ћемо познати природу. Овамо спадају: јестаственица (зоологија, ботаника и минералологија) и природне науке (физика, хемија и математика). У науку о природи ставља се гимнастика и ручни рад. Од најстаријих времена па кроз цио средњи вијек узимана је, поред религије, формална страна образовања човјековог, а за то је узиман језик. Све пак остало, што је узимано из осталих предмета, сматрано је за споредно и то је трајало до Коменског. Тек кад је он захтијевао, да се реална настава унесе у основну школу, она је унесена, што му се приписује у заслугу.

О распореду наставне грађе или о наставном плану.

Из свих поменутих наставних предмета ваља издвојити и подијелити наставну грађу, која ће се давати према ученичком развићу. Колико ће једна народна школа опште као школа да постигне, одређује школски закон; а колико ће ученици у свакој класи пријећи из појединих наставних предмета, јесте посао *наставног плана*. Циљ се зове класни, пошто настава има свој циљ класни и школски. То исто треба удесити и према времену, колико се има пријећи за извјесно вријеме, и онда имамо годишњи, полугодишњи (семестрални) и тромјесечни и т. д. циљ. А ово распоређивање није лака ствар; ту је потребно доста знања, искуства и практике. Но има извјесних правила, по којима треба план удесити. — Кад се, дакле, наставна грађа распореди с обзиром на наставни циљ, на узраст, ступањ образовања и вријеме, зове се *наставни план*.

1. Циљ учења, циљ појединих лекција мора бити у сваком погледу потчињен општем наставном циљу. Кад се удешава тако, онда треба унијети најмању количину грађе, а не највећу, па да то буде несавладљиво и полутасто изучено. Боље је мало, али добро, него много, а рђаво.

2. Избрана грађа мора одговарати циљу учења. Она мора бити језгровита и удешена, да свестрано образује дух питомца.

3. Одређена наставна грађа за сваки ступањ образовања мора бити заокругљена цјелина и прилагодна ступњу развића.

4. Да се мора одредити тачно вријеме за обраду сваког наставног предмета.

5. Наставна грађа из свијех предмета мора у ученичком духу да начини једну цјелину, мора бити концентрисана, везана.

Подјела наставне грађе.

Подјела наставне грађе за све ступњеве образовања може се извршити на два начина: а) да наставна грађа долази једна за другом, или б.) да долази једна поред друге. — Први начин зове се прогресивни, а други концентрички.

По првоме начину наставни се предмети ређају један за другим. По таквом би се начину настава оназила, јер не би била у јединству. По другом начину, гдје се сви предмети један поред другог предају једнако, знања се развијају по тако званим концентричним круговима. И ако се овакав план сматра као понајбољи, ипак се узима при грађењу и онај први (прогресивни) начин. НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ Тиме се постигава заокругљено знање (концентрацијом), а то је изрекао француски педагог Жакото: „Прочитајте и разумијте једну књигу, па онда све остале књиге, које прочитате, доведите у везу с оном што сте први пут прочитали.“ Овим је у исто вријеме изречено једно средство против растројства, а то је везивање онога што је сродно. Мисли се у настави могу на два начина спајати: а.) кад се узимају, па се спајају за један предмет; б.) гдје се узимају једини предмети, који се могу спојити, и тиме се добију групе (религијска, филолошка, математичка, природна група и т. д.), гдје извјесни предмети служе као центар за слагање појединих предмета; н. пр. за религијску групу узимана је наука о *моралу*, око кога се све концентрисало, т. ј. све се доводи у везу с моралом. Под концентрацијом разумије се учитељев рад, којим учитељ на удесан начин према свима приликама везује привидно различне предмете као и мисли, које су у самој ствари сличне. Као тачка за концентрисање узима се општи васпитни циљ. Око њега треба да се концентришу сви наставни предмети.

О важности наставног плана.

Ако је наставни план добро уређен, онда од њега ове користи имамо:

1. У томе што он отклања рад у школи без плана, а радити без плана, значи радити без циља, а кад се ради без циља, онда нема успјеха;

2. што се по тако удешеном, добро уређеном плану у свима школама, у цијелој земљи, подједнако постиже успјех, а то значи да се цио подмладак у једној држави подједнако образује;

3. добар наставни план чува расијаног учитеља од споредности, а чувајући га од споредности, упућује га на главни задатак;

4. добар наставни план чува лакомисленог учитеља од површности, који може час о једном, час о другом, само површно, по мало да прелази, а наставни га план чува од те погрешке и опомиње га на језгру наставе;

5. спорог, лијеног учитеља добро уређен наставни план опомиње на масу наставне грађе, која има да се сврши — подстиче га на рад;

6. наставни план поставља међу ревидорима, преко којих не смију да прлажу.

Добро удешени планови нијесу производ само једнога човјека, него су производи рада многих и многих учитеља и њихових предходника. На крају сваког од ових учитеља ваља да покаже колико је постигнут успјех писменим доказима, у којима ће и то напоменути, шта му је сметало да не постигне циљ. Такви докази имају своје одређене вриједности, јер се у њима описују све прилике у школи, те и ревидор има пред собом оно што је потребно да правилно оцијени рад дотичног учитеља. Затим сваки учитељ треба да има један добар и уредан дневник школскога рада, у коме ће биљежити све што му се око предавања деси. Најзад наставни план допуњује планом лекције на тромјесечја, мјесеце, недјеље и дане. Он служи као контрола учитељу. Кад би се случајно одступило од таквог плана, треба се одмах пожурити, да се то исправи, изравња, како се не би појединим предметима давало више времена за обраду.

Распоред часова.

Он није то исто што и распоред наставне грађе, јер се њиме распоређују предмети и лекције на часове у недјељне дане на класе. У прављењу распореда часова ваља пазити на

ово: на количину времена; на важност предмета; хоће ли који предмет бити прије или послеје подне; хоће ли два главна предмета доћи један за другим; хоће ли бити један данас а други сјутра; којег часа треба да дође који предмет. — На основу тога религији се даје увијек прва мјеста, зато што је срце чвјечије из јутра најосјетљивије за религијску науку; такође се и рачуну дају часови прије подне, зато што је моћ мишљења из јутра снажнија. Механичним предметима (писање, цртање и т. д.) даје се мјесто послеје подне и тада је моћ мишљења заморенија. Увијек ваља пазити да сваког дана распоред не почиње истим предметом. У некој класи број је већи предмета, дакле, за сваку класу мора се правити друкчији распоред. Осим тога ваља узимати у обзир и здравље ученика при удешавању распореда. Настава се у нижим класама не смије рано почињати и дуго да траје. У I и II разреду треба зими часови да почињу у 9 часова, а да се свршавају у 11 часова. У III и IV разреду могу се часови држати од 8—12 часова.

За лекцијом тешког предмета треба да долази лекција лакшег предмета, која може да послужи као одмор од прве лекције. Обично се у четвртак даје тјелесне радње замијене душевне. — Пјевање и гимнастика не треба да дођу одмах послеје ручка. Ако су прије подне три часа одређена, онда треба давати одмора послеје првог часа пет минута, послеје другог 10—15, а послеје трећег и више. Дјеца док су млада и у опште младости је потребна промјена. Што је дијете млађе, и те су промјене чешће, јер саме физичне и душевне силе захтијевају то. За то треба у другој недјељној половини да буде овакав исти распоред часова, какав је био у првој половини, т. ј. у четвртак, петак и суботу треба да буду они предмети, који су били у понедјељник, уторник и сриједу. У том погледу треба пазити на ово: ако један предмет има два часа недјељно, онда часови не смију бити оба часа један дан, или један час данас, а други час сјутра; него треба да буде један час у првој половини недјељној, а други у другој половини недјељној, н. пр. у понедјељник и четвртак.

Кад се тако удеси распоред часова, онда га ваља изложити у прегледном списку, по том га поднијети народној школској власти на одобрење, затим га ставити ученицима на углед на видно мјесто. Кад се тако утврди распоред часова, он има да служи учитељу и ученицима као непромјенљиви ред рада, који је у свакој школи потребан, а нарочито у основној школи, која

не учи само знању већ и навикавању. С тога савјестан учитељ никад неће одступити од распореда, изузимајући пријеку нужду. Није баш лака ствар удесити добар распоред, који ће одговарати свима овим захтјевима; међутим, та је тешкоћа много тежа, кад је школа исподијељена.

(Наставиће се.)

ЕСТЕТИЧКО ВАСПИТАЊЕ.

Естетика је наука, која говори о љепоти. Према томе естетичком је васпитању задатак, да у дјетињој души развије правилна осјећања о лијепоме. Што смо пак дошли на ту мисао да говоримо о естетичком васпитању узрок је тај, што смо тврдо убијеђени, да се у нашијем основнијем школама веома слаба, боље рећи никаква, пажња не поклања естетичком васпитању. Нећемо спорити ни то, да нема довољно јакијех разлога, који спречавају правилни развитак естетичких осјећања, али опет слободни смо тврдити и то, да има и ондјех-другијех, који нас доводе до закључка, да се у врло многијем школама нема ни појма о естетици. Дакле, узрок запостављању естетичког васпитања лежи у несхватању естетике и улоге естетичког васпитања. Не упуштајући се у детаљно расправљање естетичког васпитања изнијећемо у краткијем потезима услове, с помоћу којијех се постизава развијање естетике као и циљ, који се овим васпитањем мисли постићи.

Сви предмети и све појаве у природи изазивају у нама пријатна или непријатна осјећања, а тако исто и све умотворине људске. Хармонија у боји и облику извјеснијех предмета ствара у нама пријатност; ми тада осјећамо душевну пријатност и тежимо, да се наша душа тијем стварима занима и да се дуже задржи у том стању. За те предмете или појаве кажемо да нам се допадају и да су лијепи. Ако ли пак посматрамо предмете, код којијех нема хармоничне љепоте, онда ће њихови утисци у нашој души изазвати непријатна осјећања; опазиваћемо досаду и за такове предмете и појаве кажемо да су ружни. Дакле, навикавати васпитаника, да умије посматрањем одабирати лијепо од ружног и упућивати га на правилно расматрање

и вјецбање у ономе, што је лијепо, значи естетички га васпитавати.

Естетичким осјећањима не лежи узрок у чулним опажањима, већ се врло често пута налази у самој унутрашњости човјечијој; они су врло важан чинилац за религијско-морални развитак, а поглавито за морална осјећања. Она изазивају у нама непрекидну радост за све оно, што је племенито и узвишено, те на тај начин стварају у нама идеале и док смо прожети таковим осјећањима, дотле у нама неће бити мјеста неморалнијем и нискијем дјелима.

Дакле, душа, која је осјетљива према лијепоме, противи се ружноме и подстиче нас на сваки озбиљан рад, а показује своју одвратност према свему овом, што је без хармоније и укуса. Бавећи се тако свијем онијем што је лијепо, наша се душа у томе практикује и таква практика пријеђе јој у навику и доцније такве њене особине постану сталне. Такву ће душу очаравати и узвишавати идеали, који се у некој љепоти оличавају, и она ће инстинктивно њима тежити.

Пошто је естетичко васпитање један врло главни захтјев у основној настави, онда му треба озбиљну пажњу поклонити. Тај је захтјев у толико лакше постићи, што свако дијете по својим природним склоностима тежи да свима све природне предмете и појаве, који га окружавају. Свим се њима за сазнањем опажа се, да је његова пажња у много јачој мјери обраћена на лијепе предмете и појаве као: лијепе животиње, цвијеће, слике и т. д.

Према реченом циљ естетичког васпитања јест тај, да дјечија душа буде оплемењена таковијем осјећањима, која ће му служити као извор најплеменитијих уживања и најузвишенијих идеала, али, разумије се, да свагда буду заснована на религијско-моралној основи. Но и ако је естетичко васпитање важан чинилац, опет се треба чувати претјераности, како се оно не би развило на штету моралног и религијског развитака. Треба, дакле, да морална и религијска осјећања имају надмоћност над естетичкијем, јер, гдје људи постану робови овијех пошљедњијех, овда и морално пропадају, с чим је свезана општа пропаст како појединаца, тако и читавијех народа. За ово можемо наћи довољно непобитнијех факата у историји извјеснијех народа, које ћемо на свом мјесту споменути.

Изложивши у краткијем потезима важност и задатак естетичког васпитања сада је на реду да проговоримо коју ријеч о средствима, с помоћу којијех ће се у ученику овакова осје-

ћања развити. Прве основе естетичког васпитања треба да добије дијете у родитељској кући. Али узимајући у обзир данашње наше материјално стање увјерени смо да се ови васпитни захтјеви ваљано испунити не могу; али слободни смо и то тврдити, да се у нашем породичном животу ни најмања пажња не обраћа на естетично васпитање. На жалост, ова напомена односи се чак и на такве породице, које би својим положајем и стањем требале да служе као примјер у естетичном васпитању за сиромашне фамилије. О реченом имао сам прилику лично се увјерити при прегледу ученика једне варошке школе, коју нам није мило именовати, само категорички тврдимо, да би у свему могла служити као примјер нашијем основнијем школама, када не би било запостављање своје родитељске дужности. Овакови несрећни родитељи навикну своју дјецу на хаљкавост, шаљући је у школу: неопрану, распасу, па чак и босу; они то сматрају за ситнице, али доцније те ситнице уроде таковијем плодом, да од њихове њежне дјечице постану хаљкава створења без икаквог укуса, од којијех се и сами родитељи стиде, али већ је доцно.

Остављајући на страну естетику, оваковијем јадницима треба знати, да је такође дужање своје дјеце по све убитачно и са хигијенског гледишта.

Када је већ дијете дошло у школу, оно ће много што шта новог наћи и — као што смо напријед споменули — оно ће врло пажљиво све предмете посматрати. С тога из његове околине треба уклонити све оно, што је безукусно направљено или намјештено, а ако то није могуће учинити, онда га бар упозорити треба на извјесну неправилност, која постоји. Према томе школски зидови треба да су чисти. О таковим зидовима подесно израђене слике треба укусно размјестити, а такођер и остала школска учила у лијепом размјештају врло чисто и уредно држати, као и у опште све школске ствари. Али на то се врло мало пажње обраћа; у врло многијем школама наћи ће се учioniчки зидови по неколико година необијељени, писаљком исписани, а о њима објештене жуте природописне слике (ако их јоште има) и мапе ноктима подеране и прстима запрљане; клупе и скамије истесане и све ишаране изрезотинама ђачкијех имена. Школска табла прије бијела, него ли црна, и то без сунђера, те ју је учитељ принуђен брисати хартијом из цена, док ученици бришу голијем шакама и чистећи руке о себе пођу на мјесто такви, као да су у воде-

ници били. (Ово је заслуга мјеснијех власти, али један добар дио припашће учитељима).

Овдје нам треба напоменути, да за развијање естетике главну улогу игра естетични примјер самога васпитача. С тога цијела његова личност треба да одговара естетичкијем захтјевима његовог васпитачког позива. Многи у томе веома гријеше мислећи, да спољашње држање није ништа друго до просто кицошење, које не одговара озбиљном човјеку. Такви су појмови из основа погрешни и не дају се ничим оправдати, — изузимајући сиромашно стање учитељево, јер хаљкавост не допушта обична учтивост, пошто се спољашњост узима као огледало унутрашњости. Осим тога учитељу треба пазити на говор и у опште на све покрете, јер ће ученици свему подражавати и његове ће се особине пренијети на ученике.

При настави главна се пажња мора обратити на вјештине у основној школи, који су између свијех наставнијех предмета главни чинилац за развијање естетичних осјећања. Ту се, дакле, треба старати, да се добром наставом дјеча навикну на чистоту и правилност у изради онога, што се буде од ње захтијевало. Главну пажњу треба обратити на чистоту, јер да се она одржи мора се изазвати марљивост, која за собом повлачи правилну израду траженог задатка. Не да овдје се треба чувати претјераности, јер не треба никада диспутирати из вида, да је то „основна школа,“ којој вије задатак да ствара зналице и умјетнике, већ да да правилне основне појмове о свему ономе, што ће требати за практичан живот. Дакле, при цртању, лијепом писању и гимнастици треба и увијек оснивати на интелектуалном развиту дјечијем, те без много беспотребнијех теорија одмах пријећи на практичну израду. Што се тиче обраде осталијех наставнијех предмета највећа се естетичност захтијева у читању. Да се постигне естетично читање, потребно је упутити дијете на логично читање, и чим буде логички читало (с разумјевањем), то ће у исто вријеме бити и естетично читање. За логично читање потребно је, да наши уџбеници буду написани чистим језиком сагласно интелектуалном развиту дјечијем. Нарочито се треба чувати архаизама и провинцијализама и неких „научних“ израза, док ми смо пали у ту погрешку, јер су тога препуна и најновија издања нашијех уџбеника. Још нам треба напоменути, да је читање тако званих „дјечијих“ пјесника од врло велике важности за развијање естетике; њима се буде племените мисли и осјећања у младих срдаца. С тога је читање оваковијех пјесника неминовна потреба. Но при томе

је учитељев задатак, да увијек скреће ученичку пажњу на оно, што је племенито и узвишено како у идејама појединијех великана (при историјској настави), тако и при посматрању природнијех предмета и појава. Дакле, дјечију душу треба навићи, да би умјела осјећати, а ум одабирати оно, што је лијепо.

На пошљетку дијете треба навићи на чисто и уредно своје држање и пристojно понашање. На овај овако важан услов не смије се ни за један тренутак заборавити. Такођер треба га упућивати на чисту и правилну израду својих писменијех радова, у чему се врло много гријешу. Учитељи, претпостављајући да многи ученици доносе на жутој хартији прописе испрљане и мастилом накапане ради тога, што им њихове домаће околности тако налажу, — много пропуштају. Истина, овакова претпоставка донекле је основана, али у оној мјери, како преоблађује код нас учитеља, слободни смо тврдити, да је веома увеличана. Сваки од господe учитеља допустиће ми тврдити, да се је сваки увјерио, како многи ма и најсиромашнији ученици најуредније и најчистије израђују своје писмене задаће, док ће се врло често чути од дјецe богатијих родитеља разна извињења за своју неуредност. Међу, тијем родитељи су му средили сав писани прибор, но док је написало један краснопис оштетило је неколико табача и на пошљетку опет неваљало написало, а учитељ му за разлог прима, и то све тако иде, док дјеци пријеђе у навикy.

Напријед смо споменули, како родитељи веома гријеше у држању своје дјецe. Неразумнијем родитељима та се мана може опростити, али ономе, који носи на себи име *народни учитељ*, то се никако опростити не може. Међу тијем учитељ ће често пута гледати своје ученике: неочепљане, неумивене, незасјеченијех ноктију, раскопчане, распасане и босе. Његов се поглед навикне на те мане, па их доцније и не опажа, али и ако би ту недопуштену ману смио допустити са естетичног гледишта, не смије се допустити са хигијенског. Гдје се пак нађе таковијех родитеља, који овако испуњавају своју родитељску дужност, онда треба прибјећи прописима „Школског Закона,“ а гдје пак сами учитељи иду на руку (пропуштањем) оваковијем мавама, онда их треба подврћи одговорности (ако се докаже, да нијесу предузимали никаквијех мјера.

Проговоривши неколико ријечи о естетичном васпитању није нам толико намјера била да докажемо, како је оно једна неминовна потреба. Ми смо раније споменули његову важност, као и рђаве пошљедице, ако пријеђе потребите границе. Дакле,

колико је естетично васпитање корисно у извјеснијем границама, толико је штетно, када пријеђе преко тих граница. Као најбољи примјер могу вам послужити стари Грци и Римљани. У доба своје државне величине они цвјетаху у гајењу лијепијех вјештина. Игра, музика, пјесма и живопис бијаху достигли свој врхунац цвјетања, али упоредо с тијем, развијаше се поквареност тако, да мушки дух старих Грка и Римљана тако се разњежи, да се претвори у праве дјетињарије. Таква страсна оданост умјетностима разњежи и ослаби та два моћна народа дотле, да је са њиховом моралном пропашћу и политичкој самоосталности закуцало мртвачко звоно. Нама се пак — за сада — овијех рђавијех пошљедица не треба бојати, јер смо још далеко од тога, али не треба вјештинама ни леђа окренути, па рећи: то није за горштака. Не. Таква претпоставка погрешна је. Не треба их развијати на штету религије и морала, већ у границама, како би овакова (естетичка) осјећања могла послужити као потпора религијскијем и моралнијем осјећањима.

Вук Р. Масловарић.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
ПРЕДАВАЊЕ НА РОДИТЕЉСКОМ СКУПУ
 CRNE GORE ĐURĐE
 говорио **Н. Лековић** CRNOJEVIĆ

(Н а с т а в а к.)

Опажа се, да многи родитељи не воде правог рачуна о рђавим навикама своје дјеце, не знајући можда, да тиме дају повода покварености дјечијој, или мислећи можда, да је то ситуација. Ево баш навешћу неколико примјера те родитељске немарности, из којих ће се примјера у исто вријеме виђети, како рђаве навике могу одвести и одводе дјецу у пропаст.

Дијете рецимо види од свог родитеља, да ради неки посао; види рецимо мајку, да чисти, поспрема — уопште ради неки, разумије се, користан посао; и дијете подражава, т. ј. и оно почне да као бајаги нешто ради. Сад устаје родитељ говорећи своје дјетету: остави то сине, то није за тебе, опрљаћеш се, опрашићеш се и т. д., има ко то радити и без тебе. Ето баш овим путем навикава се дијете на неред, на лениност, — на тај извор свију зала. Мјесто да родитељ сам упућује дијете на рад и вредноћу, а он га баш у оваквим и сличним примјерима и приликама одвикава од рада, и очигледно ствара од свога сина ленивца. Истина не треба дјети допуштати, да раде тешке штодљиве и опасне послове, који не одговарају добу њиховог узраста, али при том треба пазити и финим путем отклонити их од таквих послова, т. ј. треба им доказати, лијепим и убједљивим ријечима, да ти и ти послови још нијесу за њих. Али безопасне и

лаке послове не треба им забрањивати, јер тиме се отвара дјеци воља за рад, т. ј. навикавају се да буду радна и врједна. При том, дужност је родитеља, да сам упућује дијете на лак и безопасан рад, и да му не да да беспослични, јер се тиме дијете да лако навићи на беспосличење.

Дијете рецимо нешто слање, и родитељ то чује и остаје равнодушан при томе, та му лаж кроз једно ухо уђе, а кроз друго изађе. Дијете већ други пут лакше слање, трећи пут још лакше и т. д., и већ допније навикне на лаж, и оно већ лаже са задовољством. И шта бива допније? Дијете, разумије се постане лажов. Па зар родитељ не може, чим дјетету излети лаж из уста, забранити му и доказати лијепим и поучним ријечима, да је лаж непштена и срамотна ствар, и да ономе који лаже, Бог никада не помаже.

Дијете рецимо украде нешто, и родитељ дозна и неће да учини своје, него пријеђе преко тога жмурећки, мислећи: дијете као дијете, преварило се; или пак ако је дијете украдо како малу ствар, родитељ онда мисли, да је то ситница. Јест али капља по капља и најтврђи камен дуби, и од малога ствара се веће; и дијете украде ли једанпут, већ други пут ће лакше, трећи пут још лакше, и тако постепено то ће му пријећи у навику, а допније у страст; и онда кад одрасте не предстоји му ништа друго до црна образа и куће без офита.

Зар је тешко настојавати да дијете не дође до крађе? Зар је тешко забранити му, ако већ учини, и доказати, да је то рђаве ствар, и да ће виђети Онај, који све види, који ће га за то и казнити.

Једна истинита прича лијепо карактерише немарност родитеља према дјеци приликом крађе.

Био један човек страстан крадљивац, кога су због лупештине често затварали у тамницу. Тамница га није научила памети, јер страст пушта опет га је приморавала да краде. После тога пошљетку, власт га осуди на вјешала. Кад су хтјели да га објесе, дозволе себи мајку, бајаги да се са њоме при крају свога живота опрости. Мајка приђе к њему плачући и јадикујући, а он мјесто да се загрли са мајком, зубима јој одгризе нос, говорећи јој: „ти си ме до овога довела, јер си примјећавала и знала, да сам још у дјетињству почео по мало красти, па ме нијеси одвраћала од тога, него си ми давала још повода томе.“

Ето дакле родитељима поучна примјера, који се односи не само на крађу, него и на друге пороке, који, разумије се, путем рђаве навике долазе. Ето дакле очигледна примјера онијем родитељима, који због покварености своје дјеце, не приписују кривицу себи, него својој судбини и својој дјеци.

Нећу даље навађати оваквијех примјера, јер би ме то одвело у бескрајност, а из ово неколико примјера што наведох, може сваки родитељ увиђети, како се може зло поткрасти и захватити коријена у дјечије срце; и у исто вријеме може се увиђети, како се злу успјешно може стати на пут. Зато сваки разуман човек, знајући шта је добро, шта ли зло, може и сам извиђати безбројно оваких примјера, и корисно и успјешно може их примјењивати на дјецу; а родитељ сваки срјетајући се са оваквијем и сличнијем примјерима, треба зрело да се размисли, и учини оно што је као родитељ — васпитач дужан.

И уљудно понашање захтијева се у велико од дјеце. Па како можемо научити дјецу уљудном понашању? Томе се може дијете научити тек онда,

а ко у фамилији види, да се уљудно и пристојно понаша. Види ли дијете у фамилији неуљудно и непристојно понашање, и оно ће само бити неуљудно и непристојно. Каже се каква дјеца такви и родитељи, и заиста тако је, јер ако се у фамилији ради добро и дјеца ће добра бити; а ако рђаво и дјеца ће бити рђава.

Није никаква корист учињена, ако родитељи савјетују и поучавају дјецу, да се пристојно и уљудно понашају, да поштују и уважавају старије, да се слажу и љубе међу собом, да се не пеују и не свађају, да се свуда и на сваком мјесту уљудно и пристојно понашају, кад родитељи раде противно томе, т. ј., кад се и сами не понашају као што треба, кад не поштују један другога, кад се не слажу и не љубе међу собом, кад се и сами псују и свађају и т. д. Савјетовати и поучавати дјецу свему оnome, што је добро и корисно, необходимо је потребно, али зато сами родитељи треба да раде онако, како савјетују и поучавају, и онда је добит велика. Савјетовати пак и поучавати дјецу, да не раде оно, што не ваља, и то је неопходно потребно, али зато и родитељи су дужни, да не раде оно, од чега дјецу савјетима и поукама одвраћају. Једном ријечи савјети и поуке тек су онда од благотворног утицаја за дјечије срце, ако и родитељски живот и рад потпуно одговара тијем савјетима и поукама. Не одговара ли пак живот и рад родитеља савјетима и поукама, које дају својој дјечи, онда нећ се не труде да савјетују и поучавају, јер немају рашта, и онда је већ ту штета готова.

Родитељ је дужан, да пред својом дјецом показује, да има милосрђа, треба дакле да је милосрдан према свему оnome што потребује милосрђа; треба у очима дјеце, да помаже невољне и сиротне, треба са тугом и сажалењем, да учествује у свачијем злу и невољи, и обратан, да се радује свачијем добру, јер овим ће родитељ васпитати у својој дјетету милосрђе и сачушће, и још друге врлине, које облагорађују срце дјетета. Родитељи пак, који раде противно овоме, т. ј. који мјесто милосрђа показују се немилосрдни; који немају сажалења према сиротним и невољним, и свему оnome што сажалења потребује, који по погућности не помажу оне, који помоћи потребују, којима је жао туђе добро, а мило туђе зло и т. д. воде дјецу у очигледну пропаст, васпитавајући у дјецу тврда окорјела срца, и стварајући људе без икаквих племенитих жеља и мисли, и онда шта можемо очекивати од такве дјеце? Ништа друго до људе: разбојнике, осветнике, завидљивце, насилнике, тирјане, једном ријечју људе пуне звјерских и немилосрдних поступака.

И опет напомињем, да је примјер родитеља најмоћније средство васпитања, па зато ако је живот и рад родитеља проткан и одговара звјерским и немилосрдним поступцима, то ће разумије се и дијете, видећи то од свог родитеља, постати и само такво.

У многим приликама сами родитељи наводе и дају повода дјецу, да им постану људи без срца и осјећања. Ево примјера: Дијете рецимо из несташлука немилостиво поступа бијући или мучећи ма какву било животињу или животињицу; и родитељ то види, и равнодушно посматра, а можда и одобрава, не знајући да ће му син постати крвожедни звијер, који кад одрасте неће штеђети ни људе. И ено ти онда човјека без срца, ено ти правога разбојника. А зар је тешко у овој и оваквој сличној прилици рећи дјетету: немој, сине, то радити: грехота је, и њу боли, и онда

ето већ овијем и оваквијем сличнијем ријечима, родитељ васпитава у своме дјетету саучешће и милосрђе.

Дијете је рецимо изашло на улицу, и неко друго дијете удари га и заплаче, и сад дијете плачући каже родитељу шта му се десило; родитељ сад устаје у заштиту своме сину, и на сва уста најпогрднијим ријечима псује, па можда и бије оно дијете, што је његовог сина ударило, говорећи му: кад те још који пут удари или зађене, удри и ти њега. И ето у оваквим приликама не зна можда родитељ, да од свог сина ствара равбојника и осветника. Зар у овој и оваквој сличној прилици не могу се савјетовати родитељи и једног и другог дјетета, па узајамно лијепим савјетима и поукама привољети првога да се покаје што је учинио, а другога привољети, да му опрости? Зар није овим благословеним путем лако усађивати у дјеце трпјељивост, праштање и узајамну љубав између исте дјеце?

Дијете, рецимо, случајно огребе мачка, или га неко случајно турне, те пане, или случајно сам пане, и у овијем случајевима, рецимо, дијете се заплаче. Сад устаје родитељ, и да би утјешно своје дијете, бије мачку што га је сгробла, или бије онога што га је турнуо, или туче чак и оно мјесто, гдје је дијете пало и убило се. Дијете се сад овим поступком родитељевим утјешу, јер се осветило. Родитељ оће као бајаги, да оваквим средством утјешу своје дијете, мислећи да ће му плач нашкодити, а не зна, да тиме развија у своме дјетету освету.

Дође, рецимо, просјак, и тражи да му се што удијели; и укућани, у чију је он кућу дошао да проси, дешава се врло често, да га у присуству дјеце испраћају не давши му ништа, и да га у исто вријеме испраћају погрднијем ријечима, и показују се као да га се либе, и као да га презиру. Сад како ће овај примјер утицати на дјecu, то ће мислим сваки знати.

Имао бих још доста оваквих и сличних примјера да навађам, али то би било предуго и преширо, зато боље са њима да прекинем, и да пријеђем на другу ствар, јер мислим да сваки родитељ бити у стању проналазити и извађати доста и доста оваквијех примјера, које ће моћи примјењивати на корист своје драге дјеце.

Дијете разумије се не може бити увијек код својијех родитеља као оно птица у кавезу, али зато родитељ треба и изван куће да прати сваки корак свога дјетета, и да зна с ким му се дијете дружи, јер у свакој пшеници има кукоља, па тако и дјеце има и добре и рђаве. И сад дијете, макар и са добрим домаћим васпитањем, ако се само дружи са рђавим и неваљалим, може се и сно лако покварити. Ову нам истину и народна пословица, која је разумије се искуством добивена, потврђује, велећи: с ким си онаки си, ко се са злим дружи вада тужи.

(Свршиће се.)

НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ О МЈЕСНИЈЕМ ШКОЛСКИЈЕМ НАДЗОРНИЦИМА.

Учитељски позив је колико озбиљан толико и тежак, колико узвишен толико и поносан. Учитељски рад је с напорима и тешкоћама скопчан, јер он од неразумне дјеце треба да преда своме народу, друштву и домовини честите карактере, будуће ваљане грађане, испуњене родољубивом дужношћу за све оно, што је свето и узвишено.

Но, и поред своје спреме, воље и пожртвовања, учитељима је нужна и помоћ од мјеснијех власти, нарочито од племенског капетана и мјесног школског надзорника, ако учитељ и мјесне власти желе, да се ваљан успјех постигне, и да повјерену им омладину упуте оном стазом, која води к срећи и напретку; јер и поврх најбоље воље, и ако се мјесне власти не буду одазивале своме позиву, у погледу школе и њенога напретка, учитељи ни приближно не могу одговорити своме високом позиву.

Врховна просвјетна управа предвиђела је то, и одредила, да свака основна школа има свог мјесног надзорника, коме је стављено у дужност, да води тачан рачун од школарине, и да од истијех новаца, у споразуму са учитељем, додвори све оно, у чему школа буде оскудијевала, као и то, да учитеља потпомаже при уређењу школе и при одржању школског реда.

Јест, они су на то позвани; но да видимо, врше ли они тачно своје дужности и схваћају ли оној позиву спрема школе. На жалост, многи од поменуте госпoде у томе гријешу; неки из несхваћања своје дужности; неки из личнијех заљивина и мржње са учитељем, а неки из узрока тога, што је, како он каже, од стране званичног органа те му не преостаје времена да бар један пријатељски поглед баци на школу, ђаке и учитеље, а даба ти какав новчани издатак да учини за поправку школе; набавку школског намјештаја, учила и осталијех школскијех намирница.

Да баш многи од г. мјеснијех надзорника не схваћа ту своју почасну дужност, види се из тога, што себе сматрају као претпостављене учитељима, а зависне капетанима. Шта више, они често узимају у суђење ствар, која је чисто школске природе, за коју је — бар како ја схваћам — учитељ одговоран само врховној просвјетној управи. Отуда често пута потичу неспоразумљена између учитеља и мјесног надзорника, и велике неправилности са руковањем школскијем новцем, ма да је школскијем законом јасно наређено, што и како треба радити. Племенски капетан неће, као што сам и као учитељ и као ревизор примјетио, да изда мјесном школ. надзорнику сав новац од школарине, пошто покупи исту, већ га задржи при себи, а ако је капетан у исто вријеме и мјесни школски надзорник, онда је још црње, јер ће потраживања учитељева остати „глас вапијућега у пустињи.“ Ако се пак понуди за мјесног надзорника оно лице, које нема никакве племенске власти у рукама, онда и тада зло, јер се на његове наредбе нико и не окреће, те због тога, на више мјеста школа стоји затворена по читави мјесец дана, ушљед тога што нема школског огрјева, за који је законом одређено, да се исти мора принијети најдаље до 1 октобра сваке године. Кад се к овоме дода још и то, да многе школе оскудијевају у училима и школском намјештају, онда се ни приближно не може учитељ одужити своме задатку.

Што се пак самијех школскијех здања тиче — о њима не треба ни говорити, јер их има и таквијех, из којих ће, у мјесто здраве и васпитане дјеце, изаћи умни и физични богаљи. Кад би се кренуло што поправљати у овијем школама, ту поправка мала не би помогла, што се не би кућа сва до темеља рушила и поново градила према школскијем захтјевима и хигијенскијем прописима. Истина, они без племенског одзива не могу такве школе потпуно уредити, те им се ово не може у гријех приписати, и ако су по свршетку годишњег испита могли бар најнужније у школи поправити и исту обијелити, а не да чекају док школа почне рад, па да онда те поправке чине на штету школске наставе.

Има и таквијех мјеснијех надзорника, који, кад им се учитељ пријави за набавку најпотребитијих ствари, без којих се не може радити, као: за креду, сунђер, таблу, школску кореспонденцију и т. д., — они јавно одговоре таквијем тоном, да народ дође до закључка, како је његов учитељ раскошан у потраживањима.

Из свега овога види се, да ће основна настава веома рамати све донде, докле год њене старјешине (капетани и мјесни надзорници) буду неписмени људи, који немају ни појма о задатку основне школе, а такођер и онда, кад та мјеста буду заузимала она лица, која гледају, да им та почасна дужност послужи и за њихове личне интересе.

По мом мишљењу потребно би било, да се у сваком пламену, гдје се школа налази, образује школски одбор, који ће руководити школскијем новцем. —

Алекса П. Чукић, учитељ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

О НАБАВЦИ И РАСПРОДАЈИ ШКОЛСКИЈЕХ УЉБЕНИКА.

Сваки човјек, ако жели ваљаног успјеха у свом раду, треба: прво, да је способан за тај рад; друго, да је снабдјевен довољном количином знања за исти; и треће, да има вољу према том раду. Код учитеља треба још што шта, па да може савјесно одговорити свом великом и светом позиву. Учитељу треба да буде обезбијеђено његово материјално стање, јер природно је, да при домаћој невољи човјек заборавља на све; да има уредну учионицу, која одговара хигијенскијем прописима, како не би у њој дјеца нарушавала своје здравље, јер неподесна учионица врло много смета школској настави; да отклони све сметње, које проузрокују мржњу и неповјерење између њега, и мјеснијех власти, родитеља дјечијих и дјеце.

Учитељ треба да је свом душом одан своме позиву; а пошто је он међу главнијем факторима у васпитању дјетињем, потреба му је да на првом мјесту развије љубав и повјерење дјеце према себи, па онда према науци. Ако не постигне ово прво, немогуће је развити љубав дјеце према науци, јер ако дјеца не воле свога учитеља, онда су им и његова предавања мрзна, и слабо их примају, те учитељ, ма како ваљане способности био, не може постигнути успјех онакав, какав треба да је и какав би постигао, кад би га дјеца вољела.

Сад да видимо, има ли таквијех сметња, које убијају љубав дјече према учитељу, а поготову и према науци. Има! Има их доста, али ја ћу говорити само о набавци и распродаји школскијех учила.

Да би учитељ развио љубав дјече према себи потребно му је да буде у најљепшим одношајима и споразуму са дјечијим родитељима. По личном убјеђењу писца овијех редака, неспоразум између дјечијих родитеља и учитеља, поглавито у сеоскијем школама, највише чини продаја уџбеника од стране учитеља.

Поставши учитељ књигопродавцем ево како долази у незгодан положај.

Чим учитељ сврши упис дјече у почетку школске године, он се првијех дана разговори са дјецом, која књига треба којему дјетету, па их онда набави. Кад књиге дођу учитељ каже дјечи, да донесу новац па да им их да. Но ако овако учини неће их ни трећину распродати на вријеме, те да може са свијема редовно отпочети предавања, а неке ће остати и до свршетка године. Дијете без књига рамље кроз сву годину и ово квари правилни ток наставе; а књиге распродале се све или не сирмаху учитељу наплате се од плате му, те мора оскудијевати и у насушној кори хљеба.

Ако учитељ разда књиге чим дођу, он мора тражити од дјече, да му их плате. Дјеца ишту од родитеља и старатеља. Учитељ често и кара дјепу, што не доносе наплату књига, а дјеца то причају код куће и ишту новац, и већ је ту развијена готова мржња између учитеља и дјечијих родитеља, јер виши дио родитеља рећи ће: „ђаво изио и те књиге; нека, нека даћу му, нећу му остати дужан“ и т. д. Дјеца се враћају у школу, али никад са оном сабојом, са којом би да су одмах књиге платила. Родитељи често пута омираву на учитеља због оваквијех ствари, па често пута изговоре и по коју масну, а то омет убија углед учитеља пред дјецом. Ако се учитељ за наплату књига борати властима, хоће ли зар добити своје? — Врло ријетко, а и са великом правде.

Ако је дијете, које дугује, још слабо у науци, те га учитељ за неучење опомиње, родитељи улијевају дјетету у главу, а и оно само мисли, да је то све због наплате књига.

Због оваквијех случајева учитељ у очима народа није ништа друго већ трговац, који хоће бајаги да гули родитеље дјечије, те мржња родитеља прелази на дјецу, и учитељ више не може бити „душа школи,“ и не помаже му никаква педагошка вјештина, јер чим дјеца немају љубави према учитељу, не могу је имати ни према ономе, чему их он учи, и све што уче уче без воље и као под нагон, а зар се може што научити ондје, гдје нема воље и љубави?..

Због оваквијех по школу и учитеља слабијех и рђавијех пошљедица, добро би било, да има у свакој вароши потребнијех књига, како не би учитељ долазио у неприлику и неспоразум са дјечијим родитељима, или да мјесни надзорници књиге продају. Ма како било, тек би требало, да их учитељ више не распродаје, нити о њима да води бригу, већ само да пази свој задатак, како би што ваљанији успјех у школи постигао. —

Јеромонах Никифор, учитељ.

ОПИС МАНАСТИРА ДОБРИЋЕВА У ХЕРЦЕГОВИНИ.

Приоптио: **Леон. Нинковић**, Јеромонах.

Ови стари и красни ман. Добрићево налази се на брежуљку до 120 м. високом, поред ријеке Требишњице, а на граници херцеговачко-црногорској. Ова је ријека природна граница од 1879 године. Романтични положај, на коме је манастир озидан, потпуно одговара духу монашкога чина и живота; јербо је то горовити и усамљени предјел, удаљен од најближих села: Паника и Дубочана по 1 сахат хода, а од вароши Билеће 3., као и од негдашње чувене престолнице — Требиња 4 сахата. Манастир од истока и запада затварају брда прозвана добрићевске и косијеревске Црвене Грете. Сјеверном с. коритом р. Требишњице отвара се поглед у даљину 3 сата хода; западно, југо-западно и сјеверо-западно стере се добрићевско „осоје“, које је обрадо разноврснијем дрвећем, а особито има врло дивнијех и старијех храстова. — Источном страном манастира тече р. Требишњица. Ова је р. врло богата рибом: стругачем и гаовицом, а може се наћи и гдје-гдје угор. Пријеко 10 минута од овога манастира (у црногорској граници) постоји манастир Косијерево. У истој ман. почива св. цјелокупно тијело св. Арсенија, архиепископа српског, нашљедника и ученика св. Саве, I. арх. српскога.

Јужно од манастира стере се ман. ограда под именом „Лука“ или „Грађина“ Ово је врло плодна земља, а сада служи за косаницу. Сјеверно, а 5. мет. близу манастира, пада у очи једна разорена воденица. По причању, ова је воденица проузрокovala била велику штету за беговске косанице баре у Паници. Бегови су више пута калуђерима говорили, да напусте воденицу, да им не чини квара за сијено. Калуђери су напустили воденицу, али тек пошто бегови допијеше наредбу из Цариграда. Ова се наредба и сада чува у манастиру, под именом „ферман.“ Мало даље од споменуте воденице налази се опет једна манастирска ограда са сијеницом. Око самог манастира земљиште је врло плодно за жито, а башче за сваковрсну зелен. Што се тиче воћа, има неколико комада шљива и крушака, а такођер нешто и винове лозе.

Манастир има своје властите земље у овимјем мјестима: у Кретама, Врхпољу, Борковић Барама, Браном долу, Панику и Дубочанима, као и 1 воденицу у Бровој (кот. Билеће), у Нецвијећу, (кот. Требиње); у Изгорима (кот. Гацко); у Црквицама (Црна Гора); код Хер. Новог (Бока) А има и своју планину за стоку у Зеленгори — Товарницу (кот. Фоча). За земљу у Нецвијећу, под именом „Калуђерски виноград“, предање вели, да је најстарија и да је остала као манастирско власништво из онога времена, кад су Турци манастирску земљу као своју међусобис подијелили, а то ћемо вијети мало ниже из народнога предања. Поред самога манастира постоји један кмет-чивчија, кога су калуђери: П. Ђ и игуман Ј. Г. намјестили 1884; а ипотага би требало, по моме скромноме мишљењу што прије одстранити — јер не одговара правцу канона монашкога чина и живота — Црква је сазидана по византијском стилу — у облику крета, а посвећена је Входу пресвете Богородице (Ваведеније.) Цијела црква, осим препрате изображена је Христовијем, Богородичнијем и разнијем светитељскијем и пророчанскијем ликовима. Св. ликови тако су удешени, да побожнога

поклоника из два душе потресу и опомињу на побожност и негдашњу, срп. славу и црквено-религиозни напредак.

Црква је са олтаром и препратом дуга 15. м. и 51. цм. а широка са јужнијем и сјевернијем олтарима 8 м. и 10. цм. Посебице сва три дијела стоје овако: олтар је широк 8. м. и 10. цм., а дуг 4 м.; храм је широк 8. м. и 10 цм. а дуг 6. м. и 50. цм. Препрата је дуга 5. а широка 5. м. По прилици препрата је у позније доба призиђана, а веде да су је призидали браство Малешевци (Алексићи) Потомака браства Алексића и данас се налази у Опутној Рудини (Црногорска држава.) Звоник је на преслици, са три свода — ока за звона, од којих су два виша звонима попуњена, а треће није још. У цркви се налазе, као најглавније из међу осталијех ове ствари: 3. сребрне кутије (кивотића) са светињама. Од овјих је једна рука до изнад шаке обучена у кадифели рукавицу, а окована сребром богато позлаћенијем; св. рука лежи у сребрном, а симетрично израђеном кивотићу, кога је 1801 г. обновила Јелисавета, кћи хаџи Јове Вуковића (биће из Фоче), а супруга Риста Селака из Сарајева; за ову светињу као ни друге двије не зна се, од ког су светитеља, као ни то: ко и кад их је денио у ови манастир; 1. владичански стихар и нарукнице; 1. ђаконски орар од црвене кадифе сав попуњен сребрнијем позлаћенијем плочама; све су плоче украшене крстовима и разнијем иконицама. На једној орарској плочи пише овако: 1778 синарар манастира Добричева рама ваведения пречистиџ владичице нашиџ Богородице.“ Има 12 комада ћемсра (појасева) са сребрнијем позлаћенијем навизапијем по шириту плочама и са павтама за скопчаване. Појасови су старински, а врло дивне израде. На једном између осталијех налази се натпис овако: ЦРНОГОРЦАМА (ово су године) Сине полски Миџ Ованове приложи ради ваведения „Слово „в“ изгледа као у Босанчици). Има 1. сребром оковано Јеринтеље са натписом: „Сине стое Свѣтле окова Сока Новаковица из аистџа Докричево делатеа вист Теодор Крџнич вк сараеко мџа поселџа ке. 1824.“ Има 6. сребрних кандила, а на једвом пише: „† 1778. сине кандило приложи Анто Самарџиџ и Ристо Самарџиџ 8 манастир Докричево.“ Има 1. сребрна кадионица са натписом: „Сино кадиониџ приложи еромонаџ Стефан Лазаревиџ стџо окитељи Докричеву храм стџаго ваведения “

Остали натписи: на пријестолној икони Исуса Христа пише: „Тогда правецџ захлмџею херцеговиною Господнџ мџтрополџтџ Господнџ Господнџ Филатею а р м е.“ На при естолној икони Св. Богородице пише овако: „Тогда вк патриарџ Пекски кџр. к Јоаникиџ. Тогда правецџ си монастре игџмнџ Дионисию.“ На колу Св. Богородице по молованој даски ниже оваки натпис: „Сине сватое градисе а р н д. еромонаџ Герасима Докриџеџца, Бџ да га прости и помилџе. По преставленџю его окнокн га синоваџ Петрониџ, Бџ да га прости а р з е.“ На молованом виду у олтару више жертвеника натпис гласи: „†. Сџй поп . . . ба . . . овџх еромонаџ Бџ да га прости љ трџди се о том Теодор Согг . . о . . з Бџ да прости з. (мјеста попуњена тачкама означавају да се лиџеп са писменима одцијенио и испропадао). На горњем унутрашњем

прагу од врата храма, а на молованом лијеспу 1. м. дуг, а 35 цм. широк лежи натпис са почетним ријечима: „Изколѣнїем Оца и споспашенїем сына, и с...“ — Остало је зуб времена изгладио, те се прочитати не да.

Сви натписи, који се налазе у овој цркви на разнијем стварима, (изузев неки на 3—4 књиге), писати су писмецима онаковијем, каква се данас виђају у црквенијем рукописнијем књигама. Иконостас је старински са двоја врата, а трећа су зазидана, т. ј. јужна; зазидани дио служи за оставу старијех црквенијех ствари, а прозвана је: „парасур.“ Црква је са потребнијем књигама снабђевена, а има неке и богословскога садржаја, а међу тим 1. руком писану — проповиједи Јована Дамаскина. На истој књизи рукописнијем писменима пише: „**Сја стал Божественал кнѣга Дамаскина ѣромонаха Захаря Добрићевца. Подписа сего лета 8 сараев8 1798 мѣа декемвриа данз г. Подписа Неро Дакз (ваљда Ђак) Захарин сестрич 8 сара.**“

Црквене књиге већином су из Русије, а дарови разнијех побожних поклоника, а највише породице Селаковића из Сарајева. Књиге и све црквене драгоцености су се налазиле за вријеме срп. устанка 1875—1879 у кући Граховскога војводе и поз. Анта Даковића, а неке су код истога остале до 1884. Иконе и кухинско посуђе већином су прилози породице Селаковића из Сарајева.

За ревно наклоност породице Селаковића овом манастиру, браство о. М. обдржава им годишњи помен (парастос.)

Дужина је манастирске порте 25 м. а ширина је нешто мања. Пред црквом је дивна 1896 ново-сазидана капија. Одмах поред капије постоји калуђерско гробље, са врло дивна Артемидис Радумријем ѣромонасима.*) Са десне стране цркве лежи једна двокатна кућа, дуга 20., а широка 8 м. Цијела је она кућа сигом сволтана, а названа је „тризарија“. Са лијеве стране цркве постоји једна двокатна кућа са именом „Сарајевска ћелија.“ За „сарајевску ћелију“ народ прича, да су је градили Сарајлије, а поприлици Селаковићи, као и то: да су у истој становали за вријеме куге у Сарајеву 1731—1732., кад је од куге у Сарајеву помрло 1257 као и 1762—1778. г. У наоколо цркве подигнуте су свуда ћелије, и све су спојене једна за другу, те споља изгледа као бедем. Све су ћелије биле порушене за вријеме српског устанка за ослобођење 1875 г., али су опет 1880—82. у цијелости обновљене са народнијем прилозима и даром 1000. ф. земаљске владе. Ко и кад је ови манастир градио не зна се. До података и записа, који се односе на зидање овога манастира, вијесам могао доћи, а премда сам пребрао цијелу манастирску књижицу и црквену историју. — Некако се очувао печат манастирски, који може послужити, као свједочанство о старини ман., а никако о његовом хтитору-основаоцу. Печат је округло од сребра те поред св. ликова у наоколо пише овако: Ваведенїе, а сїе печат манастира храма вѣ хода зовим Добричева при ріе. Требинице аспг (1283.). Кога год запиташ: Ко је ови манастир градио? одговориће: Немањићи! А и сам печат овога манастира из златнога је доба краљевства Стевана — Милутина Уроша II. Бањског Немањића VII.

*) Ово би гробље, по мом мишљењу, требало одавде извијети и на сходно мјесто поставити, а у будуће оставити засебно гробље калуђерско, а даље уковање у манастир строго забранити.

који је ступио на срп. престол год. 1281. Овај је срп. владалац приморао Дубровачку републику на плаћање срп. држави годишњег данка 2000 \ddagger дуката. А 1282 год. од Грка освојио области: оба Полога, скопљанску област, Овче поље, Злетово и Пијанац. — Народно предање, манастирски печат, црквено развиће за вријеме славне Немањића владавине све нам то јасно свједочи, да је ово Немањића задужбина. Причају стари људи, да је у прошла времена овдје становало по 20 калуђера. Неки од њих (калуђера) бавили су се писанијом — скупљањем милостиње по свијету, а неки су обилазили и Русију, као Исаије Вуловић 1783 год. А било их који су у разнијем мјестима, као Јефимери цркве послуживали, као Захарије Парезанин, прозвани „Добрићевац“, Јефимер сарајевске цркве 1798. године. Калуђери овога манастира вазда су држали 300—400 коза и оваца, а до 30. коња и говеди. Али од турскога зулума (насиља) нијесу смјели свој хајван држати код манастира, већ на брду прозваном „Греде“ $\frac{3}{4}$ сахата далеко од манастира. —

За све вријеме турске владавине калуђери овога манастира били су изложени опасности: преко дана нијесу смјели остајати у манастиру, већ су бјежали у брдо и крили се по кршевима и разнијем јаругама. А чим би се ноћ приближила, они би се у манастир сакупили. — У истом брду, а на врло сходном мјесту, била је једна кућа начињена од тврдога материјала; у њу су се од турскога зулума сакривали калуђери. — Ову су кућу Турци запалили 1875 год. та и данас се зове: „калуђерска ћелија.“ Да су калуђери овога манастира сносили велико насиље од Турака, а неки и главом платили, посвједочиће нам и зви догађај из новијега доба: 1856 године, два Турчина Корјенића убише јеромонаха и настојатеља овога манастира Шпиридона Вуковића, на 50 корака далеко од манастира.*) Калуђери, бојећи се турскога суда, нити га смједоше укупати, ни у манастир склонити! На брзу руку јаве на ућумет (суд) у Требиње. Турски суд одмах пошаље ћевша (комисију са лијечником). Пошто су погинулога калуђера прегледали, пресједник комисије (комесар) завика калуђерима: „Ви сте га убили!“ На то ухвати игумана Јосифа Парезанина и јеромонаха Партенија Ђедовића, везане их одведе у Требиње и баца их у затвор! — Након мјесец дана тавновања, а давши кадији и кајмакану (престојнику) 100. \ddagger дуката мита, једва живи главе изнијеше из требињске тавнице.

(Н а с т а в и ћ е с е.)

*) Због старости игумана Јосифа Парезанина, био је примио управу Шпиридон Вуковић, као настојатељ и помоћник Јосифов. Нинковић.

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И И.

Афоризми.

Прикупио М. Н.

О м о л и т в и.

„Непрестано молитесь“ (I. Сол. 5. 17).

Има времена за сваку ствар под небом (Еклез. 3. 1), како онда да нема времена за молитву, која је прва ствар под небом? (Фил. М. Моск.)

Само онај нема времена за молитву, који не хоће да се моли. (Ин. М. Москов.)

Молитва је први дар Божији, преко којег добијамо све остале дарове.

Молитва су отворена уста, да се у њих прими небесна храна. (Фил. М. Моск.)

Молитва, као златан кључ, отвара нам сва скровишта милосрђа Божијега. (Димит. архијеп. Волински.)

Молитва је за душу што и храна за тијело.

Без молитве наш је душевни живот и гладан, и жедан, и умире. (Златоуст.)

Молитвом другогa нуждавају се и свети; ко се сам не моли, томе неће помоћи ни праведници. (Јак. 5. 16; Рим. 15. 39.)

Велику снагу имају молитве светијех, али само онда, кад се и ми често и усрдно молимо. (Духовни Патерик.)

Вјера, љубав и надежда јесу коријени молитве. Ако су коријени снажни, онда се и молитва изнутра сама по себи развија.

Не вољети молитву — значи не вољети самога Бога.

Не хтјети молити се — значи не хтјети опћити с Богом.

Као што муња излази из облака, тако из молитве излази свјетлост и разумјевање. (Филар. М. Москов.)

Ништа тако не оспособи к успјеху у добротинству, као чести разговор с Богом. (Златоуст.)

Човјек човјека више пута моли за једну ствар, а зар да се не молимо Ономе, коме је у рукама свака наша ствар, па и сами наш живот? (Цр.)

Ко год се молио, а знао је зашто се молио — добио је. (Цр.)

Умије добро да живи онај, који се умије добро молити. (Блажени Августин.)

Понека започне молитву грешником, а свршава ју праведником; (значи, за времена молитве добио је помиловање.)

Молитва заклања човјека од рђавијех мисли, као што заклања облачак од врелијех сунчанијех зракова. (Блаж. Августин.)

Сузе за доба молитве најљепше су купатило за душу, али пази по молитви, о чем си плакао. (Св. Нил Синајски.)

Сузе у молитви су за душу, што и сапун за прљаву кошуљу. (Цр.)

Буди вазда расположен, као што си за вријеме срдачне молитве.

Молитва није само средство за добродјетељ, него је и сама по себи добродјетељ.

Вазда се моли Богу тако, као да га видиш пред собом, јер Он тебе заиста види. (Ава Нестерон.)

Свака је задруга јача од појединца; и задружна молитва снажнија је. (Цр.)

Пази на себе кад се молиш шта чиниш, и с ким говориш, да ти се молитва не упише у гријех.

Ко се моли устима само — моли се вјетру, а не Богу, јер Бог обраћа пажњу на ум и срце, а не на ријечи, као људи. (Св. Петр. Дамаскин.)

Молитва, која се врши са љеношћу и непажњом само је празнословје — губљење времена. (Св. Антоније Велики.)

Ти сам не чујеш твоју молитву; онда како хоћеш да ти Бог сам услуши молитву? (Златоуст.)

Срдачну молитву можемо упоредити са благодатном кишом, која на-тапа засијано поље и њеном влагом даје биљу снагу за род плода. (Игњат. еп. Кавкаски.)

Хаљине заклањају и чувају тијело, а молитва чува душу. (Цр.)

Молитва је љекар душе (Цр.)

Кад човек хоће да изађе пред неко веће лице, са неком молбом — најприје се промисли шта ће говорити; тим већма дужни смо се спремити за молитву, јер је она *разговор с Богом*. Прежде, даже не помолишися, уготови себе, и не буди јако челоуџк, искушая Господа. (Сирах 17. 23.)

Најприје треба да очистимо сами себе, па онда да говоримо са *чистијем*. (Св. Глигорије Богослов.)

Као што дим од горуће, а не пламтеће сламе квари очи, тако и мржња и гријехови узнемирују и квари душу при молитви. (Св. Нил Синајски.)

Моли се и о самој молитви да ти буде онаква, како треба да јест.

Права молитва не састоји се у покретима уста, у падању на кољена, у склапању руку, него у чистом признању своје ништавости и изливу душе пред Богом — просени од Бога и предуди се на Његово провиђење.

Почетак молитве састоји се у томе, да одбијемо од себе све зле мисли и страсти још у њином зачетку; *средина* молитве, да наше мисли усредсредимо у ријечи од молитве; а *савршенство* је молитве усхићење к Богу. (Св. Јован Љествичник.)

Ко жели да му Бог саслуша молитву, тај је дужан слушати Бога и Његове заповиједи. (Адријан Јулски.)

Прими ти Бога законодавца, па ће и он примити твоје молбе. (Св. Нил Синајски.)

Послушност бива за послушност; ако ко слуша Бога и Бог ће њега. (Ава Мијос.)

Желимо ли добити милости од Бога — треба најприје да се покажемо достојни те милости. (Златоуст.)

Неко је рекао Ави Антонију: „помоли се Богу за мене,“ — но ста-рац му је на то одговорио: „ни ја, ни Бог, неће те помиловати, ако ти сам себе прије не помилујеш и не узрадиш оно, што је Богу по вољи.“

Безбројна су чудеса, која је молитва кадра била учињети: молитва је дала дјену бездјетнима; зауставила сунце и мјесец у њином ходу; разбила толика логора непријатељска; објавила тајне; раздвојила море; пресјекла Јордан; извадила бачене у јаму; сачувала бачене у огањ; спасла баченова у море; лијечила оне, које је змија опила; лијечила оне од неизљечивијех болести и т. д. (Св. Јаков Низибјски.)

Немој се уносити, кад си се молио за другога, па му је било боље, јер је то извршила милост Божија и вјера болеснога. (Св. Јован Љест.)

Ко мисли да није грешан, тога молитву Бог не прима. (Св. Исак Сириј.)

Ако желиш, да ти молитва излети пред Бога — подај јој два крила: *пост* и *милостињу*.

Молитва без љубави није саслушана (Фил. М. Московски.)

Ако желиш, да ти Бог брзо испуни молитву, то онда прије сваке молитве моли се за своје противнике, и баш за то Бог ће ти испунити сваку молитву. (Ава Зенон.)

Ако се молите за оно, што је повољно Божијој вољи, Бог ће вам дати и оно, што је угодно и вашој вољи.

Молитва је спас од смрти; молитва је мелем на ране; молитвом се нађе изгубљено; молитва је оаза у безводној пустињи; молитва је топлина за озебло тијело; молитва је надприродна снага, којом човјек може све да учини. (Цр.)

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1897 и 8 години.

NACIONALNA
(Саопштава се у изводу.)
BIBLIOTEKA

Ревизор Андрија Јовановић, упр. учитељ Улцињски.

— CRNOJEVIĆ

5. Школа у Доње Пјешивце.

Испит је држан 11 јуна, а трајао је 7 сати.

Школа је дворазредна са I и II раз.

У почетку шк. године било је уписано ученика: у I раз. 49 у II р. 3. Свега 52.

На испиту је изашло у I р. 48 у II р. 3. Свега 51.

Један ученик напустио је школу због болести. Сви су православне вјероисповиједи и испитани су из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из Закона Божијег:	I раз.	4	II раз.	4.
н српског језика:	н	н	3 ¹ / ₂	н
н словенс. читања:	н	н	—	н
н рачуна:	н	н	4	н
н земљописа:	н	н	3 ¹ / ₂	н
н природописа:	н	н	—	н
н позн. чов. тијела:	н	н	4	н
н краснописа:	н	н	4	н
н цртања:	н	н	4	н
н пјевања:	н	н	3 ¹ / ₂	н
н гимнастике:	н	н	4	н

Чистоћа: врло добра.

Дисциплина: скоро одлична.

Општи успјех: у I раз. близу врло добар, у II р. врло добар.

Сви су предмети израђени у довољном обиму према Наст. Плану. Рад је отпочет 20 октобра; дневно је рађено по $5\frac{1}{2}$ часова, а преко цијеле шк. године 153 дана. Држан је родитељски скуп о Савину-дану и том приликом говорено је о редовном шиљању дјеце у школу. Дјеца су посјећавала школу доста уредно, а учитељ их није саме остављао.

Учитељ је новајлија, а свршио је само основну школу у Никшиће, но његова усрдност, воља и истрајност у раду уз читање педагошкијех и методичнијех књига, потпуниће му празнину знања у спреми за учитељски позив — те може бити ваљан учитељ.

Дјечији су одговори непотпуни, а учитељ није толико вјешт у стављању питања; једностраност и површноост провирују у неким предметима, док опет у другим свестраност и темељитост, што свједочи да учитељ још се није добро упознао са својим радом. Његово владање је скромно — учитељско, — а трудољубље одлично. Поред своје дужности нема другог занимања; њега племе плаћа, плата му је мала, а он је с материјалне стране сувише оскудан, с чега се и препоручује високој Просвјетној Управи, пошто за тежачки рад није — будући болестан од десне руке, којом ништа не може радити.

Учитељ воли сву дјецу, а дјеца њега, он је сваком zgodном приликом и ријечју и дјелом подстицао ученике у подражавању ваљанијем и честијем карактерима. Овогодишње школско здање по начелу не одговара захтјевима школским; то је прилично кућица — простором толика, да на појединог ученика долази тек по 1 куб. метар. Учила нијесу имали никак-вијех, а баште такође. Рад се — дакле — узму у обзир тешкоће и околности, са којима се је учитељ борио, — онда му треба признати уложени труд за постигнути успјех — што га најбоље и препоручује. —

Прихода је било фиор. 62.48.

Расхода — — — 57.71.

Капетан Никола Пеков Мијушковић и мјесни надзорник официр Радојица Спасојевић вршили су своју дужност према школи одлично

Напомена: Потребито би било, да се овдје плаћа државни учитељ; број је дјеце велик, љубав за школу такође, а удаљеност од другијех школа огромна. Здање пак може служити за углед многијех варошкијех, а на похвалу ове општине и њених првака.

Школа ова грађена је по плану добивеном од Гл. Шк. Надзорништва са Цетиња.

6. Школа у ман. Ђелији (Пипери.)

Испит је држан 14 и 15 јуна и трајао је $8\frac{1}{2}$ сати.

Школа је троразредна са: I, II и IV разредом.

Дјеце је било уписано у I раз. 30, у II 40, у IV 10. Свега 80.

На испиту је изашло у I раз 25, у II 29, у IV 7. Свега 61.

Одеутни су били ушљед болести и сиромаштине. Сви су ученици православне вјероисповиједи, и испитани су сви из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из закона Божијег:	I раз. 4	II р. $4\frac{1}{2}$	IV р. 5
„ српског језика:	„ „ 4	„ „ 4	„ „ $4\frac{1}{2}$

н	словен. читања :	н	н	—	н	н	4	н	н	4 ^{1/2}
н	рачуна :	н	н	4 ^{1/2}	н	н	4	н	н	4 ^{1/2}
н	геометрије :	н	н	—	н	н	—	н	н	4
н	земљописа :	н	н	4	н	н	4 ^{1/2}	н	н	4 ^{1/2}
н	српске историје :	н	н	—	н	н	—	н	н	5
н	природописа :	н	н	—	н	н	4 ^{1/2}	н	н	4 ^{1/2}
н	позн. човј. тијела :	н	н	4 ^{1/2}	н	н	4 ^{1/2}	н	н	4 ^{1/2}
н	краснописа :	н	н	5	н	н	5	н	н	5
н	цртања :	н	н	4	н	н	4	н	н	4
н	пјевања :	н	н	3	н	н	3	н	н	3
н	гимнастике :	н	н	5	н	н	5	н	н	5

Чистоћа: врло добра

Дисциплина: више него врло добра.

Општи успјех: I, II и IV раз. више него врло добар.

Сви су предмети израђени у довољном обиму према наст. плану. Рад је у школи отпочет 1 октобра; дневно је рађено по 5 сати, а преко цијеле шк. године 175 дана. Држани су два родитељска скупа, на којима је говорено о важности школе. Посјеђавање школе било је уредно. Учитељ је добио спрему за свој позив у Богословско-учитељској школи на Цетињу; способности је врло добре за све разреде, а владања и трудољубија одличног, према чему ужива у мјесту повјерење и поштовање.

Примјетио сам, да ученици врло рђаво наглашују. — с чега се и препоручује учитељу, да озбиљнију пажњу на исто обрати. Истина, ово је урођена навика дјечија, али дуговременом вјежбом — може се поправити. — Учитељ даје дјеци сумњив и нејасан појам при одредби врста ријечи; гласовне може бити ни душеван ни тјелесан — већ радња, коју исти показује; подјела именица није јасна, а иначе предавање му је очигледно, методично и разумљиво, према чему су и дјеца упућена довољно на саморадњу, правилно мисли и радјућа.

Учитељ љуби свој позив, дјеца пак њега као оца, што се је дало видјети при раздвајању њиховом по свршенијем испитима. Кажњавао их је умјерено, а настојавао, да се међусобно љубе, упућујући их сваком згодном приликом к свему ономе, што је племенито и узвишено, а одвраћајући их од свега, чега се поштен човјек клони. Поред учитељске он врши још и свештеничку дужност, што није ни најмање било на штету шк. напретка.

Протоколе држи уредно.

Приход прегледао нијесам, пошто капетан није био присутан испитима, као год и мјесни шк. надзорник. Расход сам нашао приближежен код учитеља у износу од 15·81 фиор.

Школско здање није уредно, нити је на згодном мјесту, сувише је близу цркве, те једно здање другом — у такој близини — квари ред и рад. При досадањој учионици, која је пространа 144 куб. метра, племе приграђује нову, која нити је по плану, нити има мјеста ту.

Добро би било кад би Висока Просвјетна Управа наредила, да се тај рад прекине, а племе да огради нову школу близу садање шк. баште, које би мјесто потпуно одговарало школи, те тијем начином би била двострука корист: имали би лијепу школу и ослободили манастирско здање. Капетан Никола Милошев Савићевић и мјесни надзорник Лазар Мијовић вршили су своју дужност према школи одлично.

7. Школа на Близну (Пипери.)

Испит је држан 16 и 17 јуна, а трајао је $7\frac{1}{2}$ сати.

Школа је дворазредна са: I и II разредом.

Дјеце је било уписао у I раз. 38 мушких и 1 женско, у II раз. 49 мушких и 1 женско. Свега 87 мушких и 2 женских.

На испиту је изашло у I раз. 32 мушких и 1 женско, у II раз. 47 мушких и 1 женско. Свега 79 мушких и 2 женско.

Одсутни су били ушљед болести, а једно је дијете умрло.

Сва су вјероисповиједи православне, а испитана су из свијех предмета.

Успјех показан о испиту:

Из закона Божијег:	I раз.	$4\frac{1}{2}$	II раз.	$4\frac{1}{2}$
" српског језика:	" "	4	" "	4
" словен. читања:	" "	—	" "	5
" рачуна:	" "	5	" "	$4\frac{1}{2}$
" земљописа:	" "	$4\frac{1}{2}$	" "	4
" природописа:	" "	—	" "	4
" позн. чов. тијела:	" "	$4\frac{1}{2}$	" "	5
" краснописа:	" "	$3\frac{1}{2}$	" "	4
" пртања:	" "	$3\frac{1}{2}$	" "	4
" пјевања:	" "	3	" "	3
" гимнастике:	" "	5	" "	5

Чистоћа: врло добра.

Дисциплина: више него врло добра.

Општи успјех: I и II раз. више него врло добар.

Сви су предмети израђени у довољном обиму према наст. плану. Рад је отпочет 1 новембра, а данас је рађен у школи по 5 сати, а преко цијеле шк. године 160 дана.

Држани су два родитељска скупа, на којима је говорено о важности школе и науке. Посјеђивање школе било је добро; учитељ је изостао три дана од школе с дозволом, а замјенивао га је једног од старијих ученика.

Учитељу је ово друга година службовања, а свршио је само два разреда цетињске гимназије, но поред свега тога уз његово ваљано трудољубије постигао је повољан успјех. Препоручује му се да обрати већу пажњу у стављању питања, као и да поправља погрешне ђачке одговоре, а не да их понавља. Дјеца нечисто и нејасно изговарају гласове, а поједине ријечи рђаво наглашују. Слово и глас није једно те исто. Предавање рачуна у првом, а словенског читања у другом разреду заслужује похвалу. Држање учитељево је у школи умјесно, а изван школе у понашању с главарима препоручује му се да буде скромнији. Поред своје дужности нема другог занимања, а свој позив љуби и њему је предан душом и тијелом. Учитељ је сваком zgodном приликом свраћао дјечју пажњу у подражавању честитијем и ваљанијем карактерима; кажњавао је дјепу умјерено, а настојавао, да се међусобно љубе.

Протоколи школски доста су уредно вођени, дочим протокола расхода и нема нити је вођен како треба. Признанице на учињени расход нијесу узимане, с чега је наређено, да се узму и заведу у протоколу — иначе се расход без признаница неће усвојити. Приход — школарина — из двије капетаније износи ф. 153.18. Поред овога купљени су порези за грађење нове школе, и узета цифра расхода је: 885 ф. што је на школу утрошено.

Школско здање није још у појединостима довршено. Учионица је пространа 280 куб. м., од којих на сваког ђака долази по 3·41 куб. м. Учила нема, а и баште досле, но пошто народ одвећ воли школу, а главари настојавају за што бољи напредак исте — надати се је, да ће је ова општи на снабдјети свијем вужнијем потребама. Заст. кап. Поповић — вршил и су своју дужност према школи одлично, што нека им *на част* служи.

8. Школа на Дрезгу (Пипери).

Испит је држан 19 јуна и трајао је 8 $\frac{1}{2}$ часова.

Школа је троразредна са II, III и IV разредом.

У почетку школске године дјецe је било уписано: у II р. 50, у III р. 9 у V р. 12. Свега 71.

Н^а испиту је изашло у II р. 50, у III р. 8, у IV р. 11. Свега 69.

Д^а ученика осуствовала су због болести. Сви су ученици православне вјероисповиједи, а испитани су сви из свијех предмета.

Успјех је показан о испиту:

Из Закона Божијег:	II раз.	4 $\frac{1}{2}$	III раз.	5	IV раз.	4 $\frac{1}{2}$.
" српског језика:	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	4.
" словен. читања:	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	5	" "	4.
" рачуна:	" "	4	" "	4	" "	4 $\frac{1}{2}$
" геометрије:	" "	—	" "	4	" "	4
" земљописа:	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	5
" срп. историје:	" "	—	" "	4	" "	4 $\frac{1}{2}$
" природписа:	" "	4 $\frac{1}{2}$	" "	4	" "	4.
" позн. нов. тј. ел. "	" "	4	" "	5	" "	4 $\frac{1}{2}$
" красноречја:	" "	—	" "	4	" "	4.
" цртања:	" "	5	" "	5	" "	5.
" пјевања:	" "	3	" "	3	" "	3.
" гимнастике:	" "	5	" "	5	" "	5.

Чистоћа: врло добра.

Дисциплина: скоро одлична.

Општи успјех: II, III и IV раз. више него врло добар.

Сви су предмети израђени у довољном обиму према Наст. Плану. Рад је отпочет 1 октобра; дневно је рађено по 6 сати, а преко цијеле шк. године 187 дана. Држан је родитељски скуп на Савин-дан и том приликом говорено је о редовном шиљању дјецe у школу и о домаћем и шк. васпитању. Посјеђавање школе било је добро.

Учитељ је свршио само један разред цетињске гимназије, али својим ненадмашним трудом, вољом и издржљивошћу, савладао је доста добро све препоне, које су му рад отешчавале и успио је показати неочекивани успјех. Владање учитељево у и изван школе је, како се само жељети може.

Препоручује се учитељу, да обрати већу пажњу на питања и одговоре, што мора бити јасно, умјесно и разумљиво. Неке предмете треба свестраније изучавати, не држећи се буквално књиге, а иначе предавање му је доста методично, разумљиво и занимљиво.

Како у овој школи, тако и у осталијем из моје ревизије пјевање се не предаје како треба правилно, а и учитељи су истоме мало вјешти и недовољно повнати.

Учитељ је на себе и свој карактер јако пазио, што је најбоље утицало на образовање ваљанијех и честитијех карактера код дјеце. Врло је благе нарави, добродушан и љуби дјецу и ова њега. Протоколе држи доста уредно, а од школе не само да није изостао, него је и у дане од одмора радио, само да што бољи успјех постигне.

Прихода је било из двије капетаније фиор. 86-72

Расхода: — — — — — „ 71-78.

Примјеђено је, да приход није тачно купљен према протоколу дације. Кап. Вуле Вучинић и мјесни надзорник Ђуро Бешовић вршили су своју дужност према школи одлично.

Школско здање није уредно и у рђавом је стању. Изложено је поплавама у вријеме киша, те дјеци доста неприступачно, што смета: раду, реду и напретку. Баште има врло мало, а учила такође. Учионица је пространа 159 куб м. од којијех на сваког ђака долази по 2-34 куб. м. Са мјеснијем шк. властима прописано је, да се за идућу шк. годину здање поправи и да се набаве најпотребитија учила.

Примједба. У Пиперима се налазе три школе, од којијех су двије државне, а трећу народ плаћа. Заиста све три су школе потребите, пошто је број дјеце велик тако, да на једног учитеља и школу долази по 80 дјеце; но народу је тешко плаћати учитеља, а у исто вријеме и школе обдржавати, с чега би добро било, да им се и трећа школа одобри са учитељем, који би имао плату од државе. Народ би онда могао снабдјевати све три школе са свијем потребама, што ће иначе тешко бити.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
ЦРКВЕНИ ГЛАСНИК
CRNOJEVIC

Прелазак у свето православље. „Српски Сион,“ орган карловачке патријаршије, доноси:

Двадесет и осми фебруар 1899 год. биће златнијем словима забиљежен у повјесници оностране православне цркве, јер се реченога дана повратило у крило свете православне цркве преко хиљаду душа римокатолика, по крви и језику Срба. Ова браћа наша отргнута бјеху од нас насиљем, а повратише нам се с љубављу и одушевљењем, као што их и ми примамо у круг наш с пуно љубави и повјерења.

У низу тешкијех и мучнијех дана живота православне цркве у овим крајевима, пријелаз овај је веома радосна и утјешна појава за нас. Како је ово за нашу цркву релативно мали добитак према огромнијем губитцима, које је она претрпијела у току ових двјеста и више година, ипак је он веома значајан, јер у њему можемо гледати звијезду предходницу, која нам навјешћује осветак љепшега дана. Догађај овај може повући за собом и друге, те нам ова велика радост може постати још и већа.

Село Сантово, у којем је овај прелаз обављен лежи у Бач Бодрошкој жупанији на сјеверо-западној страни од Сомбора, удаљен од овога на два и по часа колског пута. Већ је трећа година наступила, од како се међу Шокцима становницима овога села појавио јаки покрет, да се саједине с православном црквом. И побједивши све препоне и тешкоће — жеља им

се најзад остварила — они се повратиле вјери православној, вјери својих прајдедова, те се данас диче и поносе, што се могу називати: православнима Србима.

Пречасна Епархијска Конзисторија Бачка, на поднесену молбу становника села Сантова, да се приме у крило св. православне цркве, пошто се увјерила, да се дотични у сваком погледу за доста учинили прописима државнијех закона о иступању из једне и пријелазу у другу вјероисповијест, повјерила је цијелу ову ствар протопрезвитеру сомборском в. преч. госп. Љубомиру Купусаревићу и конзисторијалном бильежнику преч. г. синђелу Георгију Видицком. Оба ова изасланика предходно су се ставили у споразум са старешинама, који су овај покрет произвели, и по томе су одредили за извршење пријелаза 28 фебруар, т. ј. недјељу сиропусну.

Реченога дана рано у јутру кренули су се из Сомбора поменути конзисторијални изасланици и остало свештенство у пратњи силнога народа из мјеста и околине у Сантово. Око 1/29 часова приспјели су тамо, гдје их је на крају села дочекало до осамдесет лијепо окићенијех коњаника и допратило их до у средину села. У повећијем растојањима били су на улицама подигнута и зеленилом украшена три славолука.

Пријелаз је обављен у пространом и лијепом дворишту Јакова Проданова, одушевљена поборника св. православља. На горњој страни дворишта према истоку подигнута је била сјеница, под којом је на узвишењу спремљено било све, што је потребно за слушање свете литургије.

За оне, који су прелазили, било је заграђено засебно мјесто пред престолом. Иза престона су стајали појци, а остали многобројни народ намјестио се са обје стране сјенице, по крововима сусједнијех кућа и другијех стаја, по дрвећу и камарама од сламе и кукурузовине. Гостију је било са равнијех страна, али највише из Сомбора и из околнијех мјеста као: Ст. Стапара, Сивца, Риџице, Старица, Палића, даље из Новог Сада, Суботице, Баје, Вуковара, Дукача, Кишфалбуе, Бана и т. д.

Кад се свештенство обукло, започето је мало освећење воде, а пошље овога свечана служба Божја. Служили су пречасна господа: Љубомир Купусаревић протопрезвитер из Сомбора, јереј Ђура Страјић парох из Сентомаша, синђел Георгије Видицки и јеромонах Михаило Миловановић гимн. катихета из Новог Сада, јереј Стефан Михаљчић из Кишфалбуе, јереј Милан Боберић из Куле, јереј Милосав Поповић и јереј Бранислав Поштић из Ст. Стапара, јереј Милутин Гавриловић и јереј Жарко Ј. Поповић, те ђакон Георгије Павковић из Сомбора. Појао је складно и умилно мушки хор учитељскијех приправника под управом Бошка Букурева приправника.

По причасном ступио је на спремљено узвишење протопрезвитер Љубомир Купусаревић и обратио се бесједом на присутне, опоменувши их на важност и озбиљност корака, који чине и излажући им у кратко науку свете православне цркве.

Пошље гговора обављен је сам пријелаз. Сав народ, који прелази, клекло је на земљу, а над њиме са узвишенога мјеста држали су отворено св. Јеванђеље синђел Георгије Видицки и јеромонах Михаило Миловановић, а протопрезвитер је за то вријеме читао молитву за пријелаз. Иза ове молитве протопрезвитер је читао символ вјере православне, ријеч по ријеч, а сви, који прелазе, читали су тако за њим.

Послије овога свечаног обреда, сви новообраћени приступили су светој тајни Тијела и Крви Господње, а сви који нијесу у римокатоличкој цркви миропомазани, том приликом су били миропомазани.

Пошто је причешћивање завршено, држао је врло дирљиво сачињену бесједу, г. јереј Ђура Страјић парох Сентомашки, потврђени прота Вел. Бечкеречки.

По свршетку свете литургије народ се задовољно разишао кућама.

Приликом пријелаза скупљено је на зидање цркве у Сантову 1090 ф. 95 нов. а. вр. Први ктитор и приложник је г. Алекса Пауновић са сином Радивојем из Вуковара, даровавши 1000 фор. Осим њега приложише знатније своте: г. Арса Пајевић из Новог Сада 200 фор., г. Стеван Гађански из Рац-Милетића 100 ф. г. Ђура Миљивојевић-Бомпар и г. Коста Георгијевић из Сомбора по 50 ф., г-ђа Ана удова Тодоровић из Сомбора 30 ф. и многи други.

У подне је био ручак за свештенство и појце у кући гостољубивога Јакова Проданова, којом приликом је врч. прота г. Љубомир Купусаревић напио здравицу у здравље благородног г. д-ра Пере Цветковића адвоката из Сомбора, који је Сантовчанима био десна рука пред свима политичким властима, у колико се истих тичала ова ствар предажења.

Послије подне је играло коло и пјевале су ондашње сеоске ђевојке лијепе српске пјесме. Ред је владао најљепши, тако да полиција и жандармерија није посла имала.

Касно у вече разишли су се сви гости весели и задовољни у великој православној духовној радости.

Ми стојимо сада пред свршеним чином. Наша браћа треба у кругу нашем и у нашој цркви да имају одг. Др. Рад. С тога прегнимо сви својки и одушевљено, те им тражену љубав узвратимо. Сјетимо их се и новчаном помоћи, те откидајући и од својих уста помозимо им, јер за то да се подигне црква, установи школа, издржава свештеник и учитељ, треба много и врло много материјалних средстава, а они их из своје сиротиње и немаштине нијесу у стању намаћи.

Покажимо и докажимо, да смо им браћа и да их с оном љубављу примамо, с којом нас они тражише.

„Српски Сион“ даље пише:

У званичном дијелу доносимо архипастирску посланицу, што ју је Његова Светост, патријарх српски преузвишени господин Георгије Бранковић благоизволио упутити новој својој духовној пастви у Сантову. Посланица Његове Светости штампана је ћирилицом, а икавским нарјечјем латиницом, у довољном броју примјерака. То ће се данас, у недјељу, свечано прочитати новој дјечи свете православне цркве и браћи нашој у Сантову, а за тим њима и подијелити.

Као што дознајемо, Његова Светост је благоизвољела учинити расположење, да се на рачун Његове Светости купи у Сантову згодна кућа и простор, на ком би се привремена богомоља и школа могла смјестити до изградње самога храма, којем богоугодном дјелу ће висока помоћ његове Светости стајати на расположењу.

Да вјерни и нова духовна паства не би, ни до сталног намјештања свештеника, остали без овога пастирске брига и заштите, учињено је

надлежно расположење, да до тог времена све душепопечитељске функције у новој духовној пастви браће наше у Сантову има вршити парох Сомборски јереј Милутин Гавриловић. Његова Светост се постарала, да Сантовци наши дођу што прије и до сталнијег свога свештеника. На високи позив Његове Светости и жељу, да се дужности и богоугодне свештеничке службе у Сантову прими, изјавио је прошлога четвртка умировљени професор богословије Рељевске, протојереј Филип Милошевић, да се високим позиву и повјерењу Његове Светости синовски одзива, а служби прквеној и црквеним интересима на расположење ставља, те да је вољан поћи у Сантово да у новој милој духовној пастви, међу новом драгом дједом свете православне цркве њима и овој послужити.

За учитеља православним Србима Сантовчанима одређен је привремено г. Стеван Илкић, наш вриједни сарадник. Као што дознајемо Сомборски протопрезвитер впреч. г. Љубомир Кунусаревић, сазвао је за данас збор тамошњијех угледнијех Срба грађана из свијех сталежа, да се изабере један одбор, који ће прогласом позвати цио српски народ, да прилаже на зидање српске православне цркве у Сантову за нашу нову духовну браћу. Радосно поздрављамо ту мисао, и већ сада апелујемо на свакога племенитога православнога Србина, да својим, ма и најскромнијим даром, засвједочи љубав слави своје цркве и љубав новој браћи својој.

Мађарска литургија. — Већ одавна се живо ради у Угарској, да се за грчко католичку вјероисповијест уведе мађарска литургија. Овом се енергично противе Румуни и Русини унијатске цркве, доказујући, да и нема правих Мађара, који би могли да вјероисповијест. Но сада је земаљски одбор унијатске цркве упутно отворено писмо на Румуне и Русине, у коме наглашује, да је већ 13.000 Мађара унијатске цркве потписало за мађарску литургију. Како ће се овај спор бити мађарске литургије још свршити, то ћемо видјети. Факт је, да нема правих Мађара унијатске цркве, него да су то ренегати Румуни и Русини. Ако се спроведе мађарска литургија, онда ће бити у питању и народносни опстанак унијата Румуна и Русина, на чему се управо и ради.

Напуштају католичку вјеру. — Пријелаз аустријских католика у протестантску вјеру отима све више маха, рад Волфа и Шенерера ураћа све богатијим плодом. Нема дана да по неколико католика не пријеђу у протестантску вјеру; било је случаја да је један једини протестантски свештеник превео за кратко вријеме 2300 католика у протестантску вјеру, у коју прелазе и сами католички свештеници. Евангелички савез у Њемачкој потпомаже их повчано. Прије неки дан држао је берлински одбор тога савеза скупштину, у којој је предсједник између осталог и то рекао, да се протестанство осипљује у католичким земљама: Италији, Шпанској, Француској и у Аустрији. А ко је том покрету крив? На то је питање овако одговорио: римско папство. — Шта ће рећи на ту појаву свјетске језуите, који маме заблудјеле овцице из туђег стада, а ено како се католичко стадо само распуђава?!

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Светосавска прослава у Андријевићској осн. школи. — Основна школа на Андријевици прославила је ове године дан првог српског просветитеља св. Саве на најсвечанији начин. Да ова прослава испане овако свечана, има се захвалити г. г. учитељима андријевићске школе, као и одбору друштва св. Саве, које је овдје основано прије осам година. Сматрајући, да је ово једна од најлакших, а у исто вријеме и најплеменитијих установа, слободан сам тврдити, да би свака, ма и најсиромашнија школска општина могла имати оваково друштво, и према томе мишљења сам, да је потребно, да се свуда у школскијем општинама оснују. Циљ овог нашег друштва јесте тај, да се редовнијем годишњијем улозима оснује један школски фонд, из кога ће се по једна скромна сума новаца трошити око светосавске прославе. Улог је врло мален; годишње чланови плаћају само по 1 фиорин, и ова се сума новаца даје под законити интерес, те новац знатно расте тако, да годишњи трошак много је мањи од интереса. Према томе мали број чланова са врло малијем улозима кроз неколико година имаће повећу суму новаца, која треба да је намијењена на просвјетне циљеви. Јасна доказа за то даће нам ово мало удружење, које је установљено 1890 године; па поред трошка око светосавскијех прослава данас броји на 200 и неколико фиорина. Дакле, оваково удружење пружа могућности учитељима, да достојно прослављају свог првог Просвјетитеља, да могу притећи у помоћ основних школскијех библиотека, помагању сиромашнијех ученика, а гдје су општине сиромашне и подизању школскијех здања.

Нека ми поштовани читаоци опросте, што сам се мало удаљио од самога предмета, али мислим, да ни ова моја напомена о поменутом друштву неће бити излишна.

Уочи св. Саве већ се лепршаху заставе на школској згради, што предсказиваше сјутрашњи радосни дан, који се како овдје, тако и у сваком кутићу раскомаданог Српства има прославити. Једна од најљепшијех учioniца бијаше довољно окићена зеленијем вијенцима, украшена укусно размјештенијем иконама и сликама.

Сјутра-дан, на дан св. Саве, звона са саборне цркве на Књажевцу огласише почетак св. литургије и онда се крену 200. и неколико ученика са својима трима учитељима, а за њима чиновништво васојевићско са врло много народа обојега пола. Народа се толико слегло, да у цркви није тек половина могла стати. Пошто је одетојана св. литургија ђаци су се вратили истијем редом пјевајући химну св. Саве, а за њима корпоративно скоро цијело чиновништво васојевићско са врло много народа. Обје учioniце и скоро цијело школеко дворниште бијаше пуно народа. Тада је настало освећење водице, а за тим је отпјевана химна св. Саве: „Ускликнимо с љубављу...“ Даље је г. Вук. Масловарић учитељ, држао говор, који доносим у цјелини:

„Поштовама господо и драга браћо,

Радост, која обузима младу Србадију приликом данашње прославе првог српског просветитеља Св. Саве, распростире се у сваки кутић некада моћне и славне царевине нашијех славнијех Немањића. С тога и ја изла-

зим пред Вас, да у име своје и својих другова, као и наше драге школске омладине својим краткијем говором дадем видљива знака нашим осјећајима. За то ћу Вас, поштовани слушаоци, најучтивије замолити, да за неколико тренутака поклоните пажњу моме кратком говору.

Данашњи славленик, Св. Саво, као члан владалачког дома, одрече се ово-свјетског уживања и дворског раскошног живота, па пође у манастир, да у скромном животу сав свој вијек проведе у служби Богу и милом му народу српском. За то га је света православна српска црква примила за свога светитеља, а његов богоугодни рад и племенити живот поставио је чврсти темељ српском животу. Српски народ правилно је појмио заслуге овога свема великана, те се данас на сваком крају раскомаданог Српства чује скромна пјесма младе Србадије: „Ускликнимо с љубављу Светитељу Сави...“ Па и ако су политичке прилике учиниле, те је Српство раздробљено и већи, и то много већи дио српског народа гуши се под непријатељским јармом, опет ни та несрећна сила није у стању учинити, да српски народ буде душевно раздвојен. Нечувени варваризми, који се чине над неослобођеним српским народом мјесто жељених успјеха добијају сасвим други карактер. Српски народ мјесто да клоне, да изгуби наду у своју будућност, он постаје прекаљенија и челичнији и веселим оком гледа на своју будућност. Српски народ биљежи златним словима оне листиће своје историје, на којима су записана његова страдања у херојској борби, међу којима се блистају имена народних великана, који стекоше себи и својем народу бесмртну славу. Српски се народ поноси, што има велику и сјајну прошлост, која га и чини великим. Та његова величина не састоји се у величини броја (људства) и простора, већ у величини паћеничке прошлости и сјајне борбе.

И данашњи славленик живио је у оно доба, када католицизам бијаше ставио себи у задатак, да српском народу забрани службу на словенском језику, мислећи га тиме превести у католициштво; живио је у оно доба, када богومилско учење бијаше раширено по балканским државама и када његова браћа Вук и Стеван у борби око пријестола хтједоше пролити братску крв. Али плод његовог рада бијаше тај, што умири завађену браћу и мјесто вјерске пропасти он 1219 год. изради, те себе прогласи за првог српског архијепископа, а идуће 1220 год. круниса свога брата Стевану за Првог Српског Краља. Он подиже многе школе и манастире, јер је правилно појмио, да школа и црква једино могу служити као чврсти темељ народном напретку. За то га ми данас и слаavimo, као првог српског просвјетитеља и учитеља. Тиме нам је оставио правилан појам о важности просвјете, и наш је свети задатак да шљедујемо високом примјеру првог српског просвјетитеља при ширењу просвјете.

Дакле, просвјета је врло важан чинилац, јер гдје нема ње, ту народи живе у мраку и томе народу грози велика опасност; просвећени народи, тако рећи, сисају му крв на памук и чине га неспособним за државни живот. Гдје ли пак цвјета просвјета, ту цвјета свака срећа и напредак и томе народу обезбијеђена је његова будућност. Просвјета се шири школом; оне треба да су расадник таквих синова, у којима ће бити оличено све што је племенито и узвишено. Нарочито пак ми Срби дужни смо ширити просвјету, јер докле се ми гушасмо у ропискијем ланцима за вријеме петогодишњег робовања, донде се запад мирно развијаше, коме ми служасмо као челични бедем против источнијех варварскијех на-

језда. Захвалност, коју нам просвећени запад одаје на рачун на пестогодишње херојске борбе, огледа се у томе, што се српском народу на најнедостојније начине плету замке, које не само осујећавају остварење велико — српске идеје, већ се мисли збрисати име Србиново с политичке позорнице.

Недостојна средства, којима се наши противници служе, да би добили своје прљаве смјерове нама су врло добро позната, и према томе лако нам је своје понашање удешавати, али нечувена тиранија, која се извршује над нашом неослобођеном браћом изазивљу грозне вапаје, који потресају наша братска срца, чему треба брзога лијека. Не треба нам забравити ни то, да се јевропско политичко небо врло натуштило, те сваког часа треба очекивати да пушчана цика и рика топова проломи и рашћера тај при облак политичког заплета.

Дакле, дошло је вријеме да убојна сила размрси оне заплете, које су у низу неколико десетина година сплели јевропски зелени столови. Интереси појединијех јевропскијех народа сукобљавају се, те и најбоља воља и дипломатска мудрост не може отклонити онај ужасни тренутак, када ће се јевропски убојни табори суерести на бојном пољу. Предвидјети се не може, ко ће побједити, а ко побјеђен бити, али с тиме смо већ начисто, да побјеђеног ни вијекови дићи неће. Предвиђајући тај неминовни тренутак све јевропске велесиле без и најмањег оклијевања спремају се, да их не би неспремне затекао тај судбоносни тренутак. Дакле, дошло је вријеме да бајонет размрси оне заплете, које су створили јевропски зелени столови.

С тога вас, поштовани слушаоци, позивам устанио са свијех мјеста и одајући славу данашњем славењенику првом српском просветитељу св. Сави помолимо му се, да узнесе наше топло молбе Свевишњем, да нам поживи нашег дичног Господара, како би у најскоријој будућности остварио оне велике наде, које цио српски народ на њега полаже. У то име кликнимо: да живи Његово Височанство наш узвишени Господар!

За тијем је настављено декламовање и пјевање по утврђеном распореду, које је трајало до по уре по подне. Програм прославе завршен је са црногорском народном химном: „Убавој нам Црној Гори,“ која је пропраћена са громогласнијем узвицима: живио Господар!

Пошто је програм довршен, онда су господа главари захвалили учитељима на труду и овако сјајном успјеху, а затијем је предсједник друштва г. Захарија Вуковић учитељ, и друштвени благајник уважени трговац г. Мина Радоњић позваше чланове у једну учioniцу на мезу и пиће. Између осталијех чланова бијаху: г. бригадир војвода Лакић Војводић, окр. кап. г. Јеврем Бакић, поручик г. Лакић Лабовић и остали главари. Особито нам је драго било видјети у нашој средини нашег уваженог и омиљеног госта г. Јова Мартиновића, бригадира, који се је одмах уписао за члана и изволио подарити пет фиор. сиромашним ученицима, нашто му како господа учитељи тако и остали чланови топло благодарише. Затијем је и дружинска управа поклонила пет фиор. сиромашним ученицима.

Веселе је продужено у највећем задовољству. Напијало се за здравље Његовог Височанства Господара и Владајућег Дома. Пјевало се и играло до три уре по подне, а за тијем су чланови заједнички пошли пут вароши пјевајући и пуцајући из револвера. На средини вароши приметно

се коло п пјесма, која је трајала до 4 уре и онда се отпјевала црногорска химна, која је завршена са громогласнијем узвицима: живио Господар!

Ст.

Прво учитељско удружење у Црној Гори. — Учитељи морачке нахије, знајући од какво су користи учитељска удружења, сакупљени у Колашину 21 новембра 1897 год. основаше своје удружење са именом „Учитељско удружење морачке нахије“

Ово је удружење овако састављено: предсједник г. Алекса П. Чукић, упр. учитељ колашински, подпредсједник јеромонах Никифор Симоновић, учитељ мап. Мораче, а дјеловођа Љубомир А. Булатовић, учитељ колашински.

Ово је удружење имало до сада пет својих редовних и једну ванредну сједницу. На овим сједницама друштвени чланови подносили су своје примједбе на своје поједине уџбенике; бирали разне методе при предавању појединијех предмета, како би се што ваљанији успјех постигао, пажећи на развитак дјеце у овој нахији.

Осим овога, поједини су чланови држали предавања у дотичној школи.

Четврта редовна сједница била је у Пољима 25 октобра пр. године. О раду на истој сједници писано је у 45. броју „Гласа Црногорца“, у допису од 28 октобра пр. године.

На тој је сједници друштво предало члановима одбора, да напишу „Правилник удружења.“

Друштвени одбор изабран је и установљен на четвртој сједници 25 октобра, и у њ су ушли као чланови г. г. поп Милун Меденица и Секуле Добричанин.

Поменути чланови поднјели су на последњој сједници 31 јануара написани „Правилник“, којег је друштво са малим измјенама одобрило и послало Главном шк. надзорништву, које је ово удружење одобрило — да га потврди.

Св. Сава у Ровцима. И ровачка основна школа прославила је дан српског просвјетитеља најсвечаније. Том приликом учитељ *Секуле Добричанин* изговорио је ову бесједу:

Поштовани скупче!

Данас, кад слави школа, кад слави црква, кад Српство слави светитеља и највећег просвјетитеља свога; данас, кад се милозвучно по српском шару разлијекне пјесма „Ускликнимо с љубављу,“ потребно је, да се и ми, сакупљени у овом св. дому, поразговарамо о свом највећем учитељу — о Св. Сави.

Св. Сава био је најмлађи син великог жупана Немање, који је раскомадано Српство ујединио у једну велику државу српску. Св. Сава је одрастао у двору оца свог, и ту се је, као владарски син васпитавао до 17-те своје године. Свјетски живот њега не задовољаваше. У дубини душе гајаше свету пoboжност; па да би Богу већма угодни, а роду свом од користи био, презре круну и скиптар владарски; презре сјај и раскош очина двора; презре све сласти земнога живота, па се, кријући од оца, посвети у калуђерски чин, у коме пепуњаваше вољу Творца и неуморно се стараше о срећи и напретку Српства.

Рекосмо, да је отац Св. Саве ујединио Српство у једну велику државу. Но та држава није могла тако дуго остати, јер у њој просвјете, у народном духу, немаше, а она је стуб и утврђење сваке државе. То је увидио велики дух Св. Саве, па је с тога неуморно радио, да род свој с просвјетом упозна, да Српству отвори духовне очи, да га научи узајамној љубави, да му развије национални понос, а то је и достигао подизањем црква и поред њих школа.

До тада је наша црква била под власти грчкијех владика, а школа на народном темељу није ни било. Св. Сава извојује независност српске цркве, и сам постане први Архијепископ српски, добивши власт, да сам поставља владике Србима. Благодарје његовом труду и заузимању, подигнути су били великолепни храмови по васколиком Српству. Кад је Српство пало, под притиском Отоманске царевине, и тада су манастири, та установа Св. Саве, одржали Србина, да не клоне духом. Ту је Он припо снагу за борбу у невољи тешкој; манастири му улијеваху наду на бољу будућност. Св. Сава и школу подиже и сјединио је с црквом. Тако те двије установе великог ума његова посташе Србину најјача тврђава, у којој се развила народносна свијест, а из ње је поникла српска слава, величина и срећа. И тек кад су те велике установе богатог Савина ума дубока коријена заузеле, пошло је за руком српским владарима, да Српство одрже у заједници; јер је тек тада народ дошао до самосвијести и увидио, гдје му је спас.

У колико је Св. Сава био плодотворан за Српство, у толико је био срећан владајућем дому Немањића који је владао Српством пунијех двјести година. Од тога кољена краљевало је 7 краљева и два цара, и, као што нам круноносни пјесник каже,

„Међу њима Свети Сава,
Као св'јећа Божја сјаје;
Примјер добри породици
И народу своме даје.“

И пошто се је блажени дух св. Саве виноу у небесне висине, да се тамо за Српство Богу моли, Србин је једнако тражио и налазио помоћи у њега. Цјеливајући св. мошти просвјетитеља свога напајао се је српскијем одушевљењем и давао отпор навали варварској. Но објеснијем се Турцима прохтје, да одузму Србима свете мошти Савине надајући се, да ће их тако лакше истурчити. Наклени Синан-паша, који је као дијете цјеливао те св. мошти, јер је тада Србин био, нареди, те се донесоме св. остаци Савини из Херцеговине у Биоград, и ту их, на Врачару више Биограда, спали прије 304 године.

Но жеље се Турске осујетише: Србин оста без њивота свога Просвјетитеља, али се тај исти њивот створи у срцима Срба, и они осташе вјерни Милешеву. Вјетар је разнио пепео свети са Врачара на све стране Српства, а:

„Пеп'о је Србу сваком к срцу пао,
До данас га с вјером јаком одржао“ —

као што млади херцеговачки пјесник Шантић вели.

Српски народ, вођен духом св. Саве, ступио је у борбу са много надмоћнијом силом. Борио се је, па је и побједио, а то су све плодови благотворне просвјете Савине, јер „и просвјета је оштра као и мач; и она

ноже, да поглави Турке и да освети наше Косово,“ — као што неумрли љубитељ просвјете Никола Чупић каже.

Благодарећи сјени великог Просвјетитеља ми данас имамо у рукама: школе, цркве и књижевност, што се под високијем покровитељством нашег Узвишеног Господара све већма развија — а тијем развијем и ми ступамо у ред културнијех јевропскијех народа, а то и јесте жеља „Цара Јунака“ нашег витешког Књаза, у које име кликнимо: да живи наш Узвишени Господар!

Српски универзитет. У Биограду је састављен одбор, који ће спремити све што треба да се Велика Школа прогласи универзитетом. У тај одбор ушли су: Јов. Ристић, П. Срећковић, Ј. Кљерић, М. Валтровић, Ј. Жужовић, П. П. Ђорђевић, Г. Гершић, др. В. Бакић, М. Јовановић-Батут, Никола Стаменковић и др. Богдан Гавриловић. Одбору ће председавати Ристић.

Школска нервоза и њено лијечење. — Год. 1897 дуцернаска кантонска конференција претресала је горње питање. Љекари су препоручили: 1. Настава у основној школи треба да се ограничи на читање, писање, рачунање, цртање, очигледну наставу, гимнастику и пјевање. Сви ти предмети треба да иду кроз свијех 6 разреда и то тако, да у нижим разредима превлађују цртање, очигледна настава и тјелесно вјежбање. 2. *Домаћи задаци треба сасвим да изостану у основној школи*, а у вишој основној школи може их бити у врло ограниченој мјери. 3. Учење на памет слободно је само на пјесме, и то само у вишим разредима у извјесној мјери. Школска настава треба да се прекида свако по сахата са 10 мин. одмора. Ово није толико због душевног одмора, већ велико ради удисања свјежег ваздуха. 5. Испити при крају године треба сасвијем да изостану. Топлијех љетнијех дана по подне треба увијек радити очигледну наставу. Школско вријеме треба прекинути свакијех 6—8 недјеља одмором од једне до више недјеље дана. 7. Прије навршене 7 године живота не треба допустити примање дјеце у школу.

Обавезно учење руског језика. — У вишој женској школи у Прагу уведено је обвезно учење руског језика. Њемачки се не учи. Под тијем увјетима варошка управа потпомагаће ту школу.

Руске занатлијске школе. — У Петрограду имаде занатлијска школа за мушку и женску дјецу, којој нема равне у свијету и зове се „Занатлијска школа Царевића Николе.“ — Ова школа имаде свој „интернат,“ у коме дјеца остају пет година у потпуну опекрбу, а допуст добијају само да посјете кућу и родитеље. Кад сврше науке, брине се управа школе да им нађе мјесто, било у фабрикама или за самосталан рад у мањим варошима или на селима, те им још даје на путни трошак 50—60 рубаља. Особито вриједна дјеца добијају потпору из посебног завјештаја који постоји у спомен „Цару Александру II,“ да узмогну сами свој занат започети и кућу кућити. Овај завод основан је 1860 г. за другу цијељ г. 1865 пок. цар Александар II преобрази га у спомен своме пок. брату „Царевићу Николају,“ исте године дозидан је и пољепшан тај завод нешто прилозима, а највише приносом петроградске варошке управе. Одјељак за женскиње био је до 1883 г. Год. 1884 дозидано је друго крило завода за

женске и названо „Обртни завод за женске радове царице Марије Александровне.“ Год. 1895 изабран је за пресједника завода гласовити руски министар финансија Вите, који даде овај завод још проширити и доградити. У њему видиш, чим му праг преступиш, руско богатство и величину. Ту су широки недогледни ходници и радионице, гдје имаде мјеста 100-ни радника; ту су собе за одијела; најмодерније и најукусније уређене собе за науку; велики салони за јела, гдје по 350 особа мјеста имају; собе за спавање, за прање и купање, електрична расвјета, станови за учитеље и учитељке, посебна болница са одјељењима за сваке болести; усред завода је црква за 1000 особа, јер Рус не може ни замислити ма какова рада без цркве и молитве, па зато му Бог и даје. Одјељак за женскиње имаде своју цркву и болницу. Год. 1893 било је 205 ученица и 574 ученика, што добише права и дипломе да су калфе, а 136 са дипломом да могу бити мајстори. Који неће или не могу бити мајстори, дужни су да буду учитељи у своме занату, било на селу или у мањим варошима.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Позив на купљење ријечи по народу за рјечник Српске Краљевске Академије¹⁾.

Лексикографском одсеку Српске Краљевске Академије стављено је у задатак, да прибере и спреми грађу за израду рјечника садашњег књижевног језика српскога. Ово је спремање рјечника до сада било поглавито у том, што су из дјела признатијех писаца овога вијека означиване и исписиване све потребне ријечи, како чисте народне, тако и друге, употребом књижевном освештане. Али је овај одсек увјерен, да се у живом народном говору може чути још велики број ријечи, које би zgodно послужиле књижевним потребама, и ако нијесу ни у који српски рјечник унесене, нити у ком спису новије српске књижевности употријебљене.

Тога ради биће потребно, да се у свијема крајевима, гдје се српски говори, забиљеже и Лексикографском одсеку Српске Краљевске Академије пошљу и оне народне ријечи, којих или никако, или у значењу које је скупљачу познато, нема у Вукову „Рјечнику,“ нити у досадашњим свескама загребачког Академијског „Рјечника.“

Да би они, који се налазе у подесним приликама да прикупљају ријечи по народу, а имају воље и потребне спреме за тај посао, знали које народне ријечи и како треба да купе и овом одсеку Српске Краљев-

¹⁾ Доносимо овај позив и упутство са топлом препоруком нашим учитељима и свештеницима, да се својски заузму за купљење ријечи из наше уже домовине. Овога блага ми имамо веома много, а до данас то благо готово ни додирнуто није, јер кад је Вук био у Црној Гори могао се користити само малијем њенијем дијелом. Наши Васојевићи, Пива, Дробњацци, Морача, Ровци, Брда, Зета, Приморје и т. д. веома су богати разноврснијем ријечима и изравама, а од тога готово ништа није уљегло у Вуков, а ни у Академијски Рјечник.

ске Академије шаљу, састављено је нарочито *Упутство*, које иде одмах за овим *Позивом*.

А да не би онима, који у овај посао уложе свој труд и знање, остало то и без икакве материјалне награде, Лексикографски одсек Срп. Краљ. Академије одлучио је да за ријечи, скупљене по народу према упутству, скупљачима даје и пристојну награду. Али, осим те награде, вриједном, савјесном и за тај посао спремном скупљачу остаће још и ово увјерење и душевно задовољство: да је и он уложио свој труд и знање у посао од великога значаја и домашаја по васколики културни, просвјетни и књижевни живот српскога народа, — у рјечник савременога или народног и књижевног језика. А уредник овога речника, у своје вријеме и на одређеном мјесту, знаће истаћи и имена скупљача народних ријечи, те их на тај начин у заслуженој, захвалној успомени очувати потомству на вјечита времена.

Упутство за купљење ријечи по народу.

I. Опште напомене.

Како у овај рјечник треба да уђу и све српске народне ријечи у свима својим значењима, скупљачима ће бити, на првом мјесту, потребно да знају: да ли ријечи, које они скупљају, већ нема у напријед поменутих речницима или, ако их и има, да ли су им тамо забиљежена и сва она значења, за која скупљач поуздано зна да им се придају у живом народном говору? — С тога ће свакому скупљачу ријечи по народу бити потребно, да има при руци оба поменута речника, а нарочито Вуков „Речник“, најбоље, треће (државно) издање, које је ове године изашло в Биограду.

Што се тиче самога записивања ријечи, нарочито се напомиње да код сваке ријечи (на засебном картону или више ријечи на једној страни уздуж превијена полутабака тако, да друга буде празна) треба забиљежити:

1. *Мјесто*, у којем ју је чуо скупљач, и да ли се она говори само у том мјесту, или се може чути у околини тога мјеста, у једној или у више покрајина. Ако је цијела збирка ријечи из једнога краја (мјеста), онда треба на почетку назначити одакле је.

2. *Свакој ријечи треба тачно описати и прошумачити значење*, било оно стварно, преносно или мислено. Сама ријеч могла би се написати штампаним словима, а све остало *што читкије*, да би читање било поузданије. А да би се добио што тачнији појам о значењу ријечи, нарочито у стварном значењу, добро би било да се ствари, или дјелови њени, које те ријечи означавају, нацртају или у малом израде. Ако је, пак, име биљке или минерала, могла би се послати и сама биљка или минерал уз објашњење имена. Ако ријеч има више значења, онда њих, исто тако тачно, треба обиљежити. Ако је ријеч више значења, онда њих, исто тако тачно, треба обиљежити. Ако је ријеч преноснога или мисленог значења, онда треба, поред њенога тумачења, увијек навести и израз, из којег се, што јасније, видјети шта значи та ријеч. — Ако се ријеч ријетко чује, онда назначити: у којој се прилици чује. Исто тако, ако је *ријеч стајаћа* (ако долази у неким неодређеним изразима: види питања 92 до 95), треба то напоменути, па ставити и фразу, у којој се употребљава.

3. *Акцент* треба обиљежити према томе, какав се у том мјесту чује на ријечи, која се записује. Да се може видјети да ли је акценат тачно

забиљежен, уз акцентовану ријеч треба ставити и другу обичнију, која има исти акценат. Н. пр.: *класак* акценат као у *дамак*; *дрџак* — *мџак*; *долаи* — *кџаи*; *шкџаи* — *хџаи*. Ако је акценат у ком облику у записане ријечи drukчији, (*пџак*, *пџаи*), треба назначити.

4. *Облике*. Уза сваку именицу треба ставити покрај првога и други падеж, а тако исто и остале падеже, ако се чимгод разликују. Свакој именици означити род (м., ж., ср.), па и кад се у два рода говори (м. и ж.). Још треба забиљежити: да ли се ријеч чује само у једнини, или само у множини, или чешће стоји у једнини или у множини (на пр. *наџве*, *ногаџица* и *ногаџице* и т. д.). Уз придјев треба ставити сва три рода, ступње поређења, а тако исто и оба вида, ако се оба говоре. Уз прилоге, који се могу поредити, треба ставити и поређење. Уз глаголе: садашње вријеме и начин неодређени, а и друге облике, ако се оном, који их записује, чим било учине необични. Ако скупљач забиљежи који облик, а није га чуо, треба то да помене. Уза сваки глагол треба означити и трајност радње (је ли свршен или трајан) и да ли се може употребити и као повратан. Ако је глагол свршен (т. ј. кад показује свршену радњу, н. пр. *луџиши*), треба означити: има ли и трајан (т. ј. да показује радњу несвршену) и како гласи (н. пр. *луџаши*), или је само један или други.

5. *Уз шуџу ријеч* треба назначити: да ли је у употреби и народна (н. пр. *азур* — *гошов*, *пенџер* — *прозор*, *пџешкеш* — *поклон*).

6. *Гласовне и остале граматичке особиности*, као и дијалектске разлике, најбоље ће се видјети у истакнутим ријечима и изразима наведеним ради објашњења њихна, кад их скупљач потпуно тачно и вјерно забиљежи, управо онако *како их је чуо* из уста народних. А савјесност у тачном и вјерном записивању наредних ријечи и израза — не може се довољно препоручивати онима, који се прима овога посла.

II. Ријечи по групама предмета и појана

1. Које се мање познате ријечи умотребљавају за означавање *климата* и *годишњих времена* (зиме, прољећа, љета, јесени), као и појава на *води* (ријеци и мору), кад је мирна и избуркана?

2. Које се мање познате ријечи употребљавају за разне *географске* (не топографске) *називе*; која су *заједничка* (општа — не особна) *имена* дијелова брда, ливаде и т. д.?

3. Које су мање познате ријечи *минерала*?

4. Које су метафоре, фигуре или изреке народне узете из минералнога свијета? Н. пр. Није све *злато* што се сија.

5. Које су мање познате ријечи за *вијегетацију* (развијање) *биља*?

6. Које су необичније ријечи за поједине *дијелове биљака* (дрвета) и *дијелове ших дијелова*.

7. Која су необичнија имена за *шумско дрвје*? — Описати што тачније сваку врсту и казати за што се употребљава.

8. Осим познатих ријечи, којима се разликују поједина *шумска земљишта* (као: *забрам*, *гај*, *луг* и т. д.), које *називе* још зна скупљач?

9. Који су *називи*: за *подизање шума* (н. пр. висока гора, ниска гора, издавачна и т. д.), за *гајење* и за *сјечу горе*, за *оруџа* и *справе*, које се употребљавају за те радове; за разне врсте *шумске грађе*, *спрове* и *полуизрађене*; за *плодове шумске*; за *споредне производе* од шума (дрвени угаљ, катран и др.)

10. Како се именима разликују *шумске паше* по положају (по странама свијета), по висини и по врсти стоке, која се на пашу истјерује, по обилности траве и уопште по употреби за разне привредне струке (мљекарство, товљење и т. д.); како се зову *мјеста, гдје се стока на овим пашама зашвара, и гдје се музе и млијeko прерађује* (бачије); — како се зову *људи, који прерађују млијeko* (у сир, масло, скоруп), а како *зграде и судови*, у којима се то врши?

11. Која су необичнија имена: за врсте и сорте *воћа* у околини; за *размножавање* (за сјеме, изданак и др.), за *навршање* (калемљење), за *сађење* и *подизање* воћака; за *бербу, чување* и *прераду воћа*, за *справе* и *зграде*, потребне за ову радњу (пушница за шљиве и др. воће; уљани млин и његови дијелови); за *болести у воћака*, као и за *лијекове* и *лијечења*, ако се употребљавају; за *штеточиње* воћкама, као и за *ушукe*, који се употребљавају против ових?

12. Која су тамо имена: за *врсте грожђа*, имајући на уму *положај и земљу*, на којој винова лоза најбоље успијева, као и *доба ласшарена* и *сазревања рода*; за *виноградарство* (за размножавање, припремање земље, сађење, резивање и остале радње у винограду); за *оруђе, справе* и *приборе*, који се уз то употребљавају; за *болести винове лозе* и за *лијечење* од њих; за *штеточиње* (инсекте и др.) и *ушук њихов*; за *бербу грожђа*, и за *судове* који се при том употребљавају; за *разна вина, боју, укус, јачину њихну* и т. д.; за *мјеста и зграде, у којима се његују вина*; за *судове и свеколики подрумарски прибор*, као и за *само његовање* (претакање, бистрење и т. д.) *вина*; за *остатке и отпацке од шире и вина*, као и за *радње и производе* од тога, за *болести винске* и *све остало*, што се у народу зна о вину?

13. Како се зову *уопште, необрађена и обрађена земљишта*?

14. Који су називи: за *ливаде* и *пашњаке* према њихну положају (раван и брдовит), према обилности траве, према начину употребе, ако се наводњавају, ако се више пута косе и т. д., за *његовање ливада* и *пашњака* (наводњавање и одводњавање, попасање, косидбу, сређивање сијена и т. д.); за *оруђа, справе* и *приборе*, који се у тим радњама употребљавају; за *траве* и *остало прорашће* по ливадама и пашњацима; за *лековите* и *ошровне биљке*?

15. Која су имена и које се ријечи употребљавају: за разне *врсте земље* (н. пр. глина, глинуша, смоница, пјескуша и т. д.), а која за разне *врсте ђубрета* и *ђубрење*?

16. Ријечи за *ручна оруђа, справе* (плуг, дрљача и т. д.) и *машине* (ако се и ове гдје употребљавају) у ратарству, као и за поједине *дијелове њихове*, с напоменом о градиву од кога се израђују; речи за *обрађивање земље* (копање, орање, дрљање и т. д.)?

17. Ријечи за *врсте и сорте жити* и *осталих усјева*, који се на њивама гаје, као и за *плодове од њих*, ако се друкчије зову по биљка; за *сијање* (сјетва) и *његовање* у вријеме растења; за *прибирање плодова* (жетва, вршидба, брање и т. д.); за *чување* (смјештање), као и за *прерађивање њихно*, ако се врши код куће сељакове; за *болести ових усјева*; за *штеточиње*, као и за *радње* и *ушукe* противу њих?

18. Које су ријечи: за *разне радње у градини* (башти) и за *варива* и *усјева*, који се у градини гаје; које за *плод*, ако се друкчије зове по биљка од које је, за *цвијеће*; за *болести* и *штеточиње* градинских усјева?

19. Како се зову : све оне *зграде*, које служе за смјештање (чување) плодова и производа од пољских и градинских усјева, као и *мјеста* гдје су те зграде заједно или појединачно; *одјелци* у њима и предмети, који служе као унутрашње уређење њихно; *мјеста* и *направе*, гдје се плодови и храна на пољу смјешта (н. пр. котар, трап и т. д.)?

20. Које су метафоре, фигуре или изреке народне, узете из биљнога свијета? Н. пр.: Здрав као *дријен*; Драг ми је као *лук* очима:

21. Која су тамо имена дивљих и питомих *животиња* (звјерова и домаће стоке)?

22. Које су тамо ријечи, које се употребљавају у *сточарству* уопште : за приплод стоке (за одређивање расе, соја, пасмине, запата и т. д., — за парење, начин спаривања и т. д.); за храњење и његовање стоке; за *болести* сточне, као и за *лијекове*, који се употребљавају?

23. Које су обичне ријечи у *пастира* (чобана), које не употребљавају остали сељаци?

24. Каква *имена* дају *пастир* *стоци*, да је разликују; како се гдје називају *начини* *ровашена* *стоке*, као и *сираве* којима се то врши?

25. Каква су необичнија имена *пасширских* *паса*?

26. Како се зову *мјеста*, *гдје* *чобани* *штанују* са *стоком*, *гдје* *пасу* *стадо* и т. д.?

27. Каквих има ријечи у *продаји* и *размјени* *стоке*?

28. Које *метафоре*, *фигуре* или *знаке* употребљавају *чобани* око *послова* и *друга* чега?

29. Које су тамо *дијелци*, које се тичу: *коња* (пазећи на расу, на сој пол, старост, пасмину, спољашњост, поједине дијелове и спољне органе; — на боју длаке и остале знаке, па *ћуд* и употребу); *опреме* *коњске*; *зграда* за *коње*: појединих *дијелова*, *унутрашњег* уређења и *прибора* *стајскога*, гледајући на *градиво* од којег су *начињени*?

30. Које су тамо ријечи, које се тичу: *говедâ* (расе, соја, пасме, запата и т. д., пола старости, спољашњости тијела, боје длаке и осталијех знакова, *нарави*, употребе и т. д.); *дијелова* *јарма* и *кола* *волујских*, *означујући* и *градиво*, од кога су; *зграда* (наслона) за *разне* *врсте* *говедâ* (*краве*, *телад*, *јунад*, *бикове*, *волове*), *одјелка* и *појединијех* *дијелова* у њима, као и *прибора* *стајскога*, с напоменом од каквога су *градива*?

31. Које су тамо ријечи, које се тичу: *овце* (њене расе, соја, пасмине, пола, старости, спољашњости тијела, употребе); *зграда* за *овце* и *појединих* *дијелова* *унутрашњег* уређења (*јасле* и т. д.), и ту гледајући на *градиво* од којег су; *млијека* и *муже*, у *бацијању* за *сирење*, *мукење* *масла*, и *прављење* *скорупа*; *зграда* за *млијеко* и *бијели* *смок*, *дијелова* *њихнога* *унутрашњег* уређења; *судова* и *свеколикога* *прибора* *млекарскога*, и од каквога су *градива*; *стрижења* *оваца*; *вуне* и *прибора* за *стрижење*?

32. Исто то и за све ријечи које се тичу *козе*, у колико оно што се пита под 31. *вриједи* и за *њу*; а ако *скупљач* *зна* и за *ријечи*, које се тичу *козе*, а *нијесу* *обухваћене* *тим* *питањима*, *онда* и *те* *ријечи* *нека* *забиљежи*.

33. Исто то и за *ријечи*, које се тичу *свиње*, с додатком: *какве* се *ријечи* употребљавају у *гојсау* *свиња* и у *жирењу* у *шуми*?

34. Које су тамо *ријечи*, што се тичу *пса* и *мачке*, а њима се *казује* *одлика*, *врста*, *боја* и т. д.?

35. Како се тамо зову разне и особите врсте *мишева*?

36. Каква су особита имена разним врстама *пернатих живине*; какве се ријечи употребљавају за *њихово плођење* (јаја и насађивање), *одајивање*, *хранење* и *његовање*; како се зову *зграде* за њих, а како *поједини дјелови* у њима?

37. Каква се имена придијевају: *медаједу*, *вук*, *лисици*; *јелену*, *кошуши*, *срни*; *зецу*; *вјеверици*, *видри*; *јежу*, *јазавцу*, *рчку* и т. д.

38. Које се ријечи употребљавају у *лову*, и каква се имена дају *ловачким керовима*?

39. Која су обична имена: за *орла*, *кошца* и *друге грабљивице*!

40. Које су имена за *роду*, *штрка* и *друге барске птице*?

41. Које су обичне ријечи: за *кукавицу*, *гаврама* и *чавку*; за *коса славуја*, *врашца* и др.?

42. Које су тамо ријечи: за *жабу*, *гуштера*, *змију* и *њихове врсте*?

43. Каква су имена црвима: *пијавици*, *ојаћелици*, *брљу*, *мешљу* и т. д.?

44. Какве су ријечи: за *гусјеницу*, *лепшира*, *скакавца*, *мрава*, и т. д.

45. Које се ријечи употребљавају за *свилену бубу* (њене преображаје) и *свиларство*?

46. Које се ријечи употребљавају у *пчеларству* (имена пчела, гајење њихово итд.)?

47. Каква су имена *риба*, којих има у водама тога краја; које су ријечи за *плођење њихово* и за *мјеста гдје се плоде*; које се ријечи употребљавају у *риболову* (имена алата, начин хватања и т. д.)?

48. Каквијем се ријечима објезавају тамо *узвици* или *гласови разних птица* и *дивљих животиња*? Н. пр. во *риче*, пас *лаје*, *ћурка кауче* и т. д.

49. Које су *моторе*, *свијете* или *узрети* *народне* узете из животињскога свијета? Н. пр.: *Брз* (или: *плаћав*) *пчелар*; *лукав* као *лисица*.

50. Које су тамо ријечи за разне врсте вода: *морску*, *језерску*, *барску*, *рјечну* и т. д.; како се зову разни дијелови и облици тих вода, што се тиче количине, одношаја према сухој земљи и т. д.?

51. Које су тамо мање познате ријечи за *бродарство* (лађарство): имена *појединих дијелова лађе*, као и имена *разних врста лађа*, *чунова* и т. д.?

52. Како се тамо зову разне врсте *сухоземних путова*, *стига*, *мостова*, као и *средстава за сухоземни саобраћај* (н. пр.: *кола*, *таљге*, *тарница* и т. д.)?

53. Како се зову *дијелови кола*, а како *алати у коларници*?

54. Како се зову *дијелови бурета*, *каце*, *ведра*, *ведрице* и т. д., а како *алат у качарници*?

55. Које су ријечи за *радове* и *алате у штоларници* и *стругарници*?

56. Како се зову *воденице*, *сухаче* и *вешрењаче*, а како *дијелови њихни*?

57. Како се зову разне *прераде жити* (брашно, трице, мекиње, пре-крупa и т. д.)?

58. Како се зову *дијелови стругаре* и *ваљавице*?

59. Како се зову *алати* и *машеријал грађевинарски*?

60. Која су имена *алата*, *справа* и *градива у ковачници*?

61. Која су имена *алата*, *справа* и *градива у опанчарници* и у *другијем радионицама* за *људску обућу*.

62. Која су *ређа* имена *замаша* и *шрговине* позната у том мјесту (околини)?

63. Како се зову поједини *дијелови разбоја* (статива), а како *разне врсте шканина*: *чоха*, *платна* и т. д.?
64. Које су ријечи за *ређење конопље*, *лана* и *вуне*: како се зову *справе* за те послове?
65. Којим се ријечима служе тамо при *предењу*, *шкану*, *шивењу*, *чипкану* и *другијем женскијем пословима*: за сам посао, док је у радњи (н. пр. предиво, шав, плетиво и т. д.); за *ствар која је постала том радњом* (пређа, платно, кошуља, чарапе, чипка и т. д.), као и за *дијелове њене*?
66. Осим *справе* за ткање, како се називају *справе* и *оруђа* и за *ошале женске послове*, као и *дијелови њихни*, и од којег су *градива*?
67. Које су ријечи за *разне врсте оружја* и за *дијелове његове*?
68. Које су ријечи, које се тичу *цркве* и *ствари црквенијех*?
69. Које су мање познате ријечи *боравишта људска* (колиба, кућа, кула и т. д.), а које за *дјелове њихне* (одај, зид, врата и т. д.)?
70. Које су ријечи, које се тичу *качаре*, *казанице* и *печење ракије*?
71. Које су мање познате ријечи за *дјеловање кујине*, за *приборе* и *посуђе у њој*?
72. Којим се ријечима народ служи при *кужању*, и која су особита имена за *јела* и *пића*?
73. Којим се ријечима казује која радња за *одржавање живота људскога*, а којим — *животињскога* (једење, пијење, рађање, умирање и т. д.; н. пр. човјек *пије*, пас *лоче*; *дијете се родило*, *псето оштенило*; човјек *умро*, коњ *липсао* и т. д.)
74. Како се зову поједини *дијелови људског*, а како *животињскога* *шијела*?
75. Које су необичније ријечи за *душевна опажања* (за вид, слух, мирис и т. д.), а које за *осјећања*?
76. Које су необичније ријечи за *разне врсте осјећања* (пријатна и непријатна: за радост, жалост, тугу, вјету и т. д.)?
77. Које су необичније ријечи за *напојна пиће* (*покреше*) (афекте)?
78. Како се називају разни мисаони (апстрактни) *појмови* (памет, ум, дух, свијест, жеља, воља и т. д.)?
79. Како се обилежавају *појмови*, у којима се објављује *воља људска*, вршећи добро и зло у свијету (добар — доброта, милост — милостив и т. д.)?
80. Којим се ријечима исказује *свићање* или *допадање* (лијепо — лепота), а којим *одвратност* (ружно — ругоба)?
81. Каквијех има ријечи за *задружни* и *породични живот сељака* у том крају?
82. Каквијех има ријечи за *право* и *службениост*?
83. Како се у том крају називају *органи управнијех* и *судскијех власти*: општинске (предеједник, кнез, кнег, биров и т. д.), *среске* (котарске) и т. д.; како *радње* и *круг рада њихова*?
84. Како *себе* зову сељаци у том крају? Има ли какве разлике у садашњим називима: *сељак*, *шежик*, *рашар*, *земљодјелац* и т. д.?
85. Како се зову поједини *дијелови одијела мушкога*, а како *женскога* (удатијех жена, удовица, млада, дјевојака, дјеце, мушке и женске)?
86. Како се зову поједини *украси* и *накиши женски*?
87. Како се зову *разне врсте игара* (друштвенијех), и које се ријечи употребљавају *при игрању*?

88. Која су имена *дјетији игра*, и које се ријечи при тим играма употребљавају?

89. Којим се ријечима означаје *сродство* (од најближега до најдаљега)?

90. Која су имена за *болести људске*, а која за *животињске*?

91. Које су ријечи за имена *домаћих лијекова*?

92. Које се ријечи употребљавају при *свадби* (од *прошевине* до *вјенчања*), а које при *свима обичајима народнијем*?

93. Које се ријечи употребљавају као *поздрави* при *разнијем састанцима* и *скуповима народнијем*?

94. Које су *непознатије клешве*, као и ријечи које се употребљавају при *врачању, чарању* и осталијем *народнијем празнојерицама*?

95. Које су мање познате *грдње*?

96. Која су имена за *разне врсте музичких справа и дијелова њених*; како се *назива сама радња* (свирка), која се изводи тијем музичким справама (нпр. уз *гусле* се *гуди*, у *фрулу* се *свира*, у *тамбуру удара* и т. д.)?

97. Како се тамо зову *разне појаве у атмосфери* (киша, *снијег*, *вјетрови*, *облаци* и остали *појави у ваздуху*)?

98. Које се тамо ријечи употребљавају за *дане, мјесеце* и *празнике*?

99. Којим именима *народ* зове *поједине звијезде* и *гомиле звјездане* (*даница, штапци*, и т. д.)?

Завршне напомене. — 1. Циљ је овому одјељку *Упуштва*, да скупљачима сврати пажњу на све ријечи и на сва, што разноврснија, значења њихна, како би се, колико се више може, *све* то прикупило и ушло у рјечник, те да он буде не само потпун рјечник садашњег књижевнога — него и *народнога, критичког језика*; али ако скупљач зна и за ријечи, чија значења нијесу обухваћена овим питањима, *Лексикографски одсек* ће и такве ријечи примити радо и са хвалом скупљачу.

3. Исто тако, скупљачима стоји до воље: хоће ли, према мјеснијем приликама и према својим силама, одговарати на ова питања или само на нека од њих.

3. Скупљене ријечи *Одсек* ће примати за годину дана од објаве овог *позива* и *упуштва*, а треба их слати на адресу: *Лексикографском одсеку Српске Краљевске Академије у Биограду.*

У *Биограду*, 31 децембра 1898.

Секретар *Лексикографскога одсека,*

Момчило Иванић.

Замјеник *предеједника Лексикограф. одсека,*

П. П. Ђорђевић

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. Свеска за мјесец *Фебруар*, година шеста, изашла је с овом садржином:

* * * *пјесма Милорада Ј. Митровића.* — На раскршћу, — слика из живота — написао *Радоје Домановић.* — Разоружање и општи мир, I. д-р *М. Р. Веснић*, II. д-р *М. Ј. Спалајковић.* — *Оргуљаш*, с *пољског Лазар Р. Кнежевић.* — *Српски народ у скопској епархији и његове школе у 1896/7 години* од *П. Балканског* (наставак). — *Тржиште људских таштина* роман без јунака, написао *Виљем Меклис Текере* (наставак). — *Увод у поредну анатомију и физиологију*, приступно предавање др. *Војислава Ђорђевића*, ванр. проф. *велике школе* (свршетак). У *споменуцу госпођице*, *пјесма* од *Јеле.* — *Двадесетогодишња окупација Босне и Херцеговине* од *Јозефа Холечека* — *Позоришни преглед*, *Гордана*, од *Богдана Поповића* и *Сте-*

ријино Вече од Бор. П. — Научна хроника. — Књижевност, Гете и српска народна појесја, предавање држано 25 новембра од д-ра Матије Мурка. — Критика и библиографија: Српски краљевски престо и питање о његову наследству и т. д. написао Љуб. Андрејевић, реферат од Ст. Ст. Православна хришћанска Етика написао Петар С. Протић Реферат од д-ра Бранислава Петронијевића. *Historiskà mluvnice jazyka českého*. Napisal Jan Gebauer. 1898. Реферат од С. Н. Т. Vladoje S. Jugović, *Slike iz života*. Zagreb 1898. Реферат од Ј. Ј. Моганића. Опсерваторија и њене метеоролошке студије, од Милана Недељковића Београд 1898. Реферат од Лаза-рвића. Милићев гроб. Написао Мих. Сретеновић. Београд 1898. Реферат од С. Скупљени историјски и етнографски списи Вука Ст. Караџића. Београд 1898. Реферат од β. С. М. Куљбакинъ: *Замѣтки о языкѣ и правописании Волканова евангелија I-IV оштампано из „Извѣстий“ рус. императ. Акад. Наука, т. III. књ. IV*). реферат од А. Б. — Биљешке: Друштва. — Књижевност. — Новинарство. — Лични гласови. — Различност. — Исправка. — Огласи.

Изашло је „Бранково Коло“ бр. 8. год. V. са овом садржином: Чета Мијатовић (Лондон): Кнез градоје од Орлова Града. Приповијетка из времена боја на Косову. 8. — Божја С. Николајевић (Берлин): Туђинка. (Пјесма). — Из Србијанке Симе Милутиновића Сарајлије: Полза Фрајкоретва. Коментар Драгутина С. Милутиновића (Биоград). — Драгомир Брзак (Биоград): У комисији. Свакојаке слике и прилике из мојег биљешника (VI. „Власт све може“) 2. — Проф. Милутин Јакшић (Карловци): О Арсенију IV. Јовановићу Шакабенти. Лекције из историје Карловачке митрополије. 8. — Марко Цар (Вадар): Споменик Владици Раду Анастаса Боцарића. — Ковчезић: Ковчезића биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Биљешке о умјетности.

„Зора“. Лист за забаву, поуку и књижевност. (Власник и уредник Јован Дучић. Број II. Година IV. У Мостару, 1 фебруара 1899.

Садржај: Од *Scmpaga*: О ширењу српске књиге. — Пјесме: Јован Дучић: Моја пјесма. — Приповијетке: Раде М. Домановић: Смрт, слика из сеоског живота у Србији. — Н.: Клавдије, Из далеке прошлости. — И. Н. Потапенко: Парче хљеба, превео Ник. Николајевић. — Поука: Миленко М. Вукићевић: Тврзелез Алија (наставак). — *Suprijan Robert*: О пријеисторијској словенској заједници под опћим именом Ванда или Венета, превео Мар. Мар. — Од Уредника: Таковски устанак, слика Паје Јовановића (послана уредништву Зоре на приказ). — Живот и обичаји српскога народа: Осман А. Ђикић: Народне празновјерице у Херцеговини (свршетак). — Оцјене и прикази: Милићев гроб, слика из сеоског живота, написао Мих. Сретеновић, оцјенује Ц. Ц. Преглед листова. — Хроника: Књижевност. — Разно. — Лица.

Изашао је и III. број „Зоре“ са овим садржајем:

Од Уредника: Патриотизам у Књижевности. — Пјесме: Драгутин Ј. Илић: Својој нади. — Алекса Шантић: Нимфа. — Милета Јакшић: У ноћи. — † Јефта Р. Шантић: Роб (романс). — Јован Дучић: Из пошљедњих пјесма Лејила. — Приповијетке: Свет. Ђоровић: Богојављенска ноћ, пртица из Мостара. — А. Чехов: Биједа, превео Веља Миросављевић. — Поука: *John Lubbock*: Поесија, превео Ј. М. Ј. — *Suprijan Robert*: О пријеисторијској словенској заједници под опћим именом Ванда или Ве-

неда, превео Мар. Мар. (свршетак). — Писма: Из Берлина од Ђорђа Миловановића. — Из Београда од М. — Оцјене и прикази: Јубиларна књига: Приморска обличја, нове приче С. Матавуља, приказује Ignotus. — Преглед листова. — Хроника: Књижевност. — Умјетност. — Разно. — Читула.

„Зора“ излази почетком сваког мјесеца. Износи 4—5 табака, а цијена јој је: на читаву годину 4 фор. или 9 д., за ђаке 3 фор. или 7 д.

Претплату „Зоре“ прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница Пахер и Кисића у Мостару, Дворска Књижарница Мите Стајића у Биограду и сви њени повјереници. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска стаје 40 новчића. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајићи од петит-редка у једном ступцу и то: за јелно оглашавање по 6 новч., за три оглашавања по 4 новч., а за више од три пута, као и за огласе на читавој стради, знатно јевтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 новч. биљеговине.

Пропаст Јаничара 3 јуна 1826 године. Написао Чедо Мијатовић. Издање књижаре Сретена Ј. Ђорђевића у Биограду. 1899. Цијона је 70 пара или 35 новч. Ст. 67. 8-е. Ни ова књига није изостала иза осталијех радова истог писца и чита се са задовољством. Нек је препоручена.

„Нови Васпитач“, орган за педагошку књижевност. Власник Мита Нешковић. Свеска III Година XII. Ср. Карловци. 1899.

Садржина: Дјела љубави ближњег — Којим се начином може најсигурније постићи ваљан успјех у краснопису. — Грађа за васпитно-научну основу. — **Историја Срба** у практичним примјерима за предавање у народним школама. — На свечари у **Конвенту**. — Књижевни преглед „Новог Васпитача.“

„Учитељски Пријатељ.“ Главни уредник Сава Шибалић, власник Савић и Комп. Излази сваке недјеље. Цијона годишња само 1 фор. До сад је изашло овог листа 9 бр. лијепе садржине, за учитеље и неучитеље врло занимљиве. Ево у потоња два броја што има: Угледна предавања; Утицај задруге на васпитање дјце (од Јов. Голубовића, учитеља); Ручни рад; Животописи славнијех људи (Цицерон; Мирабо; г. Теофраст); Грозна смрт (приповијетка Алф. Деде); Школски надзорници; Афоризми; Учитељско кретање; Школске вијести из славенског свијета, из страног свијета; Разне вијести; Анегдоте; Из разнијех крајева; Књиге и листови; и др. — Из горњег се види, да уредник не жали труда, да учитељима пружи што више духовне хране послије часова мучног школског рада. Цијена је заиста мала тако, да овај лист може набавити сваки учитељ. Препоручује се.

Поуке за домаћице за ученике III и IV раз. написали Љ. Ж. учитељица М. С. учитељ цијена за III раз. 60 пр. IV раз. 60 пр.

Изашло је из штампе и у свима књижарама у Србији може се добити: **Моралне и гриђанске поуке**, за школу и народ. Написао: Стево Чутурило школски надзорник цијена 1 дин. 50 пр. дин.

Пољопривредна читанка, за основне и продужне школе. Израдио Д. Ј. Путниковић учитељ цијена 1. динар.

Изашло је дјело *Народне умотворине* и псци нашега времена књига прва **Смрт Смаил-аге Ченгића**, написао Иван Мажуранић.

Подписана књижара понудила је К. Миленовића професора у гимназији Краља Александра I, да јој приправи за штампу најприје „Смрт Смаил-аге Ченгића,“ а по том и друга нека дјела, која су под натписом „штиво“ поменута у најновијим „наставним плановима за средње школе.“ Дјела дакле која ће изlazити под горњим натписом биће намијењена нарочито ученицима средњих школа. Тога ради ће исти професор приправити за штампу и друга дјела, као: народне пјесме (о ускоцима и друге), народне приповијетке (неколико свезака), народне пословице; из дјела Ђ. Даничића (више свезата), из дјела В. Ст. Караџића (више свезака), пјесме Бранка Радичевића, пјесме П. П. Његоша, приповијетке Ст. М. Љубише, и тако даље.

Књижара је рада да свака од ових књига по величини буде као ова прва. У књигама у којима ће бити народне умотворине гледаће се онај-више на граматичку анализу, а на то ће се — поред других ствари — више или мање гледати и у осталим дјелима. Вукова и Даничићева дјела излазиће са свим другојачије, јер ће уза сваку књигу стајати додаток у ком ће бити скупљена грађа за речник, који ће по свој прилици изаћи на свијет после десетак година. Особито ће се гледати да дјела Вукова и Даничићева буду на корист читаоцима: у сваком додатку осим реченога биће доста прилога за српску граматичку и за српски правопис: наводиће се на пр. многи примјери ради реда у коме стоје ријечи; показивајуће се такођер које ријечи треба писати великим словом у почетку како треба писати адвербијалне ријечи (ноћ, пре, да), а у познијим дјелима показиће се и интерпункција.

Књизи: „Смрт Смаил-аге Ченгића“ цијена је 1 динар. Може се купити у свима књижарама у Србији на 5 књига бесплатно.

Биоград.

Књижара В. Валожња.

Изишао је 9. број „Школског Одјека“ са овијем садржајем: За себе и за своју својту. Од К. — О аперцепцији. Одломак из педагошке монографије др. Карла Ланге-а. По преводу Ал. Марића. (Наставак). — Покрети за преображај западно-јевропскијех школа. — Из школског круга: Употреба Вуковићеве рачунице за Ш. разред српске народне школе. (Наставак). — Из српских и страних листова. — Биљешке. — Прикази.

„Школски Одјек“ излази сваког 1., 10. и 20. дана у мјесецу. Стаје на годину 4 фор. или 10 динара, на четврт 1 фор. или 2 дин. ф0 пара. Огласи се рачунају по 6 новч. од реда из ситних слова, и сваки пут плаћа се за жиг 30 новч. — Рукописи се шаљу уредништву „Школског Одјека“ у Нови Сад, а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Читуља. † Илија Вукићевић, професор биоградске гимназије, спреман млад човјек и одличан српски приповједач, умро је послје тешког душевног боловања у Биограду. И српска школа и српска књига изгубили су много смрћу Илијином. Овај губитак осјећа и истиче сваколика српска штампа. Над гробом се дирљивим говором опрсетио с покојником српски књижевник Јанко Веселиновић. На погребу су учествовали највиђенији представници свијех редова биоградског становништва.

Лака му земља!

Књижевни оглас. — Изшла је из штампе нова књига „Српске народне приповијестке“ од српског књижевника пок. Атанасија Николића.

Књига је велика, штампана је на финој артији, веома укусно израђена и са сликом пишчевом, а стаје само 2 динара или 2 круне.

Ова лијепа и велика збирка српских народних умотворина добро ће доћи свима породицама, јер ће у њој наћи забаве и старо и младо. Пре-продавцима $\frac{1}{3}$ рабата.

Ко пошље 4 круне добиће 3 књиге (једну на дар), ко пошље 8 круна добиће 6 књига (2 на дар) и т. д.

Паре са порукама треба слати упутницом: Knjižari Savića i Komp. Zemun.

Добриловски учитељ. Сличца из учитељског живота. Написао Мих. Сретеновић. Биоград. 1899 г. Цијена 10 новч.

К Њ И Ж Е В Н И О Г Л А С.

Његово Високопреосвештенство наш Митрополит Господин Митрофан, старајући се за добро своје пастве, написао је:

„Спомоћно упутство о исповиједи

ЗА СВЕШТЕНСТВО И НАРОД.“

Ово је дјело најприје било штампано у нашој „Просвјети.“

Управа Митрополијске канцеларије, увиђајући, да се наше свештенство и народ овијем врло важнијем дјелом не би могли користити из „Просвјете,“ у којој је дјело излазило у течају три године, колико кад би се оно штампало засебно, одлучила је, да се споменуто дјело из трогодишње „Просвјете“ прештампа и изда у засебној књизи.

Ово дјело нашег Архипастира врло је поучно за свакога православнога Хришћанина, а свештенству је просто необходимо

нужно, за то га и препоручујемо најтоплије како свештенству, тако и народу.

Дјело је готово. Штампано је у Државној Штампарији на Цетињу на лијепој хартији велике осмине и износи око 20 штампанијех табака.

Цијена је књизи 1 фиор. Ко скупи 10 књига, једанаесту добија на дар. Добити се може у Управи митрополијске канцеларије.

POZIV NA PREDPLATU

„DOM I SVIETA“ I „ZVEKANA“

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIC

Svaki predplatnik dobije ~~na dar~~ četiri krasne bojadisane slike na dar.

„Dom i Sviet“ jest jedini veliki ilustrovani list te zaslužuje podporu svakoga rodoljuba.

„Dom i Sviet“ sabire oko sebe najbolje pisce i donosi zaista izvrstno i vrlo zanimivo štivo.

„Dom i Sviet“ jest uza sve to, što je obilniji sadržajem nego ikoji drugi hrvatski beletristički časopis, najjeftiniji, pošto predplata iznosi 6 fr. na cielu, 3 fr. na pol, 1 fr. 50 nč. na četvrt godine, a pojedini broj stoji samo 25 nč

„ZVEKAN“, šaljivi ilustrovani list, stoji na godinu 4 for., na pol 2 for., na četvrt 1 for., a predplatnici „DOMA I SVIETA“ dobivaju za polovicu cijene, naime: 2 for. na cielu, 1 for. na pol, a 50 nč. na četvrt godine, a pojedini broj samo za 10 nč.

Nakladna knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) Zagreb.

П О Р У К А У Р Е Д Н И Ш Т В А .

Госп. Вук. Масловарићу, уишелу. У чланку „Естетичко васпитање“ међу осталијем стоји, да су и најновија издања нашијех уџбеника препуна „архаизама, провинцијализама и некијех „научнијех“ израза“. Да се уз сву пажњу чланова комисије омакло што шта, што не би требало, то стоји, и то комисија зна, али да су тако *преступи* наши уџбеници горе споменутог, то није знала. За то бисте веома обвезали комисију, да изнесете *све* неумјесне ријечи, изразе и т. д. На тај бисте се начин одужили и Главном Школском Надзорништву, које је упутило још 20 марта год. 1898 нарочиту окружницу бр. 700 на све учитеље, да што прије поднесу своје опаске на издате уџбенике. На жалост до данас готово нико се није одазвао овом позиву. Да комисија ради *само* на издавању школскијех уџбеника и то би било доста посла, па и опет не би било чуда, кад би се омакло што шта, што не би требало да буде у уџбенику. Међу тим сваки од чланова комисије оптерећен је и другијем многијем пословима, те се не може замјерити, што се може наћи по штогод, што треба исправити. Комисија ће бити веома благодарна, ако Ви и остала господа учитељи што прије изнесете све, што би се имало замјерити нашијем уџбеницима, а и уредништво ће „Просвјете“ драге воље изнијети на јавност такве радове, само ако то пожелете писци и ако буду умјесни.

(4) Христос наговјештавајући будуће блаженство, хтјече већ овдје да покаже неку слику његову, као што ју је наскоро потом и показао својим ученицима, кад се преобразио пред њима.

Хришћанска поука.

1.) Ко се себе не одрече и не узме на се крста свога, тај не може бити савршени пошљедоватељ Христов.

2.) Ко овдје не признаје Христа, тога и Христос неће признати у вријеме свог другог доласка.

Наравствена (морална) поука.

Више свега ваља се старати о спасењу душе, јер ако би ти завладао и цијелим свијетом, нећеш од тога имати ни најмање користи, ако душу изгубиш ушљед гријехова. —

Јеванђеље четврте недјеље поста.

(Марко IX, 17. — М. зм. 40.)

BIBLIOTEKA

Садржај. Исус Христос исцјељује бијесна човјека.

а.) *Ужасно страдање бијеснога човјека.*

1.) Једном приступи ка Христу човјек, који јављаше, да му је довео сина свога, који имађаше духа нијема. ст. 17.

2.) Он причаше Христу, да се син његов у онај пар, кад овај дух напане на њ, ваља, баца из уста пјену, шкрипи зубима и да се уз то јако суши; и да је молио ученике његове, да истјерају тога бијеса из њега, али да га ови истјерати не могоше. ст. 18.

3.) Христос најприје љутито одговори овом човјеку, докле ће бити с невјерним Јудејцима. и докле ће трпјети поруге и клевете њихове, а по том заповједи, да му доведу тога бијеснога и нијемога. ст. 19.

4.) Кад га доведоше, стаде га дух толико мучити, да је пао на земљу и стао се ваљати и бацати пјену. ст. 20.

5.) Христос запита оца, колико је времена, како страда од тога. А отац одговори, да пати од тога недуга већ од дјетинства. ст. 21.

6.) И да је тај зли дух много пута бацао сина његова или у ватру, или у воду, да га растави са животом. Затим мољаше Христа, да им се смилује и да им, ако може, помогне. ст. 22.

б.) Исповиједање вјере очине.

1.) Христос му рече, ако може вјеровати, јер је све могуће ономе, који вјерује. ст. 23.

2.) Отац бијеснога дјетета се одмах заплака и кроз плач рече, да несумњиво вјерује, молећи, да Христос помогне његовом невјерству. ст. 24.

в.) Изгон бијеса из нијемога.

1.) Христос видјевши, да се народ сакупља у великом броју, заповједи нечистоме духу, да изиђе из дјетета и да више не улази у њ. ст. 25.

2.) Нечисти дух изиђе из њега с великом виком, измучивши га толико, да дијете бјеше кô мртво тако, да су многи, који га гледаху, мислили, да је савршено умро. ст. 26.

3.) Христос га узне за руку и подиже, а дијете устаде здраво. ст. 27.

г.) Мољба и молитве.

1.) Кад Христос дође кући, упиташе га на само ученици, зашто они не могоше истјерати бијеса из тога дјетета. ст. 28.

2.) Христос им одговори, да се бјесови изгоне само постом и молитвом. ст. 29.

д.) Претсказање Христово о смрти својој и васкрсењу.

1.) Изипавши Христос отоле пође са ученицима својима кроз Галилејску земљу, и не хтједе да ко дозна за њ. (1.) ст. 30.

2.) Јер учаше ученике своје, да ће на скоро бити предан у руке Јудејаца, који ће га убити, и да ће Он пошље своје смрти трећега дана васкрснути. ст. 31.

Тумачење.

(1.) Т. ј. да га Галилејци не задржавају код себе, јер је Он журио да иде у Јерусалим на смрт, о којој је такођер тајно објавио ученицима, да је дужан смрћу својом удовољити вољи Божијој, и искупити род човјечији.

Хришћанска поука.

Молитва и пост је неопходно средство, којим се тјерају бигеси, јер и једно и друго тјелеснога човјека узводи к Богу и чини га као духовним.

Наравствена (морална) поука.

Кад хоћеш, да ти молитва или пост буде од помоћи, то својски набљудавај и једно и друго, јер као што птица не може летити с једним крилом без другога, тако ни молитва без поста не помаже савршено. —

Јеванђеље пете недјеље поста.

(Марко, X, 33.—45. зач. 47.)

Садржај. Исус Христос претсказује своју скору смрт, и отказује првијенство, које су хтјели да имају у царству небесном Јаков и Јован, и учи их да буду смирени.

а.) *Претсказивање о скорој смрти Христовој.*

1.) Кад је Христос ишао у Јерусалим, тада је собом узео свих дванаест ученика својих, и казиваше им, што ће с њиме бити у Јерусалиму, да ће наине у томе граду бити предан првосвештеницима и књижевницима. ст. 33.

2.) И да ће га првосвештеници осудити на смрт, да ће га предати народу, да ће му се ругати, да ће га бити, поцљувати га и убити, али, да ће Он у трећи дан пошље своје смрти васкрснути. ст. 34.

б.) *Молба Јаковљева и Јованова.*

1.) Тада му дођоше његова два ученика, Јаков и Јован, који му говораху, да им учини оно, што ће га они молити. ст. 35.

2.) Христос их запита, што хоће да им учини. ст. 36.

3.) Они му одговореше, да им учини то, да му један сједне с десне стране, а други с лијеве, кад буде у слави својој. (1.) ст. 37.

в.) *Одговор Христов Јакову и Јовану.*

1.) Христос им на то рече, да не знају, што ишту (2.), па затим их запита, могу ли пити ону чашу, коју Он пије, и крстити се крштењем, којим се Он крсти. (3.) ст. 38.

2.) А они на то рекоше, да могу испунити и једно и друго. ст. 39.

3.) А Христос им рече, да ће чашу, коју Он буде пио, ваистину испити, и крстити се крштењем, којим се Он крсти (4.); а да му сједну с десна или с лијева, рече, да им Он то не може учинити, него ће то мјесто добити они, којима је оно приправљено. ст. 40.

4.) А кад остала десеторица ученика Христових чуше, што моле Јаков и Јован, почеше се срдити на њих. ст. 41.

г.) *Образац смирености.*

1.) Христос дозвавши их рече им: ви знате, да кнезови народни владају над народима, и да поглавари управљају њима. (5.) ст. 42.

2.) Али међу апостолима да не буде тако, но напротив онај, који хоће да буде већи међу њима, да им буде слуга, и онај који хоће да буде први међу њима, да им свима буде слуга. (6.) ст. 43—44.

3.) Па стављајући им самога себе за примјер, рече, да Он није дошао на свијет стом намјером, да му служе, но да Он сам послужи и да смрћу својом откупи све људе од муке вјечне. ст. 45.

Тумачење.

(1.) Кад су Јаков и Јован чули од Христа, да ће Он пошље смрти своје васкреснути славно, то њих двојица први између осталих свију апостола похиташе и замолише га, да им да прво мјесто до себе, мислећи, да ће царство Христово бити на земљи.

(2.) Т. ј. ови ученици нијесу знали, да је то царство духовно и небесно, а не тјелесно и земаљско, те које се не даје по родбинском нашљеству, но по заслугама.

(3.) Пошто је Христос имао да добије царство ушљед страдања и крсне смрти, за то их и пита, хоће ли моћи и они тим путем доћи у оно.

(4.) Ово је претсказање Христово о страдању и мучењу Јаковљевом и Јовановом, које их заиста до пошљетка није ни мимоишло.

(5.) Овдје Христос не пориче нити забрањује поглаварства ни власти духовне, која је у социјалном животу нужна, те дакле и установљена по праву природном и Божијем; но само забрањује гордост, честољубље и првијенство.

(6.) Овијем ријечима Христос показује пут, којим треба уљећи на небо, т. ј. путем смирености.

Хришћанска поука.

Сваку нашу молбу, ако је њен предмет честољубље и гордост, одбацује Бог.

Нравствена (морална) поука.

1.) Кад хоћеш да си прави пошљедоватељ Христов, ти се понизуј и буди свима слуга.

2.) Како си висок, толико се понизи, те ћеш се тако прославити.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Јеванђеље шесте недјеље поста или недјеље Цвјетне.

(Јов XII. 1—18. Зач. 41.)

Садржај. Исус Христос вечера у Витанији, гдје му Марија Магдалина помазује ноге миром, и други дан свечано улази у Јерусалим.

а.) Мазанье Христових ногу миром.

1.) На шест дана пред празник јудејски, који се зваше Пасха, дође Христос у Витанију, гдје живљаше Лазар, кога је он васкрсао из мртвих. ст. 1.

2.) Овдје бјеше за Христа зготовљена вечера, при којој му служаше Марта, и Лазар вечераше с њим. ст. 2.

3.) Тада Марија Магдалина узе литру скупоцјеног мира, које бјеше зготовљено од чиста нарда, који је најбоља биљка што расте у Пистикији граду Индијском, и њиме помаза ноге Христове и отре их косом својом; а сва кућа замириса од мира тога. ст. 3.

б.) Среброљубље Јуде Искариотскога.

1.) Јуда Искариотски, који је намислио да изда Христа, рече тада: „зашто се ово миро не продаде за триста гроша и не подијели сиромасима?“ ст. 4—5.

2.) А ово он не рече за то, што се заиста старао за сиромаше, и што се бринуо за то да се олакша њихов тежак положај, него за то, што бјеше тат и имаше ковчежић и носаше у њем сабране новце. (1) ст. 6.

в.) Одговор Христов на Јудин предлог.

1.) Христос рече свима, који су се ту десили, да не коре Марију, јер је она тим помазањем спремила тијело његово на сахрану. ст. 7.

2.) Сиромаша увијек има на свијету, но Христа нијесу могли имати увијек ува се. ст. 8.

г.) Долазак народа ка Христу.

1.) Разумјевши многи Јудејци, да је Христос у Витанији, дођоше да виде не само Христа, но и Лазара, за кога чуше, да је васкрсао из мртвих. ст. 9.

2.) А свештенички главари јудејски договореше се, да убију не само Христа, но и Лазара. ст. 10.

3.) А то хтједоше учинити једино из зависти, што видјеше, да многи Јудејци вјеровашу у Исуса Христа. (2.) ст. 11.

е.) Улазак Христов у Јерусалим.

1.) Другога дана многи од народа, који дође на празник, чуше, да Христос иде у Јерусалим. ст. 12.

2.) И са гранчицама од финикова и палмова дрвета изиђоше му у сусрет и поздрављајући га викаху: Осана, (3.), благословен, који долази у име Господње Цар Израилев. ст. 13.

3.) Христос нашавши магаре, усједе на њ, као што претсказано бјеше у св. Писму овим ријечима: Не бој се, кћери Сионова (4), ево цар твој иде сједећи на магарету. ст. 14—15.

4.) Ово не разумјеше ученици његови прије, но кад се Христос већ прославио, онда се опоменуше, да је ово о њему претсказано било. ст. 16.

5.) Овај величанствени дочек спремише Христу Јудејци за то, што је народ чуо о васкрсењу Лазареву баш од самих оних људи, који су својима очима видјели, како је Христос мртва Лазара позвао из гроба и повратио му живот. ст. 17—18.

Тумачење.

(1) Јуда издајник Христов жељаше, да се то миро прода, и да се њему новци уруче, јер је добро знао, да Христос не би марио имати толику силу новца, него би на пошљетку њему дао и заповједио да га подијели сиромасима, а он кад би добио такву заповијест, без сумње би украо повећи дио.

(2) Старјешине јудејске не само да су завидјеле слави Христовој, него су се и бојале, да не би Јудејци тада, када се у великом мноштву сакупе у Јерусалим на празник, те виде Лазара, кога је Христос четврти дан послје смрти васкрсао, сви листом у Христа повјеровали. Па намјеравајући да то спријече, закључише да и Лазара убију.

(3) Осана, ријеч је јеврејска или сирска, и Јудејци је употребљаваху тада, када хтједоше да изјаве своју радост. Ријеч та управо значи: *спаси, сачувај, помози*. Овај је израз овдје врло доликовао Христу, јер је долазио у Јерусалим као онај, који има бити побједилац смрти.

(4) Сион је гора, на којој лежаше горњи дио града Јерусалима. А под именом кћери јерусалимске разумијевају се сви грађани јерусалимски и сав народ Израилски.

Исус Христос је прави Месија, кога Израелитани очекивали, јер се на њему испунише сва пророштва о Месији.

Наравствена (морална) поука.

Свагда прослављај Христа и ријечима и дјелима твојима, јер је Он Цар твој и Спаситељ.

Празнична Јеванђеља.

(Мат. II, 1.- 12. Зач. 3.)

Садржај. Исус Христос се рађа у Витлејему и долазе мудраци да му се поклонe.

а.) Долазак мудраца у Јерусалим.

1.) Кад се је Христос родио у Витлејему (1) Јудејском, за вријеме царовања Иродова, дођоше мудраци од истока (2.) у Јерусалим. ст. 1.

2.) Те питаху јерусалимске житеље, гдје је цар јудејски што се родио, јер су видјели звијезду његову, (3) и дошли да му се поклоне. ст. 2.

б.) Страх Иродов и цијелог Јерусалима.

1.) Кад то чу Ирод цар уплаши се јако, а и сви Јерусалимски житељи с њиме. (4.) ст. 3.

2.) Ирод заплашен сазва све главаре свештеничке и књижевнике јудејске и питаше их, гдје се има родити Христос. ст. 4.

3.) Главари и свештеници одговорише Ироду, да ће се Христос родити у Витлејему граду јудејском. ст. 5

4.) За свједочанство позиваху се они на Михеја пророка, који је о том претсказао овима ријечима: И ти Витлејеме, земљо Јудина, ни почем нијеси најмањи у држави Јудиној, јер ће из тебе изићи вођа, који ће пасти народ мој Израиља. ст. 6.

в.) Лукавство Иродово према Христу.

1.) Онда Ирод тајно (5) дозва к себи мудраце и питаше их, кад им се појавила звијезда. ст. 7.

2.) И сазнавши то посла их у Витлејем, да се тачно распитају за рођено дијете и кад га нађу, да му јаве, те да и он оде да му се поклони. (6.) ст. 8.

г.) Мудраци и њихове бијеше.

1.) Послије ових Иродових ријечи пођоше мудраци на пут предвођени звијездом, која иђаше пред њима док не дође и стаде одозго, гдје бјеше дијете, које они тражише. ст. 9.

2.) А кад видјеше звијезду, веома се обрадоваше, и ушавши у стају, видјеше дијете с Маријом матером његовом, и падоше и поклонише му се, и дадоше му на дар (7.) злато, тамјан и смирну. (8.) ст. 10—11.

3.) А кад се наумише вратити отуда, добише у сву вијест, да се не враћају Ироду, стога другим путем одоше у своју земљу. ст. 12.

Тумачење.

(1.) Витлејем је сада само сеоце, али је и данас славно и знаменито тиме, што се у њему родио Спаситељ свијета.

(2.) Мудраци (волсви) бијаху персијски учењаци, особито звјездознанци, који уједно бијаху и цареви Персијанаца и Ми-

ђанā. Прво су мудраце ради мудрости њихове сви врло уважавали и поштовали, но послѣје је ово име, ушљед злоупотребе звјездознанства, изгубило своју првашњу цијену, те значи врача, отровника и вјешца, као што се види у дјел. апост. XIII. 6. 8.

(3.) Звијезда ова, по тумачењу неких, није била вештаствена, као што су звијезде, које ми видимо, но нека нова појава, која је у ваздуху изведена силом анђеоском, пуна велике свјетлости, а имађаше циљ, да доведе мудраце Христу, који се родио.

(4.) Ирод се уплаши, јер се бојао, да га не би рођени Месија, за кога су Јудејци мислили, да ће бити цар земаљски, свргнуо с царскога пријестола, јер Ирод не бјеше родом Јудејац, но Идумејац. А житељи се јерусалимски уплашише прво зато, што су многи од њих били у милости код Ирода, а друго зато, што књижевници и главари свештенички, тражећи времена блага, нијесу помишљали на долазак Месијин; а треће, што су се неки ваљали у гријеху, па су се зато бојали, да их не казни Месија.

(5.) Ирод питаше мудраце потајно једно ради тога, да се не би пронио глас о рођењу Месијином, па се кроз то народ побунио; а друго ради тога, да подробније дозна од мудраца о свима околностима појавивше се звијезде.

(6.) Овако говораше Ирод мудрацима с том намјером, да га боље послушају, а у самој ствари помишљаше на то, како ће да усррти Христа.

(7.) У Арапа и источних народа постајао је древни обичај, да к цару или владару долазе с даровима, па слиједећи овом обичају донесоше и Христу дарове.

(8.) Тамјан се иначе зове ливан или ладан, а смирна (измирна) значи миомирисну маст или смолу.

Хришћанска поука.

1.) Исус Христос је прави Бог и прави човјек, који се као човјек родио од Пречисте Дјеве Марије у Витлејему Јудејском.

2.) Ко тражи Христа, томе Христос сам показује пут да га нађе.

Наравствена (морална) поука.

Богу су по вољи и вештаствени дарови, кад му их од срца посвећујемо; али су му много пријатније добродјетељи, кад му их приносимо на жртву.

Јеванђеље на празник обрезања Христова.

(Лука II, 20.—21. и 40—52. зач. 6.)

Садржај. Исус Христос прима обрезање, и као дванајестогодишњи дјечак обрео се у храму са учитељима.

а.) Обрезање Христово.

1.) Кад пастири (1) видјеше и чуше све то, што се збило приликом рођења Христова, повратише се из Витлејема своје стаду славећи и хвалећи Бога за све, што видјеше и чуше ст. 20.

2.) А кад прође седам дана послје рођења, обрезаше у осми дан Христа (2.) и надјенуше му име Исус. као што је Анђео рекао, док се још није био ни приметно у утроби (3.) ст. 21.

б.) Мати и Јосиф траже Исуса.

1.) Христос је у младости својој према узрасту своје успјевао у премудрости, и благодат Божија бјеше на њем. ст. ст. 40.

2.) Родитељи његови (4) иђаху сваке године у Јерусалим о празнику Пасхе. ст. 41.

3.) Једаред дођу они у Јерусалим, као што су обично долазили у вријеме Пасхе, и проведоше ту све дане празника; а кад се враћаху кући својој, Христос, који је тада бјеше дванајест година, оста у Јерусалиму са својом материна и Јосифова. ст. 42.—43.

4.) Они мислећи, да је Христос отишао још прије њих са друштвом, опазеше тек онда, кад начинише дан хода, да га нема и стадоше га тражити међу родбином и знанцима (5) ст. 44.

в.) Христа налазе у цркви.

1.) Не нашавши мати и Јосиф Христа ту, повратише се опет у Јерусалим да га траже. ст. 45.

2.) трећег дана нађоше га у цркви, гдје сједи међу учитељима, и слуша и пита их. ст. 46.

3.) И сви који га слушаху ту, дивљаху се његовом разуму и одговорима. ст. 47.

4.) Дивљаху му се и родитељи такође, кад га видјеше. Затим му мати рече, што им тако учини; јер га са великим страхом тражише. ст. 48.

5.) Христос им одговори, зашто су га тражили; зар не знају, да се њему ваља упражњавати у дјелима Оца његова небеснога. (6.) ст. 49.

6.) Али родитељи не разумјеше онога, што им Он каза.
ст. 50.

г.) *Одлазак Христос у Назарет.*

1.) Христос оде тада из Јерусалима заједно с њима и дође у Назарет, и бијаше им покоран. А мати пажаше и чуваше све ове ријечи његове у срцу своме. ст. 51.

2.) И тако Христос напредоваше у премудрости и у расту и у милости код Бога и људи. ст. 52.

Тумачење.

(1.) Пастири дођоше к рођеноме Христу зато, јер им је Анђео навјестио велику радост, да се је у Витлејему родио Спаситељ свијета. Лука II, 9.—10.

(2.) Обрезивање бјеше старозавјетна тајна, коју је Бог за вријеме Аврама установио за народ израиљски, т. ј. свештена радња, у којој се по заповијести Божијој сваком мушком дјетету послѣ његова рођења обрезивао крајак тијела. (Пост. XVII, 10. и ост.). Обрезање је служило за ослобођење од првороднога гријеха, у коме се рађају сви људи. Христос, који се зачео у утроби неприродно, ма да није подвржен био овоме закону, јер није имао на себи природнога гријеха, ипак је изволио примити обрезање, да се покаже као извршитељ закона. А у хришћанском закону је мјесто старозавјетнога обрезања установљено св. крштење.

(3.) Најмилије ово име Исус, које на српском језику значи Спаситељ, објавио је Арханђео Гаврило тада, кад је Пресветој Дјеви Марији благовијестио, да ће зачети Христа. Лука, I, 31.

(4.) Христос као човјек није имао оца, јер се је зачео Духом светим; а Јосиф се назива оцем његовим, што га је одгојио.

(5.) Христос ма да се измолио у родитеља, да са родбином и знанцима пође прије из Јерусалима, то Он ипак потајно оста у Јерусалиму, да јави лучу своје премудрости и Божанства, и да покаже своју дужност Учитеља и Спаситеља, ради које је од небесног Оца послан био да је испуни. Потоме су родитељи његови и мислили, да Он путује са својом родбином. Но кад се нађоше у мјесту, гдје им је ваљало коначити, те га не нађоше ту с родбином, морадоше се другога дана вратити у Јерусалим, и нађоше га ту у цркви, гдје сједи с учитељима и слуша их.

(6.) Упражњавати се на име у дјелима, ради којих бјеше од Оца небеснога послан.

Хришћанска поука.

- 1.) Христос бјеше тачан извршитељ закона Божијег.
- 2.) Христос поче већ у дјетинству своје промишљати о спасењу људском.
- 3.) Христос је указивао својим родитељима савршену послушност.

Наравствена (морална) поука.

- 1.) Родитељи су дужни дјецу своју одмах иза њихова рођења дати крстити, и навикавати их још од малоћи да похађају св. цркву ради молитве, и да се вједбају у читању и слушању св. Писма.
- 2.) Дјеца су дужна да се у свему покоравају својим родитељима, и да се већ у дјетинству своје озбиљно спремају на дјела корисна људском друштву.

Јеванђеље на празник Богојављења.

BIBLIOTEKA (Мат. III, 13.—17. зач. 6.)

CRNE GORE ĐURĐE

Садржај. Исус Христос се крсти од Јована на Јордану.

а.) Крштење Христово.

- 1.) Кад је прошло тридесет година од рођења Христова, тада дође Христос из Галилеје (1.) на ријеку Јордан к Јовану Претечи, да се крсти (2.) од њега. ст. 13.
- 2.) Јован испочетка не пристаде да испуни своју дужност говорећи, да Христос треба да њега крсти ст. 14.
- 3.) Но Христос на ово рече Јовану, да се не противи, јер да треба испунити сваку правду (3.). Кад Јован чу ово, пристаде противити се и крсти Га. ст. 15.

б.) Свједочанство о Христу.

- 1.) И кад Христос кртивши се изиђе из воде, отворише се небеса, и сиђе нада њ Дух свети у виду голуба. ст. 17.
- 9.) А потом се зачу глас с неба (4.), који свједочаше, да је Христос љубазни Син Божији. ст. 17.

Тумачење.

(1.) Т. ј. из Назарета града Галилејскога, гдје је Христос докле пребивао са пресветом Матером Својом и праведним Јосифом.

(2.) Христос, што се баш њега самог тиче, не имађаше нужде да се крсти, јер Он не имађаше на себи првороднога гријеха; а крстио се зато, да, прво, докаже потребу крштења; друго, да испуни закон; треће, да крштењем својим освети воду; четврто, да свједочанством с неба увјери, да је Он прави Син Божији; пето, да даде примјер и побуди све људе да се крсте; шесто, да предстане пред Јована као крив за наше гријехе, које је на себе узео.

(3.) Т. ј. све ово, што је праведно, свето и Богу по вољи.

(4.) Овако је свједочио за Христа сам Бог Отац, да је Он Син његов једнородни и једносуштни.

Хришћанска поука.

1.) Иеусе Христос крстио се у водама јорданским, да освети воду и испуни оно, што је свето, праведно и Богу угодно.

2.) Бог је један по суштеству, али тројичан лицима: Отац, Син и Дух свети.

Нравствена (морална) поука.

Не сматрај само то савршенством Хришћанина, што си се крстио, но свима силама храни и обећање које си пред Богом и црквом Христовом задао, кад си се крстио. Ти си се крстио с тим, да живиш свето, и да чуваш неоскрвњену одјећу безгрешности, у коју си се обукао, кад си изишао из свете бање; а у противном случају бићеш позван на строгу одговорност од праведнога судије — Бога.

Јеванђеље на празник Сретења Господња.

(Лука, II, 23.—40. зач. 7.)

Садржај. Христа доносе у цркву, и праведни Симеон и пророчица Ана проричу о њему.

а) Донос Христов.

1.) У четрдесети дан пошље рођења Христова праведни Јосиф и пречиста Дјева Марија донесоше Христа у цркву, као

што то заповиједаше закон Божији, да се наиме свако прворођенче мушкога спола посвети Господу. (1.) ст. 23.

2.) А написано такође бјеше у овом закону, да се у овом случају даду Богу на жртву двије грлице или два голупчета. ст. 24.

б.) Симеон прима Христа на руке.

1.) У то је вријеме живио у Јерусалиму неки човјек, по имену Симеон, и он бјеше праведан и побожан, који одавно чекаше утјехе Израилеве (2.), и Дух свети бијаше у њему. ст. 25.

2.) Њему бјеше Дух свети казао, да неће умријети прије, док не види својима очима Христа (3.) Господа. ст. 26.

3.) И он по надахнућу св. Духа дође у цркву. ст. 27.

4.) И кад донесоше родитељи дијете Исуса Богу, да сврше оно, што прописује закон, узе Симеон Христа на руке своје и хваљаше Бога. ст. 28.

5.) Он тада говораше Богу овако: Сад отпушташ мене слугу твога, Господе мој! одавде с миром. ст. 29.

6.) Јер очи моје видјеше већ Спаситеља мога, кога си послао свима народима, да их просвети светлошћу правога Богопознанства, и да буде на славу народа твога Израиља. ст. 30. 31. 32.

CRNE GORE ĐURĐE

в.) Симеоново пророштво о Христу.

1.) Јосиф и света Дјева Марија чуђаху се томе, што чуше да се говори за Христа. ст. 33.

2.) Симеон благослови родитеље, и рече Марији, матери Христовој, да ово дијете лежи да многе обори и подигне у Израиљу (4.), и као знак против кога ће се говорити. (5.) ст. 34.

3.) И да ће проћи мач (6.) кроз саму њену душу, да се открију мисли многих срдаца. ст. 35.

г.) Пророштво Анино о Христу.

1.) Бјеше ту такође и нека жена пророчица, која се зваше Ана, кћи Фануилева, од кољена Асирова (7.), која бјеше врло стара, а са мужем својим живљаше само седам година. ст. 36.

2.) И ова удова, стара готово осамдесет и четири године, никада се не удаљаваше од цркве, но служаше Богу дан и ноћ постом и молитвом. ст. 37.

3.) Ова света Ана у онај час, кад Христос бјеше донесен у цркву, слављаше заједно са праведним Симеоном Бога, и

говораше за Христа свима онима, који чекаху Месију, који је имао да избави народ Израилски, и да искупи од гријеха и смрти. ст. 38.

д.) Повратак Јосифа и Матере Христове у Назарет.

1.) Кад Јосиф и света Дјева Марија испунише све то, што је захтијевао закон Божији, повратише се у Галилеју, у свој град Назарет; ст. 39.

2.) А Христос се тјелесно развијаше и јачаше духом, и пуњаше се премудрошћу, и благодат Божија почиваше свагда на њему. ст. 40.

Тумачење.

(1.) Овај закон Божији бјеше прописан Мојсијем у књизи Излазак XIII, 12., по ком су породице имале да пазе на ове три дужности: прво, ваљало им је по неколико недјеља остати код куће, док не прођу дани одређени за чишћење; друго, кад су почеле излазити из куће, имале су принијети на жртву двије грлице или два голупчета; треће, ваљало им је мушку првјенчад посветити Богу.

(2.) Утјеха Израилцима бјеше Месија; дакле је Симеон чекао Месију, који ће испуњењем својим утјешити не само Израилце, него и цио род људски.

(3.) Т. ј. докле види Месију да је помазан помазањем св. Духа, јер грчка ријеч Христос значи у српском пријеводу помазаник.

(4.) Под именом обарања многих означава се погибао Јудејаца, који се буне против Христа; а под именом подизања, спасење онијех, који њега вјерују.

(5.) Знак, против кога ће се говорити или коме ће се противити, јест чудновато, ново и никад нечувено рођење Христово од Пресвете Дјеве, Божанствена и небесна његова наука, живот, смрт, васкрсење, чудеса. Овome се знаку противе не само Јудејци и незнабошци својим језиком, но и сами Хришћани нечастивим и развраћеним својим животом.

(6.) Мач овај означава крајњу жалост, и може се назвати двојаким: један се састојаше у погрдама и поругама, које је Дјева Марија слушала из уста Јудејаца и књижевника, који се пакосно и уврједљиво ругаху Христу; а други се састајаше у у мучењима, којима је Христа подвргла завист и злоба јудејска.

Хришћанска поука.

Исус Христос је права утјеха вјернима, без њега нема никакве наде на спасење. Дух свети пребива у душама праведника, богатећи их спасоносним својим даровима.

Наравствена (морална) поука.

1.) Помњиво пази на закон, који ти је дан од Бога, и радо испуњавај све установе прописане Христовом црквом.

2.) Родитељи су дужни да своју дјецу посвећују Богу већ од њихова рођења.

Јеванђеље на празник Благовијести.

(Лука, I, 24.—38. вач. 3.)

Садржај. Анђео Гаврило наговјешћује светој Дјеви Марији, да ће родити Исуса Христа.

а.) Поздрав анђеоски.

1.) Праведна Јелисавета, жена Захаријина, заче Претечу Христову, и ријаше се пет мјесеци говорећи, колико чудо и милост учини Господ с њоме, и да је у старости избави од укура (1.) међу људима. ст. 24.—25.

2.) А у шести мјесец послѣ зачећа Претечина посла Бог Анђела Гаврила у Галилејски град Назарет к дјевојци испрошеној за Јосифа из дома Давидова, која се зваше Марија. ст. 26.—27.

3.) И ушавши к њој Анђео поздрави ју овако: радуј се, (2.) благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама. ст. 28.

б.) Анђеоско благовјештење Дјеви Марији о зачећу Христову.

1.) Света дјевојка, чувши ове анђелове ријечи, веома се поплаши, размисљајући, какав би ово био поздрав. ст. 29.

2.) Но Анђео јој рече, да се нимало не боји, јер је нашла милост и благоволење у Бога. ст. 30.

3.) И да ће затрудњети и родити Сина, коме ће надјенути име Исус. ст. 31.

4.) И он ће бити велик и ријечју и дјелом, и назваће се Сином Највишега, и даће му Господ Бог престо Давида, оца његова. (3.) ст. 32.

5.) И цароваће у дому праоца Јакова (4.), и царству његову неће бити краја. ст. 33.

в.) Чудно зачеће Христово.

1.) Света Дјева Марија рече Анђелу, како ће то бити, кад она не зна за мужа. ст. 34.

2.) Анђео јој одговори, да ће на њу сићи Дух Свети, и осјенити (5.) ју сила Божија, због чега ће се и свети плод онај, који ће се од ње родити, нарећи Сином Божијим. ст. 35.

3.) Наводећи он за примјер сродницу њену праведну Јелисавету, говораше, да је и она зачела сина у својој старости, ма да се она називала, а у самој ствари и била нероткиња; јер никаква ријеч, и никакво обећање Божије не може бити, а да се не испуни. ст. 36.—37.

4.) Дјева Марија одговори на то Анђелу, да је она слушкиња Господња, и да се покорава вољи Божијој. И по том оде од ње Анђео. ст. 38.

Тумачење.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

SVANE GOVORU

SVANE GOVORU

(1.) Бесплодност женска бјеше код Јудејаца велика срамота, и сматраше се као знак проклетства Божијега; зато и вели праведна Јелисавета, да ју је Бог силом својом затрудњела, ослободио од те срамоте.

(2.) Израз *радуј се* у црквеним књигама значи то исто, што и наш обичан поздрав, кад у чију кућу уђемо: *здравствуй, помаже Бог*, и т. сл.

(3.) Овдје се подразумејева не времено царство, као што га је Давид имао, него духовно, вјечно.

(4.) Т. ј. над Израиљцима, који су потомци Јаковљеви.

(5.) Т. ј. покриће и обузеће сила Божија.

Хришћанска поука.

1.) Исус се Христос зачео Духом светим и непосредном силом Божијом у утроби Пресвете Дјеве Марије.

2.) Бог све може учинити, што обећа, јер је Свемогућ; а и извађа одмах, јер је истинит.

Наравствена (морална) поука.

1.) Не сумњај никада у испуњење ријечи Божијих; Богу је заиста лакше учинити све оно, што хоће, него ли нама изрећи и циглу једну ријеч.

2.) У сваком случају, а особито кад што сумњаш, препоручи се сав вољи и промислу Божијем.

3.) Женски спол нека подражава невиности Дјеве Марије; она је смјело могла за себе рећи, да не зна за мужа.

Јеванђеље на празник Вазнесења Христова. (Спасово.)

(Лука, XXVII, 36.—53. зач. 114.)

Садржај. Исус Христос вазноси се на небо.

а.) Христос се јавља ученицима послије васкрсења.

1.) Христос послије васкрсења свога јавља се у Јерусалиму ученицима својима, говорећи им: Мир вам. (1.) ст. 36.

2.) Ученици уплаћивши се од изненадног доласка Христова мишљаху, да виде неког духа или утвару. (2.) ст. 37.

3.) А кад их Христос виђе поплашене, рече им, зашто се плаше и зашто тако мисле о њему. ст. 38.

в.) Христос увјерава ученике.

1.) Христос, желећи да увјери ученике, да је то заиста Он, рече им, да погледају руке његове и ноге (3.), и да се увјере, да је Он баш њихов учитељ; и затим да га опипају и да се тако увјере, да је Он, јер дух нема ни костију ни тијела, као што виде да Христос има. ст. 39.

2.) И рекавши им то, показа им руке и ноге. ст. 40.

3.) А кад они од радости не вјеровашу и чуђашу се, запита их, немају ли што за јело. (4.) ст. 41.

4.) Ученици му дадоше комад печене рибе и мало меда. ст. 42.

5.) А Христос узе и једе пред њима. ст. 48.

г.) Христос обећава ученицима, да ће им послати Св. Духа.

1.) Затим им рече, да су они видјели, да је у истину испуњено све оно, о чему им је говорио, кад је био с њима прије

свога страдања, и да све треба да се сврши, што је за њ написано у закону Мојсијеу и у пророцима и у псалмима. ст. 44.

2.) Тада им просвјети ум, да разумију Божанствен писмо. (5.) ст. 45.

3.) И рече им, да је тако било написано, и да је тако требало, да Христос пострада и васкрсне у трећи дан, и да се проповиједа Јеванђелије и опроштење гријехова по свима народима почевши од Јерусалима. ст. 46.—47.

4.) А томе свему да су ученици његови свјedoци. ст. 48.

5.) На пошлетку им рече, да ће им Он наскоро послати Духа Светога, и заповједи им, да буду у граду Јерусалиму све дотле, док се не обуку у силу небесну.

д.) *Вазнесење Христово на небо.*

1.) Рекавши им ово изађе с њима у Витанију, затим се попе на гору масличну (Јелеонску) и подигнувши руке своје, благослови ученике своје. ст. 50.

2.) А кад их благослови, одступи мало од њих и узнашаше се на небо. ст. 51.

3.) Ученици му се поклонивше и повративше се врло радосно у Јерусалим. (6.) ст. 52.

4.) Од тога дана сваког дана сједу у цркви, хвалећи и благосиљајући Бога. ст. 53.

Тумачење.

(1.) Ово бијаше обични поздрав код Јудејаца, који су под именом мира жељели сваке среће и свакога добра. А овдје је Христос нарочито жељео мира апостолима, јер су се они налазили у страху и сумњи за Христа и за себе саме, коју је Христос овима ријечима хтио да удаљи од њих.

(2.) Апостоли мишљаху да виде духа, јер Христос прође кроз затворена врата и изненада упаде међу њих.

(3.) Пошто су руке и ноге Христове у вријеме распећа биле прободене великим гвозденим клинцима, те иза њих осташе ране, зато је Христос и увјеравао ученике овим знацима, о којима су они знали.

(4.) Кад се ученици и тада, кад су видјели руке и ноге Христове, нијесу могли савршено увјерити о Христу због радости, Христос их моли, да му даду што да једе, да их сасвим увјери, да Он није утвара, но њихов прави учитељ.

(5.) Христос је проsvјетио ум ученицима својима, да разумију свештено писмо једно с тога, да их утврди у вјери, да је Он страдао и васкрсао, а друго зато, да их учини учитељима и проповједницима те вјере.

(6.) Апостоли се повратили у Јерусалим с радошћу, прво зато, што видјеше учитеља свога, гдје се с толиком славом вазнесао на небо, а друго зато, пошто несумњиво очекиваху Духа утјешитеља, кога им је Христос обећао послати.

Хришћанска поука.

1.) Исус Христос, пробавивши послужење тога васкрсења на земљи четрдесет дана, вазнесао се са славом на небо.

2.) Дух свети бијаше послан апостолима и свима онима, који вјерују у Христа.

Наравствена (морална) поука.

1.) Родитељи кад се дијеле од дјецe своје, или старјешине од поданика, ваља да им испросе благослов Божији.

2.) Посјеђавај прилежно цркву, и ту хвали и благодари Бога за све небројане милости, које ти је учинио.

BIBLIOTEKA _____
CRNE GORE ĐURĐE

Јеванђеље на празник Преображења Христова.

(Марко XVII, 1.—9., зач. 70.)

Садржај. Исус Христос се преображава пред ученицима.

а.) Преображење Христово.

1.) Једаред узео Христос собом само три ученика: Петра, Јакова и Јована, и попе се с њима на високу гору. (1.) ст. 1.

2.) Овдје се преобрази Он пред њима, и засеја се лице његово као сунце, а хаљина његова поста бијела као свијет. ст. 2.

3.) У то се вријеме јави тамо пророк Мојсеј и Илија, те говораху с њиме. (2.) ст. 3.

в.) Свједочење за Христа, да је Он Син Божији.

1.) Петар тада рече Христу, да им је добро ту бити, те предложи, да, ако је Христу по вољи, начине на тој гори три сјенице: једну Христу, другу Мојсију, а трећу Илија. ст. 4.

2.) Петар још не доврши свога говора, и гле, сјајан облак заклони их, и чу се из облака глас: ово је син мој љубазни, њега послушајте. (3.) ст. 5.

3.) И чувши ученици глас овај, падоше на земљу и врло се уплашише. ст. 6.

г.) *Заповијед Хришћанска Ученицима, да не казују, што су видјели.*

1.) Христос приступивши им дохвати их се и рече, да устану и да се не боје. ст. 7.

2.) Ученици подигавши очи, не видјеше никога другога, до Исуса сама. ст. 8.

3.) Потом, кад се силажаху с горе, забрани им Христос да не казују (4.) никоме о том, што су на гори видјели, док Он из смртних не васкрсне. ст. 9.

Тумачење

(1.) Гора ова зове се Тавор, која је гласовита како са висине своје, тако нарочито ради тога, што се Христос на њој преобразио.

(2.) Ови пророци бесјеђаху тата са Христом о распећу и смрти, која га је морала снаћи у Јерусалиму, као што о том приповиједа јевангелист Лука у IX, 31.

(3.) Ове је ријечи казао Бог Отац апостолима, јер је Исус Христос Син-Јединац његов, а казао их је зато, да би се ученици овим већма утврдили у вјери, а особито да се не би поколебали у вријеме страдања Хришћанова, смрти и погребља.

(4.) Христос је заповједио апостолима, да не казују онога, што су видјели зато, да не би осталима ученицима жао било, што су били лишени таквог прекрасног виђења, и да Јудејци не би ушљед тога имали више повода за већу завист и пребацивања.

Хришћанска поука.

Исус Христос открио је преображењем својим неку слику оне славе, којом ће праведници у будућем животу бити увјенчани.

Наравствена (морална) поука.

1.) Успијевај у светињи живота твога, да би и ти могао засјати небесном славом.

2.) Не говори свакоме о ономе, зашто можеш бити похваљен и прослављен, јер можеш или у другима пробудити завист према себи, или ћеш се ушљед силне хвале погордити.

Јеванђеље на празник Ваздвижења часнога крста Христова.

(Јов. XIX, 6—35. зач. 60.)

Садржај: Исус Христос умире распет на крсту.

а.) Јудејци траже, да Христа распну.

1.) Главари свештенички и старјешине јудејске наумише, да убију Христа, па га уведоше к Пилату (1.) тражећи, да га Пилат распне на крст. (2.) Пилат им одговори, да га сами узму и распну, јер он не налази на њему никакве кривице. ст. 6.

2.) Јудејци рекоше Пилату, да бим њимају закон, по коме Христос ваља да умре, јер се начинио Сином Божијим. ст. 7.

3.) А кад Пилат чу шта ови говоре, побоја се већма, него прије. ст. 8.

в.) Пилат испитује Христа.

1.) Он опет уђе у претор (судницу) (3.) и упита Христа, од куда је, но Христос му не одговори. ст. 9.

2.) Тада Пилат рече Христу, зашто ми не одговараш, не знаш ли, да имам власт да те пустим или да те распнем. ст. 10.

3.) А Христос одговори, да он уопште не би имао над њим власти никакве, кад му она не би била дана од Оца небеснога. ст. 11.

г.) Пилат предаје Христа да се распне.

1.) Пилат чувши такав одговор, изведе Исуса на поље из суднице, и сједе на судијску столицу на мјесту, које се грчки звало литостротон (4.), а јеврејски гаввата. ст. 13.

2.) А бјеше тада петак пред празником пасхе око шестога сахата (5.). И Пилат рече, да је Христос њихов цар. ст. 14.

3.) А Јудејци викаху, да га распне. А Пилат им на ово рече, како ће он њихова цара распети? а главари свештенички одговорише, да они немају цара, но само јединог ћесара. ст. 15.

4.) Тада им Пилат предаде Христа, да га распну. ст. 16.

д.) *Христа распну на крст.*

1.) Јудејци узеше Христа и метнувши на њ крст одведе га до мјеста, које се зове костурница (лобно мјесто) (6.) а јеврејским именом Голгота. ст. 17.

2.) На том су мјесту распели Христа и с њим два разбојника, једнога с десне, а другога с лијеве стране. ст. 18.

3.) Пилат даде начинити натпис над главом Христовом, који је гласио: Исус Назарећанин цар Јудејски; натпис бјеше написао у три језика: јеврејски, грчки и римски. ст. 19.

4.) Овај су натпис многи Јудејци читали, јер мјесто, на ком бјеше Христос распет, не бијаше далеко од Јерусалима. ст. 20.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

е.) *Христос посилује апостола Јована Дјеве Марији.*

1.) Код крста стојаху мати Христова, Јевца, матери његове Марија Клеопова и још Марија Магдалина. ст. 25.

2.) Христос видјевши матер своју гдје стоји ту и ученика (7.), кога љубљаше нада све остале ученике, рече Матери својој: Жено, нека ти овај ученик буде мјесто сина. ст. 26.

3.) Потом рече ученику, да матер његову сматра као своју мајку, и узе је ученик тај одмах к себи. ст. 27.

ж.) *Смрт Христова.*

1.) Послије овога знајући Христос, да се све оно свршило, што је било о њему унапријед написано, преклони главу и испусти дух. ст. 28—30.

2.) А пошто тада бјеше петак, а у Јудеји владаше закон (8), да тјелеса не остану на крсту у суботу, јер се у њих врло пазила субота, то замолише Пилата, да им дозволи, да распетима (9.) пребију голијени и да им скину тјелеса с крста. ст. 31.

3.) И кад Јудејци добише дозволу за то, пребише голијени једноме и другоме разбојнику, који су заједно са Христом били распети. ст. 32.

4.) А кад дођоше до Исуса, те видјеше, да је већ умро, не преломише му голијени. ст. 33.

5.) Но мјесто тога један од војника прободе му копљем ребро, из кога потече крв и вода. ст. 34.

6.) Ово свједочи онај исти, који је својима очима видио ово, и чије је свједочанство истинито. (10.) ст. 35.

Тумачење.

(1.) Пошто је земља јудејска била тада под влашћу Римљана, а Пилат био од Несара римскога тамо постављен за намјесника, то су Јудејци, не могући ништа радити на своју руку, а особито у важним случајевима, морали тражити ријешење за Христа од Пилата.

(2.) Смрт на крсту, као најгрознија и најсрамнија, бјеше одређена као казна за највеће преступнике: као убице, народне бунције, и за друге такве разбојнике, које су Римљани на крсту распињали, прикљчили или привезивали. Крст бјеше дрво са пречником, а Јудејци га тако грцима зову као што ми мрзимо вјешала. Хришћани поштују и дужни су да поштују крст тај за то, што на њем бјеше распет Спаситељ, који је пострадао за гријехове свију људи, и који је крвљу својом, пролитом за нас, осветио ово смртно оруђе, које је већ благословљено и животновореће дрво.

(3.) Претор (лат. praetorium) бјеше судница, гдје је засједао римски начелник. Ријеч је ова римска, а употребљавала се у Јерусалиму зато, ште су Римљани владали над Јудејом, па се и таква мјеста римским именом називала.

(4.) Литостротон (λιθόστρωτος) је сложена грчка ријеч, која означаје мјесто каменом патосано. Тако се зваше овај узвишени, каменим мозаиком украшени патос, који спомиње Плиније у 36 књизи. Овај литостротон, који се овдје спомиње, стајао је пред домом царског намјесника.

(5.) У Падестини се вријеме дана рачунало од изласка сунчева, те се дан састајао из дванајест часова. Тадањи шести час одговара нашем дванајестом — о подне.

(6.) Костурницом зваху то мјесто зато, јер су ту многе људе казнили смрћу, и њихове главе или лубање туда разбацивали, да се други страше, и да се њима хране вране и друге грабежљиве птице. Ово се мјесто находило у близини Јерусалима, на западној страни. А по мишљењу некијех писаца зваше се оно лобним мјестом зато, што је први човјек Адам ту био покопан, и што је глава (словенски лобъ или лобъ значи: чело, лубања, глава човјечија) његова освећена крвљу распетого Христа — новог Адама.

(7.) Тај ученик је Јован Богослов, коме је Христос указивао силне знаке љубави, јер је он Христа више од осталијех ученика љубио, и код крста се он једини између свију апостола с Матером Христовом налазио.

(8.) Овај закон бијаше прописан у V. књизи Мојсијевој. — Поновљени закони XXI, 22.—23. и заповиједаше, да се објешена на крсту тјелеса не остављају да преноће, но да се истога дана погребу.

(9) Голијени, т. ј. дио ногу од кољена до пете или цјеванице пребијаху зато, да распети чим прије умре.

(10.) Ово говори Јован Јеванђелист за себе самог, а из учтивости не говори у првом, но у трећем лицу.

Хришћанска поука.

1.) Исус Христос бјеше распет без икакве кривице, но само зато да нас искупи крвљу својом на крсту проливеом за гријех свију људи.

Наравствена (морална) поука.

Судије ваља оптуженога да суде непристрасно, не гледећи наиме ни на мноштво оптуженијех гласова, ни на своју сопствену корист.

2.) Обуздај злоћу свога срца, те не допусти, да она буде узроком туђој несрећи.

Јеванђеље на празнике Пресвете Богородице.

(Лука, X, 38—42. и XI, 27—28. зач. 54.)

Садржај: Исус Христос претпоставља Маријино слушање ријечи Божије Мартином служењу.

а.) Христос похваљује Марију због слушања његове науке.

1.) Једаред дође Христос у неко село (1.), гдје га жена по имену Марта прими у својој кући. ст. 38.

2.) У Марте бјеше сестра, по имену Марија, која сједе код ногу Исусових и слушаше бесједу његову. ст. 39.

3.) Марта старајући се и трудећи се много око тога, како ће угостити Христа, приступи му и рече, да ју је сестра њена Марија оставила саму да служи, и замоли га, да заповједи Марији, да јој помогне. ст. 40.

4.) Христос јој одврати, да се забадава брине и труди о многим, јер је довољно и једно јело, и да је Марија изабрала бољи дио, који се неће одузети од ње. (2.) ст. 41—42.

б.) Христос узгерава, да су блажени они, који слушају и испуњавају ријеч Божију.

1.) А кад Христос поучаваше, (3.), тада нека жена између многобројнијех слушалаца, подиже глас свој и рече, благо утроби, која је Христа носила, и сисама, које је сисао. XI, 27.

2.) Христос на ово одговори, да су блажени (4.) они људи, који слушају и испуњавају ријеч Божију. ст. 28.

Тумачење.

(1.) Ово село бјеше Витанија, гдје је Марта имала кућу своју, и она је усрдно примала Христа и настојала да га угости.

(2.) Корист, коју је Марија добијала од слушања Божанствене науке његове, Христове, и која се никада неће од ње одузети, нити ће погинути, није таква, као што је корист, која се добија од јела и других времених ствари, јер се овима пита и на неко вријеме задовољава тијело, а оном се пита и вјечно насићава душа.

(3.) Ову науку проповиједаше Христос не Марти и Марији у то вријеме, кад је био у њиховој кући, него послѣје тога — народу.

(4.) Т. ј. благо Мајци Христовој, која је у својој утроби носила Спаситеља свијета; али благо и онима, који слушају ријеч Божију и испуњавају је.

Хришћанска поука.

Благо оном, који се пашти, те било чита, било слуша ријеч Божију; но најблаженији је онај, који се не само стара да чита или слуша, него који ју у самој ствари и испуњава.

Наравствена (морална) поука.

1.) Немој само марљиво читати ријеч Божију, него ју и драговољно и испуњавај; јер само слушање и без испуњавања не доноси плода.

2.) Клони се велика и обилата стола, и задовољи се са мало хране; јер многа и различита јела бивају извором многоизврених болести. —

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

САДРЖАЈ ОВЕ КЊИГЕ.

А. Јеванђеља недјељна.

	СТРАНА:
Јеванђеље на празник Пасхе, — — — —	3.
„ недјеље друге, Томине, — — — —	5.
„ недјеље треће, Мирносица, — — — —	7.
„ недјеље четврте, раслабљеног, — — — —	8.
„ недјеље пете, жене Самарјанке, — — — —	11.
„ недјеље шесте, слијепога, — — — —	15.
„ недјеље седме по Паспи, — — — —	19.
„ недјеље осме по Пасци, — — — —	22.
„ недјеље прве, Свију Светих, — — — —	24.
„ недјеље друге послије Свију Светих, — — — —	26.
„ недјеље треће, — — — —	28.
„ недјеље четврте, — — — —	30.
„ недјеље пете, — — — —	32.
„ недјеље шесте, — — — —	34.
„ недјеље семде, — — — —	35.
„ недјеље осме, — — — —	37.
„ недјеље девете, — — — —	39.
„ недјеље десете, — — — —	41.
„ недјеље једанајесте, — — — —	42.
„ недјеље дванајесте, — — — —	44.
„ недјеље тринајесте, — — — —	46.
„ недјеље четрнајесте, — — — —	48.
„ недјеље петнајесте, — — — —	51.
„ недјеље шеснајесте, — — — —	52.
„ недјеље седамнајесте, — — — —	55.
„ недјеље осамнајесте, — — — —	57.
„ недјеље деветнајесте, — — — —	59.
„ недјеље двадесете, — — — —	60.
„ недјеље двадесет прве, — — — —	61.
„ недјеље двадесет друге, — — — —	64.
„ недјеље двадесет треће, — — — —	67.

"	недјеље двадесет четврте,	—	—	—	69.
"	недјеље двадесет пете,	—	—	—	70.
"	недјеље двадесет шесте,	—	—	—	73.
"	недјеље двадесет седме,	—	—	—	74.
"	недјеље двадесет осме,	—	—	—	76.
"	недјеље двадесет девете,	—	—	—	78.
"	недјеље тридесете,	—	—	—	79.
"	недјеље тридесет прве,	—	—	—	81.
"	недјеље тридесет друге,	—	—	—	82.
"	недјеље тридесет треће,	—	—	—	84.
"	недјеље тридесет четврте,	—	—	—	85.
"	недјеље тридесет пете, или месопусне,	—	—	—	88.
"	недјеље сиропусне,	—	—	—	90.
"	прве недјеље поста,	—	—	—	92.
"	друге недјеље поста,	—	—	—	94.
"	треће недјеље поста,	—	—	—	96.
"	четврте недјеље поста,	—	—	—	97.
"	пете недјеље поста	—	—	—	99.
"	шесте недјеље поста, или цвјетне,	—	—	—	101.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

Б. Јеванђеља празнична.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

"	на празник Рождества Христова,	—	—	—	103.
"	на празник обрезања Христова,	—	—	—	106.
"	на празник Богојављења,	—	—	—	108.
"	на празник Сретења Господња,	—	—	—	109.
"	на празник Благовијести,	—	—	—	112.
"	на празник вознесења Христова (Спасово)	—	—	—	114.
"	на празник преображења Христова,	—	—	—	116.
"	на празник ваздвижења часнога крста Христова,	—	—	—	118.
"	на празнике пресвете Богородице,	—	—	—	122.
"	светом првомученику и архиђакону Стевану, (види недјеља 13-та)	—	—	—	46.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

тежња зачала у Италији, па је из ње прешла у Француску, Њемачку и Инглеску.

Средњевјековна наука није могла да задовољи оне, који су тражили просвјету и истинито знање. Због овога су се они бацили на проучавање старијех списа и нашли су тамо богатију храну за своју душу. Пошто су се сами занијели изучавањем старијех класика, они су занијели за собом и друге. Стари грчки и римски философи и пјесници нијесу изучавани у пријеводу или у изводу него у оригиналу. У то доба почели су да рачунају за изображена човјека само онога, који познаје старе класичне језике и њихову књижевност.

Изучавајући књижевне списе, почели су се познавати и у опште са животом и обичајима старијех народа. У исто вријеме почели су брижљиво прикупљати старе грчке и римске рукописе.

У књижевности почели су подражавати старијем списима. Крајем XV и почетком XVI в. већ је постојала теорија, по којој су рачунали за добре списе само оне, који су обликом наликовали на списе старијех писаца.

Овај општи занос за изучавањем класичне књижевности грчке и римске, морао је показати свој утицај и на школу. Осим тога, изучавање тих списа ширило је умне погледе и развијало критично мишљење сувременика, те је тијем спремало земљиште за реформацију.

Од лица, која су највише допринијела препорођају класицизма и изучавању класичнијех списа, особито су знатна: у Италији: Петрарка, Бокачио, Козма и Лаврентије Медичи; у Нидерландима и у Њемачкој: Јован Весел, Еразмо Ротердамски, Рудолф Агрикола, Јован Рајхлин и др.

Од педагога овога времена обратио је на себе особиту пажњу италијанаца Викторин Фелтрски, о којему ћемо и рећи неколике ријечи.

Викторин Фелтрски.

Викторин Фелтрски (1373—1446) био је врло научен филолог и знаменит васпитач. Он је био професор философије и риторике на свеучилишту у Падови, затијем је управљао једнијем заводом за васпитање, а напослије васпитавао је синове маркгрофа Хонзага. Кад се је примио овога пошљедњега рада, он је ограничио ону раскошност, у којој су његови питомци живјели, удаљио је од њих сувишне слуге, а живот њихов

подвео је под извјесна правила и строгост. Његови питомци нијесу били баш згодно скројени. Први је био дебео, лијен и врло велики изјелица; други је био мршав, висок и имао је ружне манере и покрете. Гимнастиком и хигијенскијем условима он је поправио те њихове недостатке. Он је навикао своје питомце да трпе зиму и врућину и да се задовољавају и најлакшим одијелом. „Ви морате, говорио им је он, да се навикнете на све незгоде живота, јер не знате, што ће од вас бити доцније. Он је захтијевао од својијех питомаца, да буду задовољни простом, али здравом храном и сам им је у томе примјер показивао. Викторин се је много бринуо о тјелесноме развићу питомаца. Он је мислио, да сваки онај, који жели да покаже да је добро васпитан, мора се бринути да има племенит и витак стас. Немарност, неуљудне и неумјесне покрете — он није могао да трпи и борио се је против њих тијем жешће, што је мислио да то помаже, да се развију и рђаве наравствене склоности. Он је држао да велика дебљина смета душевном развићу, те да тога не би било, приморавао је своје ученике да устају рано. Ништа, по његовоме мишљењу, не помаже тако да се рано одбља, као дуго спавање.

Поука мора будити пријатна осјећања код ученика, да би се тијем олакшао труд, који се при поуци уложити мора. При учењу читања и писања он је употребљавао покретна слова, која су била нацртана на таблицама.

При васпитаваљу он се је старао да унапријед упозна личне особине својега питомца и према тијема особинама он га је упућивао и спремао за један или за други рад. Да би упознао личне особине и склоности својијех васпитаника, он је био према њима искрен, тако да се је њихова нарав потпуно пред њим откривала. Старао се је да утиче на своје васпитанике колико савјетима, толико опет и сопственијем примјером. Васпитаници су се заносили њиме и његовијем животом.

Он се је с љубављу односио према поуци, и с тога је приљежно спремао сваку лекцију и предавао је у таквом облику, какав је у даној прилици најзгоднији био. Није имао мира све дотле, док његови ученици не усвоје оно, што им је казано. Њему је мило било, кад би га ученици питали, да им објасни оно, што нијесу разумјели, или кад би исказивали пред њим сумњу о ономе, што им је рекао. Брижно је прегледао све ученичке радове, а похвале и покуде дијелио је с најстрожијом правичношћу. Он није одобравао, али није ни одбацао сасвијем вјецбање у стихотворству, које је онда било у моди. Он је

мислио као год и Цицерон, да сувишак живота, који кипи у младежи, мора да се у нечему искаже, и да ће године, искуство и наука научити и њих, да буду умјерени у писању стихова.

Кад би ученицима давао задаће, прочитао би с њима неколико одломака о предметима, који се односе на задаћу, као образац за исте.

Кад би читали пјеснике или философе он је захтијевао, да се неколико пута гласно прочитају она мјеста, која су труднија. По изразу читања он је могао да схвати, у колико ученик разумије оно што чита. Он је поправљао рђав изговор и није трпио никакав груби нагласак. Више је цијенио епске, него лирске пјесме, јер је мислио, да прве учвршћују карактер човјеков, дајући му одважне и јуначке примјере; друге пак чине те карактер постане њежан и развијају сувишну осјетљивост и фантазирање. Често пута је приморавао ученике, да уче на памет одломке из поезије или прозе, које су добро разумијевали. За вријеме рада он је захтијевао од ученика потпуну пажњу и по изразу лица могао је лако одредити, ко је пажљив, а ко није.

Из овога што је речено види се, да је Викторин био најбољи учитељ и васпитач свога времена. Ете је и имао огроман утицај на своје ученике.

CRNOJEVIĆ

Л у т е р .

Лутер је био не само црквени реформатор, него и поборник за народну просвјету. Он је знао, да се црквена реформа може остварити само онда, ако се обрати озбиљна пажња на изображење и васпитање младежи.

Мартин Лутер родио се је у Ајслебену 1483 г. Отац његов био је рудар. Мартин се најприје учио у школи у Мансфелду, а затијем у Аизенаху, гдје је проживио четири године. Кад му је било 18 година ступио је на свеучилиште у Ерфурту, гдје је изучавао Цицерона, Виргилија, а такође дијалектику и физику. Кад му је било 20 година он је добио научни степен бакалавра, а кроз двије године добио је степен магистра. Од 23 године ступио је у један бенедиктински манастир, а кроз двије године био је рукоположен за свештеника. У манастиру је усрдно изучавао св. Писмо и списе црквенијех отаца. Год. 1508 предавао је философију на свеучилишту у Витембергу, а идуће године предавао је и богословске науке на истоме свеу-

чилишту. Те исте године он је од стране свога манастира био послан у Рим, ради некијех манастирскијех послова. Он је био поражен и смућен, кад је видио љеност, поквареност и вјерску равнодушност вишега римскога духовништва. Године 1512 он је добио научни степен доктора у богословскијем наукама, а кроз пет година он је прилијепио на вратима дворске цркве 95 својијех тачака противу Тецеља и продаје индулгенција. Ове тачке биле су, код већине радо примљене и — почела се је реформација. 1520 год. Лутер је спалио папске декреталије и булу, којом је он био одлучен он цркве, и тијем се коначно одметнуо од папе. Кроз двије године он је превео на њемачки језик Нови Завјет, а 1554 г. послао је своје посланице магистратима свију њемачкијех градова и позивао их да оснивају и чувају хришћанске школе. Лутер је умро у Ајслебену 1456 год. у 62-ој години свога живота. Цио његов мучни живот био је посвећен цркви и народној просвјети.

У својијем многобројнијем списима (проповиједима, посланицама, тумачењима св. Писма и т. д.) он се додирује и питања о васпитању дјеце у породици и у школи.

Односно васпитања дјеца у породици Лутер говори, да је главна дужност родитељска, да васпитавају своју дјецу. Добро васпитање своје дјеце он цијени више, него друге наравствене поступке. „Ко се не брине о правилноме васпитању своје дјеце, него се стара да угоди Богу само ношењем простога одијела, тај је налик на Јевреје, који су остављали храм Божији, а ишли да приносе жртве по горама.“

Да би се васпитавање могло правилно развијати Лутер захтјева, да дјеца безусловно слушају своје родитеље. „Ако у породици нема реда и ако дјеца не слушају родитеље, онда не можемо рачунати да ће бити послуха ни у јавном животу, а према томе не може бити ни добре управе нити у појединијем градовима, нити у цијелој држави. У породици се је родила идеја власти и одатле је ушла у основ и градске, и општинске и државне управе. Ако коријен није добар, онда ни стабло не може бити јако нити плод добар. Тако исто, ако у породици нема реда и послуха, онда га неће бити ни у граду, ни у држави, јербо ће од дјеце постати доцније грађани, који морају или управљати, или се покоравати.“

Али Лутер не захтјева од дјеце ропскога страха, него само разумнога послуха. „Треба се бринути о томе, говори он, да се дјеца васпитају тако, да се боје само од онога, од чега се заиста и треба бојати, али да не постану страшљива. Стра-

шљивост може им донијети штету у цијелој животи. Не треба страшити дјецу онијем, од чега се страшити не треба. Застрашено дијете биће нестално и колебљиво у свему што год узме да ради; оно ће цијелога живота дрхтати и од покрета лишћа, које вјетар љуљушка.“

Васпитање се, по мишљењу Лутера, мора отпочети у најранијем дјетињству. „Варају се они родитељи, који мисле, да не требе обраћати особите пажње на дјечије поступке, док су још мала и не знаду што чине. И псето, и коњ, и магарац тако исто не знају што чине, па их опет уче, да носе ствари, да чине извјесне покрете, па се и науче. Камен или комад дрвета не разумије зашто врједи, али поред свега тога, мајстор им даје извјестан облик и израђује од њих корисне ствари. Тако исто родитељи могу дати дјечи добар правац, и ако дјеца још много не разумију.“

Неки родитељи, опажа даље Лутер, премда се и брину о васпитању своје дјеце, не дају им добро и истинито васпитање, него хрђаво и лажно. У мјесто тога да се старају, да развију њихов ум и да им оплемене срце, они се брину заједно о томе, да их науче на лијепе манере, да умију плесати, да се крећу лако и љупко и т. д. Такви родитељи не чине својој дјечи корист, него штету.

Штету чине својој дјечи и они родитељи, који им допуштају да бију и врјеђају своје другове. Јако се тијем код њих, бајаги, развила храброст. „Свршетак такве дјеце често пута бива тужан и јада.“

Највише пак зло својој дјечи чине они, који у дјечијем присуству говоре штогод, што може на њих рђаво утицати. „Тешко гријеше они, који у присуству мушке или женске дјеце говоре рђаве ријечи. Такви ће људи одговарати за све оне гријехове, које дјеца починила буду ушљед тијех ријечи. Такве ријечи врло рђаво утичу на млађану и њежну душу и, што је још горе, оне се за дуго не заборављају. Тако исто пјега, која постане на чистој и финој свити, тако се у њу угризе и уције, да је много теже очистити с ње, него с грубога и чврстога сукна“ . . . Треба особито пазити, да дјеца не виде и не чују ништа што је рђаво, јер она и без тога имају много страсти у својој крви. Кад се огањ распали треба га гасити водом, а ако то не учине, него га још више распаљују другим огњем, онда какво добро отуда може изаћи? По несрећи има и таквијех злијех људи, који се занимају послом ђаволскијем, те заводе и кваре невине дјечије душе својијем отровнијем и

срамотијем ријечима. Дјеца не могу да искоријене из себе рђаву ријеч, коју су једанпут чула. Сјеме је посијано, те пушта коријен у њихово срце и против њихове воље. То расте и порађа чудновате мисли, од којијех дјеца нити се могу ослободити, нити их могу признати. Тешко томе, ко је у невино срце улио отров. Сам Господ одређује за таквога убицу дјеце страшну казну“.

Лутер не одобрава да се дјеца одвајају од врсника и у опште од другијех људи. Он говори, да се у усамљеноме животу не може постићи потпуно изображење и потпуно духовно развиће. Дјеци је исто тако потребито да се забављају са врсницима, као што им је потребито да се хране. Да би потврдио ове своје мисли Лутер се позива на цара Соломона, који није бранио младежи да буде весела и да се креће међу одраслијем људима. „Дијете, које је удаљено од људи и затворено у уске зидине манастирске, можемо сравнити с младијем дрветом, које би могло донијети плод, али је усађено у лонац“. „Младежи треба допуштати не само да све чују и виде, него и да сопственијем искуством добијају различита знања, пазећи само, да не би усвојили штогод, што је неваљало и нечисто.“

Догађа се по који пут да и она дјеца изађу зла, око којијех се родитељи свом свагом труде, да их добро васпитају. Таквијема родитељима Лутер савјетује да не падају у очајање, него да и даље продужавају свој васпитни рад и да се тјеше тијем, што су извршили и врше пред Богом своје дужности према својој дјеци.

О школској поуци Лутер понајвише говори у својој посланици, коју је 1524 г. разаслао кметовима и члановима градскијех савјета. У тој посланици он усрдно савјетује градске старешине, да се постарају о отварању школа.

„Ради среће народне, говори он, потребито је, да се васпитају и науче не само она лица, која се спремају за духовни чин, него сви грађани; с тога је нужно да се отварају школе у свакоме граду, мјесту и селу, једном ријечи свуда, гдје људи живе.“ „Ако се годишње много троши и новаца и труда на оружје, путове, мостове и друге градске потребе, онда тијем више треба трошити за науку и васпитање младежи у школама...“ „Благостање градова не зависи толико од количине скупљенога богатства, ни од тврдијех бедема, колико од васпитања њиховијех грађана и од тога, да умију стећи богатство и њим се како ваља користовати. Највеће благостање постиже се онамо, гдје су грађани изображени и васпитани, па према томе

прва дужност сваке општине састоји се у томе, да створи добре услове за школу. У томе се састоји највиша сврха грађана, која је много виша него ратовање, подизање тврђава и проламање путова.“ „Највећи гријех на свијету, који заслужује најжешћу казну, јест тај, кад се пренебрегава васпитањем дјеце. Сваки дан се код нас дјеца рађају и расту, али никога нема, ко би се заузео да их васпитава и учи...“ „Ја се сам стидим кад чујем, да ми хришћани говоримо: „наука је потребита само за духовништво, а свјетовњацима она не ваља.“ Зар је све једно ако један књаз, или владалац, или чиновник буде незналица, или човјек научен и васпитан, који је способан да хришћански изврши своје дужности.“ „Ради благостања једнога народа није потребито да буду само мушкарци изображени, него је потребито, да буду изображене и женске — да правилно руководе газдинство у кући и да добро васпитају дјецу. Да би ово двоје постигли, потребите су нам школе. Влада и градске старјешине морају се бринути о томе, да их отварају и издржавају. Ако се васпитање млађега нараштаја остави на саме родитеље, онда бисмо сто пута прије могли умријети, него би се то извршило...“ „Нико се не мора извињавати тијем, као да дјеца немају времена да посјеђавају школу, јер морају помагати родитељима у домаћим радovima. Кад дјеца налазе доста времена за игру и друге забаве, тада ће времена и за школу.“ „Свако дијета треба да има један сат или два у школу, а остало вријеме нека се занима домаћом работом и нека учи какав год занат...“ Ако родитељи сами не би хтјели шиљати своју дјецу у школу, онда их је влада дужна на то приморати. Ако влада има право да принуди грађане на војничку службу, онда тијем више има право, да их примора, да шиљу дјецу у школу.“

Од свију наставнијех предмета, који морају ући у школску поуку, Лутер на прво мјесто ставља св. Писмо. „И у вишијем и нижијем школама на прво мјесто мора се ставити св. Писмо, а за млађу дјецу — Јеванђеље. Зар не мора сваки хришћанин, већ у деветој или десетој години живота, знати цијело св. Јеванђеље? Зар није од њега добио и назив и живот...“ „Гдје не влада св. Писмо, ту, заиста, не треба ни шиљати своју дјецу.“

Послије св. Писма Лутер одма ставља латински, грчки и јеврејски језик. „Ови језици служе као чувари св. Писма и сасуди, који су напуњени религиознијем истинама. Ако допустимо да погину ови језици, онда ће се смисао св. Писма по-

мрачити и небесно пиће исцрпиће се.“ Изучавање језика Лутер не одређује за нижу или почетну школу, него за вишу.

Историји Лутер такође даје велики значај. Она нас, по његовијем ријечима, поучава примјерима и открива нам судбину појединијех народа и вољу Божију.

Лутер не одриче ни реалне предмете. „Ми, милошћу Божијом, почињемо познавати Његова велика дјела и чудеса и из малијех цвјетића, кад размишљамо, како је Господ свемогућ и милостив. У Његовијем створовима ми познајемо свемогућство и силу његове ријечи.“

Гимнастици и музици Лутер такође даје пристојно мјесто: „Стари народи врло су паметно уредили да занимају младеж гимнастиком и музиком, да би отклањали њихову пажњу од онога, што је неваљало.“ Гимнастика чини, те тијело постане јако и витко. Музика разгони рђаве мисли и душевну тугу, она поправља и оплемењава нарав, чини те људи постану снисходљивији, блажи и племенитији. Сва школска дјеца морају учити музику. „Учитељ мора да знаде учити дјецу пјевању, у противном случају он не може бити учитељ.“

Осим тога што је Лутер тражио да се отварају школе, он је тражио такође да се уређују библиотеке и књижаре.

„Ја бих молио, говори он, да се уреде добре библиотеке и књижаре, у којима треба да буду најбоље књиге, као: Библија на латинском, грчком, њемачком и другијем језицима; књиге, које служе за изучавање језика; класична дјела и граматике; књиге, у којима се говори о медицини и праву; летописи и историје, из којих би могли дознати, што се је чинило или што се чини у Божијем свијету.“

Лутеров пријевод св. Писма на њемачки језик имао је велики утицај на народно изображење. Жеља да се чита Библија на материнском разумљивом језику потицала је многе, да уче читати и писати. К томе их је потицала још и установа, да к св. причешћу могу приступати само она лица, која донесу увјерење, да знаду основне догмате хришћанске вјере и потребите молитве. Благодарећи преводу Библије, матерински језик почео је мало по мало да заузима у школама мјесто, које му доликује.

Благодарећи томе, што је допуштено свештенству, да се може женити, оно се је сблизило с народом и помагало, да се подигне народно изображење и васпитање. Протестантски свештеници налазили су се на највећему ступњу умнога и наравственога развитка и старали су се да васпитају своју дјецу

и да их упуте у свијема врлинама, а овијем су много утицали и на своје парохијане и давали им добар примјер за васпитање дјеце.

Ратујући за народну просвјету, Лутер у исто вријеме високо поставља и онога, који ту просвјету шири, т. ј. — учитеља. „Како би, пита он, могли имати правника, проповједника и љекара, кад не би било учитеља?“ „Једног учитеља, који се одликује побожношћу и који поштено васпитава и учи дјецу, никад није могуће довољно ни оцијенити, ни наградити; с овијем се, шта више, слаже и незнабожац Аристотело. Нека пак лица, која се рачунају да су хришћани, мисле друкчије; залуду се она за хришћане рачунају!“ „Што се мене лично тиче, говори даље Лутер, ја, кад би ме околности принудиле да оставим свештеничку службу, желио бих бити учитељ, јер не знам кориснијега и племенитијега рада, него што је рад учитељев. Шта више, ја не могу управо да ријешим, кога бих поставио више — или свештеника или учитеља.“

Једновремено с Лутером трудили су се око њемачке школе, особито средње и више, још три знамените личности; Меланхтон, Троцендорф и Штурм.

ФИЛИП МЕЛАНХТОН.

Филип Меланхтон (1496 -- 1560) родио је у Баденској.

Прве лекције он је добио од свога ђеда. „Ђед мој, говори Меланхтон, приморавао ме је, да својски учим: сваки пут, кад бих учинио какву погрешку, он ме је кажњавао, те је из мене изашао граматик.“ Познати филолог Рајхлин био је ујак Филип. Тај се је ујак често усхићавао успјесима свога сестрића и, по обичају научењака онога доба, превео је његово првобитно презиме Шварцерд (црна земља) на грчки језик, и назвао га *Меланхтоном*.

Кад је Меланхтону било дванаест година, ступио је на свеучилиште у Хајделбергу. Двије године доцније он је добио научни степен бакалавра. Из Хајделберга он је прешао у Тибинген, да тамо продужи науку. У седамнаестој години добио је степен магистра. Његови успјеси у наукама били су изванредни. Ниједна наука онога доба није му била непозната. Али је стручно изучавао старе језике.

Године 1518, на позив курфиршта Фридриха Мудрог, Меланхтон постане професор грчкога језика на свеучилишту у Витенбергу. Ту се је он упознао и спријатељио с Лутером.

Поред све огромне разлике у њиховијем карактерима, дружба је њихова била врло јака и искрена. Они су у судби један другога примали најживље и најискреније учешће. Меланхтон је био нарави благе, тихе и мирољубиве; он се је бојао од пошледица, које ће произаћи због распре црквене и старао се је да примири противуположна мишљења у црквенијем питањима, те је уз Лутера играо улогу човјека, који жели да ствар измири. Он је по својему карактеру желио да се уклони од свију препирака, али је и против воље био занесен поплавом реформације. На молбу свога друга, он је пристао да чита лекције и по богословљу.

Меланхтон се је највише прославио својијем лекцијама. Ђаци из свију јевропскијех држава долазили су да га слушају.

Осим свога професорскога рада, Меланхтон је издао и превео мноштво грчкијех и латинскијех писаца и саставио је уџбенике за латинску и грчку граматику, за дијалектику, риторику и философију. Даље, он је оставио мноштво бзјседа, у којијема је потицао вољу за занимањем једнијем или другијем наставнијем предметом. Њега су са свију крајева Јевропе питали за савјет, како да се удеси и уреди просвјетно питање у дотичној земљи, и он је својијема савјетима много припомогао, да се уведу у школама стари језици, као и у опште да се уреди средња и виша настава у Јевропи.

Валентин Фридрих Троцендорф.

Троцендорф (1490—1556) родио се је у селу Троцендорфу близу Горлица, од којег је и добио свој назив. Он се је најприје учио у Горлицкој школи, а за тијем у Лајпцигу, гдје је изучавао особито латински и грчки језик. Доцније био је двије године учитељ у Горлицкој школи. Ралигиозни покрет, који је Лутер подигао, потакао је Троцендорфа да пријеђе у Витенберг, гдје је пристао уз Лутера и Меланхтона. Године 1529 он је постао најпрује учитељ, а доцније ректор у Голдбергу. У овој потоњој дужности он је остао за читаве 23 године и довео је школу до таквога процвјетања, да су не само из Њемачке, него и из другијех држава ученици долазили у његову школу и рачунали за особиту част да буду његови ученици.

Уређење његове школе било је одвећ оригинално. Троцендорф је ствар поставио тако, да су сами ученици школом управљали.

Школа се ј дијелила на 6 разреда, а разреди су се дијелили на одејеке. Између ученика бирани су поједини, који су

вршили различите дужности у школи. Тако н. пр., *економи* морали су се старати о чистини и реду у разредима и спава-
ћијем собама, а *ефори* морали су одржавати ред у трпезарији. Сваки одсјек имао свога *квестора*, којему је спадало у дужност да пази, да ученици редовно посјеђавају лекције, да помаже слабијем ученицима и т. д.

Старјешина свију квестора био је *обер-квестор*. Квестори су бирани сваке недјеље, а обер-квестори — сваког мјесеца. Кад би своју дужност предавали другоме, морали су држати говор на латинскоме језику о свему, што се је догодило за вријеме њихова надзора.

За пресуђивање ученичкијех поступака био је уређен *сенаш*, који је био састављен од 12 *судија*, 2 *цензора* и 1-ога *консула*, који су сваког мјесеца бирани између ученика.

Сваки ученик, који би што год згријешо, морао се је правдати пред сенатом. Да би могао спремити говор за оправдање, давали су му недјељу дана. Ако би кривац успио да очисти себе од бачене на њега кривице, онда су га оправдавали, особито ако би свој говор држао по свијема правилима говорничке вјештине. У противном случају су га окривљавали.

Троцендорф је био *стални диктатор* увијек присуствовао судскијем сједницама. Он је сам свечано објављивао пресуду и пазио, да се тачно изврши.

За казну употребљивали су линију, затвор и лиру или виолину; ово потоње била је једна дрвена дашчица попут виолине, коју је кривац морао да држи, стојећи уз тако звани срамотни стуб. Новчанијех казна није било, јер су оне осјетљивије за родитеље, него за ученике.

Од ученика су захтјевали да буду побожни, да врше хришћанске обреде, да посјеђавају цркву, да буду приљезни и послушни, да не употребљавају име Божије узалудно и да се не куну, да не горе срамне ријечи и да не буду сујевјерни. У школи се је поништавала свака сталешња разлика међу ученицима. Сви су ученици били међу собом равни и сви су се једнако покоравали школскијем правилима.

Поука се је развијала према потребама онога времена. Латински језик био је главни дио поуке. У школи су сви говорили латински, па и слуге и слушкиње. „Ко би ушао у ту школу учинило би му се, да није у Њемачкој, него у Лациуму.“ Њемачки језик није се у школи употребљавао. Осим латинскога језика учили су још св. Писмо, грки језик, дијалектику, риторику, философију и музику.

Цијељ поуци била је та, да спреми ученике за свеучилиште.

У старијим разредима предавао је сам Троцендорф са својим помоћницима, а у млађим разредима предавали су ученици старијих разреда. Тако је и у поуци, као год и у васпитању, Троцендорф призивао у помоћ своје ученике.

Пошто је овако уредио поуку и васпитање у школи, он је брижљиво тај ред и одржавао. По своме карактеру он је био потпуно кадар, да ту уредбу одржи. Он је био човјек, који је био врло тачан и уредан, те није допуштао, да се његова школска уредба претвори у шалу; онијема ученицима, који нијесу били довољно озбиљни, није давао да врше какву год дужност. Меланхтон је правично за њега рекао, „да је он био створен да управља школом, као год што је Сципион Африкански био створен за војсковођу“. Троцендорф је ујединио ученике и учитеље у једну снажну и сложну корпорацију, па их је водио по напријед одређеноме и потпуно свјесноме плану. — Јасна је ствар, да је само таква личност, какав је био Троцендорф, кадра била одржати такав ред у школи, и да се је тај ред почео мало по мало рушити, кад је он школу оставио.

Године 1554 пожар је уништио и Голдберг и његову школу.

Троцендорф се је са својим ученицима удаљио у Лигниц, да тамо чека, док би се школско здање у Голдбергу поправило. Но године 1556, баш кад је онематлекција објашњавао ученицима ријечи 22-га псалма: „Аще бо пойду и посредъ сѣни смертнѣя, не убоюся зла, яко Ты со мною еси,“ — он је био ударен капљом. Падајући, повикао је: „Ја сад полазим у другу школу.“ Послије пет дана он је умро у 70-тој години свога живота. Његову смрт оплакивали су не само његови ученици и садругови, но и многи други, којијема је он за вријеме свога живота помагао, дајући им већи дио својијех прихода.

Јован Штурм.

Штурм (1507—1589) се је родио у Рајнској Прусији, а учио се у Лувену и у Паризу. Године 1537 прешао је у Стразбург и ту му је било повјерено, да уреди нову гимназију, која тек што је била отворена. Он се је усрдно заузео око уређења те гимназије и поставио је на прво мјесто међу гимназијама тога доба. Данци, Италијанци, Португалци, Шпањолци, Пољаци, Инглези, Нијемци и Французи шиљали су своју дјецу

да уче у Стразбуршку гимназију. У њој је било више од 1000 ученика.

Поуку и васпитање Штурм је раздијелио на три периода: породични, гимназијски и академски.

До седам година дијете се развија код куће под непосреднијем руководством матере, која се брине, да његов језик буде чист, упућује га и запечаћује у њему прва основна знања.

Од седме до шеснаесте године младићи морају да посјећавају гимназију — ради изучавања латинскога језика и ради тога, да се њихов говор обогати и да постане гибак и лијеп. У то вријеме они се налазе под непосреднијем и трајнијем надзором учитеља, који их васпитавају, дају им лекције, сјашњавају им оно, што не разумију, поправљају их, питају и приморавају их, да приповиједају оно што знаду.

Од 16-сте до 21-ве године младићи, који сврше гимназију, усавршавају се на вишој школи (академији). Ту се ђацима даје виша слобода у занимању. Професор само излаже науку, а ђаци слушају.

Задаћа школске поуке, по мишљењу Штурма, мора се састојати у томе, да се код младежи изради скромност, знање и вјештина у говору. „Паметна и кривојезична скромност јест крајња цијел науке.“ Онај који је усвојио одије се од онога који није учио разумом и говором; због тога, познавање ствари, чистина и љепота у говору јесу цијел учења, те и они који уче, треба свијема силама да теже, да ту цијел достигну.“

Штурмова гимназија дијелила се је најприје на 9, а доцније на 10 разреда. Главни предмет поуке био је латински језик. Осим тога предавали су такође богословље, грчки језик, дијалектику и риторику.

Наставни план Стразбуршке гимназије може се узети као примјер ондашње гимназијске поуке у опште. Већи дио гимназија у различитијем ондашњијем државама био је уређен по угледу на Стразбуршку гимназију. Шта више и језуитске школе наликовале су својијем уређењем на Штурмову гимназију.

Године 1567. била је при Стразбуршкој гимназији, по Штурмовом плану, уређена и академија, а први њен ректор био је сам Штурм. Ова је академија чинила као неку средину између гимназије и свеучилишта.

Привешћемо овдје програм свију разреда Штурмове гимназије. По томе програму можемо добити појам о гимназијској поуци у опште у XVI вијеку.

10-ти (најмлађи) разред. Облик и изговор писмена. Читање. Почетак мијењања латинскијех именица и глагола. Учење на памет њемачког катихизиса, јер дјеца нијесу још разумијевала латински језик.

9-ти разред. Мијењање латинскијех именица и глагола, правилно и неправилно. Учење на памет латинскијех ријечи, које се у обичном животу употребљавају. Ријечи сваке лекције морају се учити заједно с реченицама. Овијем је Штурм желио попунити празнине првога васпитања, које није могло дати дјетету знање латинскога језика, као што је то било у римскијем породицама.

8-ми разред. Продужава се учење обичнијех ријечи. Осам дијелова говора. Мијењања у свези с учењем реченице. Читање и објашњење некијех Цицероновијех писама. Састављање латинскијех реченица. При крају године вјецбање у стилу.

7-ми разред. Латинска синтакса. Свакодневно читање цицероновијех писама с понављањем правила из синтаксе. Вјецбање у писменијем саставима. У недјељне дане пријевод њемачког катихизиса ва латински језик.

6-ти разред. Понављање свега што је прођено у предидућијем разредима. Пријевод Цицероновијех писама на њемачки језик. Пријевод стихова. Продужење превађања катихизиса. Читање некијех писама св. Јеронима. Почетак учења грчкога језика.

5-ти разред. Вјецбање у стихотворству. Митологија. Читање Цицерона, Катона, Ливија и Виргилијевих Еклога. Учење грчкијех ријечи. Вјецбање у стилу у латинском стихотворству. Пријевод одломака из бесједа различитијех говорника на њемачки, а затијем на латински језик. Објашњење једне кратке посланице св. апостола Павла.

4-ти разред. Ученици овога разреда, пошто су знали граматику латинску и грчку и пошто су имали на расположењу довољну количину ријечи, морали су много читати, учити на памет, објашњавати и т. д. Читају се писма Хорацијева. Продужава се грчка граматика и читају се примјери. Вјецба се у стилу. У суботне и недјељне дане читају се и својим ријечима приповиједају посланице св. апостола Павла.

3-ћи разред. Понављање. Риторика: фигуре се прегледају помоћу примјера. Читање најљепшијех бесједа Демостеновијех, за затијем се чита Омирова Одисеја и прва пјесма из Илијаде. Читају се и уче на памет одломци из различитијех бесједа грчкијех и латинскијех говорника. Вјецбање у пренашање Пиндарових и Хорацијевих стихова на други размјер. Вјецбање у стихотворству и у састављању писама. Представљање Плавтовијех и Теренцијевих комедија. Сви драмски списи ова два пјесника морају бити представљени у 4 виша разреда.

2-ги разред. Ученици објашњавају, помоћу учитељевом, грчке говорнике и пјеснике. Особине пјесничког и говорничког језика. Дијалектика и риторика уче се по бесједама Цицероновијем и Демостеновијем. Свакодневне вјецбе у стилу. У недјељне дане чита се и тумачи посланица св. апостола Павла к Римљанима. Представљају се комедије Теренцијеве и Плавтове и неки одломци из Аристофана, Еврипида и Софокла.

1-ви разред. Продужава се дијалектика и риторика. Виргилије, Хорације, Омир; Преводи се Тукидит и Салустије. Сваке недјеље драмске

представе. Писмене вјецбе морају бити састављене по свијема правилима писања. Ученици објашњавају посланице св: апостола Павла и прерађају најглавније риторичке примјере.

Језуитске школе.

У исто вријеме кад се је почео ширити протестантизам постало је и друштво Језуита, којему је била задаћа, да очува католичанство и папску власт, а да протестантизму на пут стане. Ово је друштво основао Игњатије Лојола, који се је родио шест година послје Лутера (1491 г.).

Да би своју цијелу постигли, језуити су предузели да васпитавају младеж у духу католичке цркве, да исповиједају и да проповиједају.

За васпитање младежи они су отварали нарочите колегије или школе. Број њиховијех школа растао је врло брзо не само у католичкијем, него и у некатоличкијем земљама. На сто година послје основања овога калуђерскога реда, било је у Јевропи око 900 њиховијех школа. У XVII вијеку језуити су покрили сву Јевропу мрежом својијех школа и другијех завода. Они су отварали школе свуда, гдје је само било могуће, али су се више бринули око васпитања вишега и средњега сталежа, него нижега.

Језуити су врло добро знали, како на људе утиче наука и васпитање, па се ни од каквијех средстава нијесу устручавали, само да рашире круг својега васпитнога рада, а да стану на пут свему ономе, што би им томе раду и најмање сметало. Они су се старали да уклоне не само протестантске школе, него и католичке, само ако су се ове у цијели с њима разилазиле.

Језуитске школе биле су уређене по нарочитој „Плану за васпитање младежи,“ који су 1588 г. израдили петорица језуита и који је доцније, послје нарочитога прегледа, године 1599, издао Ђенерал реда Клавдије Аквавива. У првој половини прошлога и у првој четврти овога вијека тај план био је у неколико прерађиван према потребама времена, али у главном остао је непромјенљив. „Ничега стварнога није могуће промијенити у овојем плану, извршеност којег је доказана искуством од два вијека,“ — тако се је изразио Ђенерал реда, кад је по тоњи пут овај план прегледиван.

Према „Плану“ школе језуитске дијелиле су се на два одјељења: *ниже* (studia inferiora) и *више* (studia superiora). Сваком школом управљао је ректор, којег су опет слушали два префекта, по један на свако одјељења.

1. *Ниже одјељење* (studia inferiora) одговарало је гимназији и дијелило се је на пет разреда :

- I — нижи разред граматике,
- II — средњи разред граматике,
- III — виши разред граматике (синтакса),
- IV — разред књижевности и
- V — разред риторике.

Течај свакојега од прва четири разреда трајао је по једну годину, а течај петог разреда трајао је двије године.

Главни наставни предмет у језуитскијем школама био је латински језик. Цијел школе састојала се у томе, да ученици науче да говоре, читају и пишу латински, — језиком, који је примљен у богослужењу код свију католичкијех народа. „Ученици морају владати латинскијем језиком, као живијем. Није цијел граматичке поуке да се научи синтакса, него вјецбање у примјени синтактичнијех правила и вјештина у говору и писању,“ — говори се у „Плану за васпитање и поуку.“

Да би се ученици навикли да говоре латински, употребљавале су се књиге, у којијема су биле скупљене латинске ријечи, реченице и разговори у довољној количини и распоређене како треба. Ради исте цијељи уређено је било, да ученици, како међу собом, тако и с наставницима, говоре само латински. Строго су кажњавали оне, којима би опазили да говори својијем материнскијем језиком. „Онога ученика, говори се у „Плану,“ којег би опазили да говори материнскијем језиком, треба принудити да носи какав год срамотни знак, а осим тога, треба га подврћи казни, ако овај у исто вријеме не успије, да преда то своме другу, који се у истоме пријеступу опазива, било у школи или на улици.“

Да би се у очима ученика подигла важност латинскога језика, наређивало се наставницима, „да непрестано хвале пред ученицима љепоту тога језика и да им напомињу, како је срамота за питомце латинске школе, да не знаду латински.“

Ученици језуитскијех школа изучавали су старе латинске писце, не толико ради познавања живота и обичаја старијех Римљана, колико ради учења самога језика и усавршавања стила. „За нас незнабошки писци служе само као средство за усавршавање стила. Помоћу класичнијех писаца мора се усавршавати стил и ништа више, ништа друго.“

За образац савршеног стила узимао се је Цицерон, зато су га и изучавали у свијема разредима. Свако одступање од